

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Західноукраїнський національний університет

Факультет фінансів та обліку

Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

ЯМЕЛИНЕЦЬ Андрій Ігорович

Податок на доходи фізичних осіб у формуванні доходів місцевих бюджетів/Personal income tax in the formation of local budget revenues.

спеціальність 072 «фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма – «фінанси»

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка
групи ФФМ-21
Ямелинець А.І.

підпис

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Русін В.М.

підпис

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту

«__» _____ 2020 р.

Завідувач кафедри

_____ О.П.Кириленко

Тернопіль – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	9
1.1. Система оподаткування доходів фізичних осіб та її еволюція.....	9
1.2. Особливості розподілу надходжень податку на доходи фізичних осіб між різними рівнями бюджетної системи.....	21
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2.ПРАКТИКА І ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА РАХУНОК ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ	31
2.1. Практика справляння податку на доходи фізичних осіб.....	31
2.2. Аналіз надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів.....	42
2.3. Бюджетне планування та економетричне прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб.....	51
Висновки до розділу 2.....	62
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА РАХУНОК ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	64
3.1. Зарубіжний досвід справляння податку на доходи фізичних осіб та можливості його застосування в Україні.....	64
3.2. Резерви збільшення надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів.....	79
Висновки до розділу 3.....	91
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99
ДОДАТКИ.....	113

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Податкова система є однією з ключових ланок фінансової системи. Функціонування держави на пряму залежить від її ефективності та ефективності податкового механізму. Податок на доходи фізичних осіб є ключовим податком, оскільки він є основним бюджетоутворюючим податком, що забезпечує формування місцевих бюджетів, їх фінансову незалежність та розвиток. На національному рівні від ефективності його системи на пряму залежить достаток держави та добробут населення. За допомогою даного податку держава прямо впливає на формування заощаджень населення, а значить і інвестиційної спроможності. Особливо актуальним це стало для України у посткризовий період, коли економіка потребує додаткових фінансових ресурсів. У 2015-2016 рр. ПДФО активно реформувався, було змінено підхід в системі оподаткування з малопрогресивної системи на пропорційну. В бюджетній сфері було проведено фіскальну децентралізацію, що суттєво змінила розподіл ПДФО між різними рівнями бюджетної системи.

В умовах сьогодення надходження ПДФО стало основним фінансовим ресурсом, що дозволив успішно провести реформу та оптимізувати бюджетну систему. В свою чергу все це актуалізувало тему подальшого реформування ПДФО, впровадження прогресивної системи оподаткування, визначення оптимальної податкової ставки, досягнення соціальної справедливості. Необхідність вирішення цих питань породжують дискусії серед вітчизняних та зарубіжних науковців. Важливим на сьогоднішній день є впровадження міжнародного досвіду оподаткування, застосування регулятивних можливостей податку на доходи фізичних осіб та про соціальної податкової політики.

Теоретичні та практичні аспекти оподаткування фізичних осіб розглядали в своїх працях такі вітчизняні вчені: Л. О. Березовська, О.

Десятнюк, В. Дронів, А. Духновська, Л. Задорожня, О. Кратт, А. Крисоватий, С. Михайленко, О. Непочатенко, Н. Слободянюк, О. Тулай, Т. Чижова, К. Швабій, Р. Шевченко та інші. Серед зарубіжних науковців, що розглядали питання персонального оподаткування доходів громадян, можна виділити наступних: Е. Бікас, Ш. Бланкарт, Дж. Кейнс, К. Козмей, Дж. Конса, Д. Крюгер, А. Лаффер, Д. Рікардо, І. Сжаровська, А. Сміт, Дж. Стігліц та інші.

Уже багато років є необхідність вдосконалити систему оподаткування ПДФО та вирішити наявні проблеми, а саме: застосування прогресивного підходу, неефективність механізму надання пільг малозабезпеченим верствам суспільства, виплата заробітних плат у «конвертах», нелегальне працевлаштування, неефективне використання фіскального потенціалу податку, неоптимальне соціальне регулювання, недостатня соціальна спрямованість, відсутність середнього класу та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження фундаментальних теоретико-методологічних засад формування доходів місцевих бюджетів за допомогою податку на доходи фізичних осіб.

Для досягнення мети кваліфікаційної роботи необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити еволюцію справляння податку на доходи фізичних осіб та трактування його сутності вченими;
- дослідити теоретичні засади справляння податку на доходи фізичних осіб;
- охарактеризувати механізм розподілу надходжень ПДФО та вплив на нього бюджетної децентралізації;
- здійснити аналіз динаміки надходжень ПДФО в розрізі державного та місцевих бюджетів;
- дослідити вплив COVID-19 на надходження ПДФО до місцевих бюджетів;
- ідентифікувати основні фактори впливу на надходження ПДФО;
- здійснити прогнозування надходжень ПДФО;

-дослідити іноземний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та знайти можливі шляхи його імплементації в Україні;

-віднайти резерви зростання надходжень ПДФО до місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження виступає система оподаткування доходів фізичних осіб.

Предметом дослідження формування доходів місцевих бюджетів за рахунок надходжень ПДФО.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань та досягнення мети кваліфікаційної роботи використовувалися такі методи дослідження: діалектичний – під час визначення теоретико-методологічних засад справляння податку та їх обґрунтування; історичний – у процесі дослідження еволюції ПДФО; системно-структурний – під час визначення сутності податку на доходи фізичних осіб у економічному та соціальному аспекті, а також його ролі у наповненні місцевих бюджетів; статистичного аналізу – під час здійснення аналізу динаміки надходження ПДФО та визначення його значимості для місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації; кореляційно-регресійного аналізу – під час встановлення основних факторів, що впливають на ПДФО та величини їх впливу; метод аналогій – для здійснення порівняння вітчизняного та зарубіжного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб; прогнозування – під час здійснення розробки імовірнісного прогнозу ПДФО; метод економетричного моделювання – при розробці економетричної моделі податку та її аналізу, а також факторну модель – при розрахунку кореляційної матриці; адитивна модель часового ряду з урахуванням сезонної компоненти – під час побудови економетричної моделі часового ряду та розрахунку сезонної компоненти для надходжень ПДФО у кварталному розрізі.

Теоретико-інформаційною базою дослідження є: нормативно-правові документи, що регулюють справляння ПДФО, а саме Конституція України, Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, постанови Кабінету міністрів України, Верховної ради України, Міністерства фінансів України та

Державної податкової служби України; наукові дослідження вітчизняних та іноземних науковців у сфері персонального оподаткування доходів, що містяться у монографічній, спеціальній та періодичній літературі, матеріалах наукових та науково-практичних конференцій та в ресурсах мережі Internet; звітні та статистичні дані показників виконання бюджетів, що розміщені в статистичних щорічниках та міжнародних базах даних.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у підсумуванні теоретичних напрацювань ПДФО в контексті наповнення ним місцевих бюджетів. Розроблений один із можливих варіантів прогресивної системи оподаткування може бути впровадженим у вітчизняну практику. Запропоновані розробки та висновки можуть бути взяті до уваги у формуванні бюджетної стратегії у сфері оподаткування доходів фізичних осіб органами місцевого самоврядування. Розроблений прогноз може бути взятий до уваги при розробці стратегічної, як бюджетної, так і податкової політики, а також розрахунку показників бюджетів різних рівнів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати кваліфікаційної роботи опубліковано в трьох наукових працях, із них 1 стаття у науково-фаховому виданні та дві публікації у збірниках тез доповідей :

1. Ямелинець А. І. Реформування податку на доходи фізичних осіб: зарубіжний досвід оподаткування. Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди студентської молоді: збірн. матер. *Сьомої Всеукр. студ. Інтернет- конф. Кафедри фінансів ім. С.І. Юрія*, м. Тернопіль, 17 квіт. 2020 р. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 181 с.

2. Ямелинець А. І. Впровадження новацій в оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні. *Актуальні питання фінансової теорії і практики: збірник матеріалів Сьомої заоч.-дист. конференції студентів і молодих вчених, м. Тернопіль, 30 листопада 2020р.*

3. Росенко Т. І., Ямелинець А. І. Фіскальна консолідація, як інструмент врегулювання надмірного державного боргу. *Регіональна економіка та управління*, 2020 № 4(30).

Структура кваліфікаційної роботи обумовлена метою і завданнями дослідження та складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 95 сторінок, що містить 14 рисунків, 18 таблиць та 3 додатки. Список використаних джерел налічує 117 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Система оподаткування доходів фізичних осіб та її еволюція

Історія виникнення оподаткування починається із стародавніх часів. Прототипом сучасної системи оподаткування була система оподаткування Римської імперії. Хоча податок як платіж виник ще набагато швидше, а саме в Стародавній Греції, в містах-полісах він існував на добровільній основі. Проте це не відповідало сучасним принципам оподаткування. В той час це було прикладом найвищого рівня демократії. Після довгих років еволюції податок на доходи зміг не лише доказати свою необхідність, але крім фіскальної функції зміг набути ще і регулюючу, що актуалізувала його роль. Суть еволюції оподаткування зводиться до ключового питання, пошуку ідеального розміру оподаткування. Парадоксально, але для цього потрібно, щоб рівень оподаткування влаштував як і державу, так і платників податків. Логічно, що існування такої системи оподаткування не є можливим, тому в цій науковій роботі ми будемо розглядати лише неідеальні системи оподаткування.

Еволюція процесу оподаткування – складний процес. Він відбувався поступово в міру розвитку держави, як суспільного інституту. На нашу думку, еволюція оподаткування доходів є детермінованою. Стародавнім аналогом сучасного ПДФО є десятина, вона існувала ще в Київській Русі. Перша згадка про ПДФО датується 10 р. н. е. Китайський імператор Ванг Манг ввів 10% податок на роботу майстрів та спеціалістів [13, с. 24].

В усі роки існування податків ставлення до них було кардинально різним. Тома Аквінський розглядав податки як пограбування народу. Напротивагу кейнсіанство в 20 ст. стверджувало, що податки є одним із

найкращих регуляторів економіки. Врешті-решт податок залишився в такому вигляді як існує зараз. Немало для цього було зроблено Ж. Сімонді [65], який перший розглядав податок з точки зору плати за послуги, що надає держави. Дана теорія є актуальною і до сьогодні, оскільки саме за рахунок податкових надходжень держава може профінансувати надання суспільних благ населенню.

Про неефективність податків як інструменту стверджував Ж. Б. Сей, стверджуючи, що податки є неминучим злом. Погляди Ж. Сімонді були також відображені в теорії Дж. Мілля, який стверджував про необхідність податків для підтримки незахищених верств населення. Проте, пізніше лауреатом Нобелівської премії П. Самуельсоном було доведено відсутність прямого зв'язку між розміром сплачених податків та отриманими від цього суспільними благами, що стало ще одним кроком в еволюції податків. На закінчення, ще одним важливим поштовхом стала «Велика депресія» (1929 р.), яка закінчила добу класичної школи економіки. Після Великої депресії утвердилася думка, що в економіку втручатися не лише можна, але і необхідно. Податки стали одними із найефективніших інструментів для регулювання економіки.

На сьогоднішній день в сфері податкувального оподаткування існує тренд до переходу із пропорційного оподаткування на прогресивне. Ця тенденція розпочалася наприкінці 60-тих років минулого століття і стала наслідком відкриття регулюючої функції податку. В сучасній економіці регулююча частина податку грає важливу роль, адже здійснює розподіл доходів населення, а значить контролює споживання (платоспроможний попит), заощадження населення (рівень інвестування) і рівень багатства держави (бюджетоутворююча функція). Можливість здійснювати прямий вплив на ці три складові і є визначальною рисою податку, що робить його важливим. Тому, вже в 17 ст. даний податок активно почав використовуватися в Франції, звався він подушним і фактично це уже і був сучасний ПДФО. Він мав визначено податкову базу, чіткий розподіл на

верстви суспільства, з яких адмініструвався та пільги. Нажаль, весь його потенціал в тодішній Франції так і не був використаний. Причиною цьому стала значна корупція, пов'язана із наданням пільг окремим верствам суспільства, через що надходження податку скоротилося в рази. Тоді в 1710 р. Людовіком XIV було прийнято здійснити перехід на пропорційну систему оподаткування, а саме запроваджено десятину (10% ставка), а в 1749 р. змінено на двадцятину (5% ставка) [13].

Двома наступними країнами, які випробували подохідний податок, стали Англія та Пруссія. Перша застосувала малопрогресивний підхід. Населення платило 2 пенса з фунта, якщо доходи були більшими 60 фунтів і збільшувався до 2 шилінгів з фунта при доходах більше 200 фунтів. Розмір ставки градувався від 0,83% до 10%. Натомість в Пруссії було застосовано інший підхід, все населення було поділено на 3 класи і встановлено фіксовану ставку для кожного із них. В 1821 р. податок реформували, додавши ще один клас:

1. працівники і прислуга;
2. селяни;
3. землевласники і торговці;
4. багаті люди.

В 1857 р. податок було розділено на дві частини, класну і класифіковану, перша застосовувалася до 3 класів із 12 підрозділами, друга ж застосовувалася до населення, доходи яких перевищували 3000 марок. Після об'єднання німецьких земель відбулася глобальна податкова реформа, яка передбачала наступні зміни. Доходи до 3000 марок тепер оподатковувалися за класною системою і поділялися на 10 класів, а ставки коливалися від 0,69% до 1,89%. Класифікованому оподаткуванню підлягали доходи вище 3000 марок і ділилися на 40 класів із фіксованим окладом. Поділ платників податків на класи визначали спеціальні оціночні комісії. Уже тоді було впроваджено неоподатковуваний мінімум у величині 420 марок. [13].

В кінцевому результаті в Пруссії було запроваджено єдиний податок на доходи, який був прогресивним та складався із 94 ступенів, з прогресивної ставки 0,62% - 4%. Щодо прогресивного оподаткування, то воно було придумане ще давніше, а саме в 14 ст. в Флоренції.

Як бачимо, існувало дві системи розподілу доходів, перша мала назву глобальна – її суть полягала в тому, щоб оподатковувати всі доходи за однією ставкою, або системою ставок. Інша система оподаткування щедулярна пропонувала розподіл доходів на окремі «щедули» і встановлення окремих ставок для кожної групи доходів. На сьогоднішній день більшість країн світу використовують змішані системи оподаткування, використовуючи як прогресію, так і розподіл на групи доходів, нерідко із застосування окремих додаткових ставок.

В міжнародній практиці ПДФО має назву Personal income tax (PIT), він є одним із наймолодших податків, адже остаточно закріпився лише 100 років тому. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним із основних бюджетоутворюючих податків України. ПДФО є одним із найкращих регуляторів економіки. Про це свідчить, як іноземний досвід використання податку в Австрії, Нідерландах та Італії, так і трактування науковцями.

З табл. 1.1 звертаємо увагу, що кожен із науковців віддає перевагу одним із характерних рис податку, яких є достатньо багато. Пов'язано це із мультифункціональністю податку, що може застосовуватися в різних областях, для досягнення різних цілей та завдань. Універсальність ПДФО робить його цікавим науковій спільноті та породжує безліч дискусії щодо системи оподаткування, ставки та бази оподаткування. Проте, як ми вже зазначали ідеалу не існує, тому проаналізуємо неідеальну українську систему оподаткування (табл. 1.1).

Насамперед зазначимо, що до 2016 р. система оподаткування була мало прогресивною, після реформи вона стала пропорційною із єдиною ставкою 18%. На нашу думку, це стало кроком назад, адже зменшило регулятивну роль ПДФО в Україні, а значить зробило його менш

ефективним. Сама реформа переслідувала дещо інші цілі та мотиви ніж було оголошено офіційно. Ними стало не детінізація заробітних плат, а наповнення дефіцитного державного бюджету.

Таблиця 1.1

Трактування науковцями податку на доходи фізичних осіб

Науковець	Трактування
Шевченко Р. Ю.(1)	Трактує ПДФО як найдинамічніший і наймобільніший прямий податок із всіх існуючих.Є одним із найдієвіших інструментів регулювання циклічних коливань [96, с. 103].
Дулік Т.	розглядає ПДФО як вмонтований в фінансову систему стабілізатор, посилаючись на об'єктивну властивість податку «зростати у період економічного піднесення значнішими темпами, ніж збільшуються доходи його платників, а в період економічного спаду зменшуватись повільніше, аніж особисті доходи» [20, с. 150].
Задорожня Л.	стверджує, що за допомогою ПДФО можна впливати на економічне зростання, продуктивність праці, зайнятість, безробіття, розмір соціальних виплат, перерозподіл доходів, рівень тінізації, людський капітал та зменшення нерівності в суспільстві [25, с. 33, с. 38].
Безверхий К.	розглядає податок суто із площини і трактує його як: «загальнодержавний податок, що нараховується на доходи фізичних осіб та сплачується безпосередньо платником або податковим агентом відповідно до норм ПКУ.» [1, с. 27].
Вознюк О.	Визначає роль ПДФО як формування місцевих бюджетів[12]

Примітка. Складено автором на основі [1; 12; 20; 25; 96]

Зазначимо, що це підвищило податкове навантаження для середньостатистичного українця, з 15% до 18% і переслідувало фіскальні мотиви наповнення державного бюджету.

З рис. 1.1. бачимо різке зростання податкового навантаження ПДФО в 2016 р., що і пояснюється зміною податкової ставки. Причинами подальшого зростання співвідношення надходжень від ПДФО до ВВП є зниження офіційного рівня тіньової економіки з 40% в 2015 р. до 30% уже в 2018 р. та зростання середньої заробітної плати з 5230 грн., станом на грудень 2015 р. до 11446 грн., станом на серпень 2020 р.

Рис. 1.1. Динаміка рівня податкового навантаження ПДФО за період 2004-2019 рр.

Примітка. Складено автором на основі [50; 68]

Щодо загальної еволюції ПДФО в Україні, то податок за свою недовгу історію функціонування неодноразово піддавався реформуванню. Із проведенням реформи децентралізації у 2014 р. фіскальна роль податку суттєво зростає. Це знову привернуло до нього увагу законодавців і породило безліч дискусій, щодо переходу на прогресивну систему оподаткування. Проте, станом на листопад 2020 р. податкова реформа ще не була проведена.

До цього в переважній більшості реформування зводилося до перебудови чинної системи оподаткування, та почергової зміни пропорційної і прогресивної підходів до оподаткування[17, с. 4].

З табл. 1.2 спостерігаємо основні періоди розвитку ПДФО та зміни в концепції оподаткування доходів фізичних осіб. Етапи розвитку податку майже повністю співпадають із комплексним проведенням податкових реформ. Це ми можемо наочно спостерігати у науковій праці Т. В. Бугая[9].Що ще раз підтверджує значимість ПДФО в податковій системі України.

Розглянемо основні тенденції еволюції оподаткування доходів фізичних осіб за 1991-2019 рр. (див. табл. 1.1):

1) перший етап характеризувався функціонуванням щедулярного нарахування податку. З ухваленням у 1993 р. Декрету Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян», відбувся перехід з щедулярної до глобальної системи оподаткування. Ним встановлені єдині ставки податку для всіх категорій платників і видів доходів;

2) ще однією тенденцією є еволюція об'єкта оподаткування. Прийняття декрету Кабінету міністрів в 1993 р. призвело до зміни принципу оподаткування доходу з роздільного до сукупного;

3) така ж тенденція спостерігається і в граничних ставках оподаткування. До 1993 р. вони зростали, після чого ми можемо спостерігати перехід до більш ліберального оподаткування. З 2011 р. відбувся перехід до малопрогресивної системи оподаткування, дозволив знизити граничну ставку всього до 17% (20%);

4) щодо оподаткування доходів, відмінних від основного доходу (заробітної плати), то існує тенденція переходу із прогресивного підходу до пропорційного із застосуванням додаткових ставок;

5) розширення бази оподаткування, в тому числі і за рахунок декларування доходів;

6) зниження регулятивної важливості ПДФО;

7) підвищення ролі ПДФО як основного джерела надходжень місцевих бюджетів.

Таблиця 1.2

Еволюція податку на доходи фізичних осіб в Україні

Основні етапи еволюції	Період	Ставки податку	Нормативно-правове забезпечення	Характеристика етапу
Перший	1991–1993 рр.	13%, 15%, 20%, 30%, 40%, 50%, 60%	Закон України № 1306-ХІІ від 05.07.1991 р. «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства»	Прибутковий податок з громадян складався з двох частин: основної і додаткової. Платники податку були поділені на окремі категорії та групи, відповідно до яких диференціювалися ставки. У зв'язку із встановленням неоподаткованого мінімуму,

				значна кількість осіб звільнялися від оподаткування.
--	--	--	--	--

Продовження табл. 1.1

Другий	1993–2003 рр.	10%, 20%, 30%, 40%, 50%	Декрет Кабінету Міністрів України № 13-92 від 26.12.1992 р. «Про прибутковий податок з громадян»	Оподаткування здійснюється відповідно до категорії і групи платника, а також залежить від виду отриманого доходу.
Третій	2004–2010 рр.	0%, 1%, 5%, 13% (15%), 30%, 50%	Закон України №889-IV від 22.05.2003 р. «Про податок з доходів фізичних осіб»	Відбулося суттєве зниження податкових ставок, розширено базу оподаткування, а також впроваджено податкові соціальні пільги та податковий кредит.
Четвертий	2011–2015 рр.	0%, 1%, 5%, 10%, 15%, 17% (20%), 30%	Податковий кодекс України №2755-VI від 02.12.2010 р.	Податок з доходів фізичних осіб перетворено на податок на доходи фізичних осіб, а податковий кредит – на податкову знижку.
П'ятий	З 2016 р. дотепер	0%, 5%, 9%, 18%	Закон України № 909-VIII від 24.12.2015 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році»	У процесі податкової реформи змінено систему нарахування податку із малопрогресивної на пропорційну та встановлено єдину базову ставку ПДФО у розмірі 18%. З 2014 р. в Україні розпочався курс на децентралізацію. Законом України № 79-VIII від 28.12.2014 «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» було внесено зміни до Бюджетного кодексу України щодо розподілу ПДФО. Підвищується роль ПДФО як стимулюючого чинника об'єднання територій та джерела фінансування ОТГ.

Примітка. Складено автором на основі [25, с. 44–45; 84; 92, с. 104]

Варто зазначити, що в довгостроковій перспективі в Україні проявляється тенденція утвердження держави третього світу. Ми це можемо спостерігати як в економічному аспекті (девальвація національної валюти,

високі процентні ставки, сировинний експорт), так і в податковому (перехід із прогресивних ставок на пропорційні). Для того щоб уникнути цього, є необхідним створити якісно новий фінансовий механізм, одним із ключових елементів якого буде ефективний перерозподіл фінансових ресурсів. Наступним етапом розвитку подхідного оподаткування в Україні, на нашу думку, є перехід на прогресивну шкалу оподаткування.

Нормативно-правовим забезпеченням справляння ПДФО до бюджету є Податковий кодекс України, а саме розділ № IV «Податок на доходи фізичних осіб», ст. 162-179 [59].

На рис. 1.2 зображено систему елементів оподаткування доходів фізичних осіб.

Рис. 1.2. Елементи податку на доходи фізичних осіб

Примітка. Складено автором на основі [59]

У відповідність до ПКУ, а саме ст. 162, платниками ПДФО є [14]:

- фізична особа - резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і з закордону;

- фізична особа - нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;

- податковий агент.

З переліченого вище ми скажемо, що система оподаткування доходів фізичних осіб є заснованою на принципі резидентства фізичної особи. Умовою набуття резидентства є перебування на території держави 183 дні впродовж одного року. Підставою до набуття резидентства можуть бути постійні соціально-економічні зв'язки та постійне місце проживання в Україні. Загалом питання резидентства в оподаткуванні доходів є досить складним і потребує удосконалення підходів. Виникають податкові колізії і в сплаті ПДФО в Україні, На сьогоднішній день ПДФО сплачується за місцем реєстрації податкового агента, а не фізичної особи, що хоч і є простішим для сплати, проте передбачає негативні наслідки. Якщо місцезнаходження податкового агента відмінне від місця реєстрації фізичної особи – платника ПДФО, то сплачений податок зарахується до місцевого бюджету за місцем реєстрації податкового агента, а відшкодування податкової знижки для такої фізичної особи буде здійснено з місцевого бюджету, де вона фактично зареєстрована [38, с. 146]. Такий розподіл ПДФО, в свою чергу, є неідеальним, оскільки не дає змоги запровадити сімейне оподаткування. Його адміністрування є на рівень важче для податкової системи, проте характеризується вищою регулятивною спроможністю.

На сьогоднішній день хоч і існує єдина відсоткова ставка – 18%, проте існують також додаткові (допоміжні ставки), що застосовуються до інших надходжень, крім заробітної плати. Тим самим виконується регулятивна функція ПДФО. Вона є необхідною складовою для розширення бази оподаткування та відповідно залучення додаткових коштів у кризовий та посткризовий час.

Загалом використання додаткових ставок є обумовленим необхідністю здійснення більш якісного регулювання доходів громадян. Цілком логічним є, що доходи отримані з різних джерел мають оподатковуватися по різному.

Проте, із використанням різних податкових ставок та баз нарахування, постає питання оптимізації системи оподаткування доходів фізичних осіб та необхідність заміни єдиної ставки прогресивною системою. Справа в тому, що пропорційний підхід в оподаткуванні порушує принцип соціальної справедливості та сприяє розшаруванню суспільства на багатих та бідних. Прогресивне ж оподаткування, з точки зору соціальної справедливості, сприяє зниженню нерівності в суспільстві та встановленню вертикальної рівності в оподаткуванні.

З табл. 1.3 ми можемо спостерігати податкові ставки, за видами доходів для фізичних осіб.

Таблиця 1.3

Ставки податку на доходи фізичних осіб

Ставка	Джерело доходу
18%	Є базовою ставкою, застосовується до доходів отриманих у вигляді: заробітних плат та інших заохочуваних платежів, включаючи премії; Застосовується до отриманих пасивних доходів; Застосовується до стипендій в сумі перевищень прожиткового мінімуму помноженого на коефіцієнт 1,4; Застосовується до доходів особи, що проводить незалежну професійну діяльність; Застосовується до доходів (прибутку) отриманим фізичною особою підприємцем (ФОП) за загальною системою оподаткування; Застосовується до доходів отриманих від лізингу чи оренди; Роялті; Доходи отримані в результаті здачі майна в оренду або лізингу; Виграші, призи та дарунки в сумі перевищення 25% МЗП.
5%	Застосовується до доходів, що були нарахованими у вигляді дивідентів по акціях та корпоративних правах резидентами – платниками податку на прибуток. Застосовується до доходів, що були отриманні від продажу рухомого майна.
9%	Застосовується до доходів, що були нарахованими у вигляді дивідентів по акціях та корпоративних правах не платниками податку на прибуток.
0%	Дохід в результаті отримання спадщини родичами першої та другої спорідненості

Примітка. Складено автором на основі [59]

Щодо адміністрування ПДФО історично сформувалися дві його форми PAYE (payasyouearn) – система сплати податку при отриманні доходу та

PAYG (payasyougo) – система сплати податку за допомогою декларацій. Загалом використовуються обидві форми адміністрування ПДФО. Можна зазначити, що таке розмежування форм є необхідним в наслідок оподаткування різних джерел доходів. Це породжує різні підходи до утримання податкових платежів. Для оподаткування заробітної плати найбільш доцільним є використання першої форми, коли ж для доходів відмінних від заробітної плати – другий метод.

Ще одним дискусійним питанням є надання податкових пільг, їх розмір та значення для суспільства. В Україні передбачаються дві пільги від ПДФО: податкова знижка (ПЗ), що регламентується ст. 166 ПКУ та податкова соціальна пільга (ПСП), що регламентується ст. 169 ПКУ. ПЗ являє собою відшкодування частини сплаченого податку в результаті здійснення певних витрат. Відшкодування передбачається в результаті здійснення наступних видів витрат: сплати відсотків по іпотечі, перерахування коштів як благодійних внесків, сплата внесків за недержавне пенсійне страхування чи отримання платних освітніх та медичних послуг.

ПСП являє собою часткове звільнення заробітної плати від оподаткування її ПДФО. Можливість отримати ПСП мають особи, заробітна плата яких є нижчою 3178 грн. станом на 01.12.2020 р. Варто зазначити, що розмір мінімальної заробітної плати становить 5000 грн., що практично унеможлиблює отримання ПСП. На практиці єдиним варіантом отримання ПСП є утримання 2 і більше дітей. Таким чином уряд намагається проводити про демографічну політику. Відповідно до ст. 169 ПКУ, ПСП надається у величині: 50% будь-якому громадянину України, при умові виконання вищезгаданих вимог. 100% при умові утримання двох або більше дітей, якщо платник податку являється самотнім батьком (матір'ю), вдовцем (вдовою) або офіційним опікуном та в інших випадках, передбачених ПКУ [59].

Тому на сьогоднішній день залишається проблема ефективності ПСП як інструменту регулювання доходів малозабезпечених осіб. Пільга не є доступною для усіх платників податку, що не відповідає принципам ПКУ.

Про невідповідність ПСП принципу соціальної справедливості також стверджує О. А. Каратт[36]. Також варто зазначити і про обсяг прожиткового мінімуму який використовується для розрахунку величини пільги він є нереалістичним, це підтверджено розрахунками В .Е. Федосової[90].

1.2. Особливості розподілу надходжень податку на доходи фізичних осіб між різними рівнями бюджетної системи

З 2 кварталу 2015 р. відбулося проведення бюджетної децентралізації та перерозподіл закріплених за різними рівнями бюджетної системи часток ПДФО. Причиною цього стала необхідність забезпечити належним рівнем фінансових ресурсів новостворені базові одиниці бюджетної системи – об'єднанні територіальні громади. Не випадково ПДФО став основним податковим стимулом для проведення реформи бюджетної децентралізації. ПДФО є бюджетоутворюючим податком, проте в бюджетних системах багатьох країн світу, в тому числі і країн ЄС, він виконує особливу роль. Наповнення місцевих бюджетів, це особлива роль ПДФО, яку в міжнародній і вітчизняній практиці він виконує бездоганно. О. Вознюк навіть акцентує свою увагу на його характерній рисі з поміж усіх податків– найкраще наповнювати місцеві бюджети. Надходження від ПДФО відповідають активності регіону, що забезпечує стабільний рівень доходів бюджету. До того ж ПДФО хоч і є загальнодержавним податком, проте до 2011 р. всі надходження акумулювалися в місцевих бюджетах. Станом на 2019 р., фактично 65,3% надходжень ПДФО акумулюються в місцевих бюджетах. Зарахування ПДФО до місцевих бюджетів суттєво знизилось і на це є причина, необхідність мінімізації розміру дефіциту державного бюджету.

З рис. 1.3. бачимо механізм розподілу надходжень ПДФО, який почав діяти з 2 кварталу 2015 року. 60% ПДФО акумулюються як власні надходження громади (ОТГ). До бюджетної децентралізації, до місцевих бюджетів надходили всього лиш 25%, інші 25% зараховувалися на

обласному рівні, а найбільша частка надходила в бюджет району. Кінцевим результатом децентралізації стане усунення районних бюджетів як проміжної ланки бюджетної системи. Отже, реформа мала за мету передати громадам достатній рівень закріплених доходів для виконання покладених на них завдань. На сьогоднішній день надходження від ПДФО надходить в районний бюджет лише у випадку, коли місцева рада не увійшла в громаду.

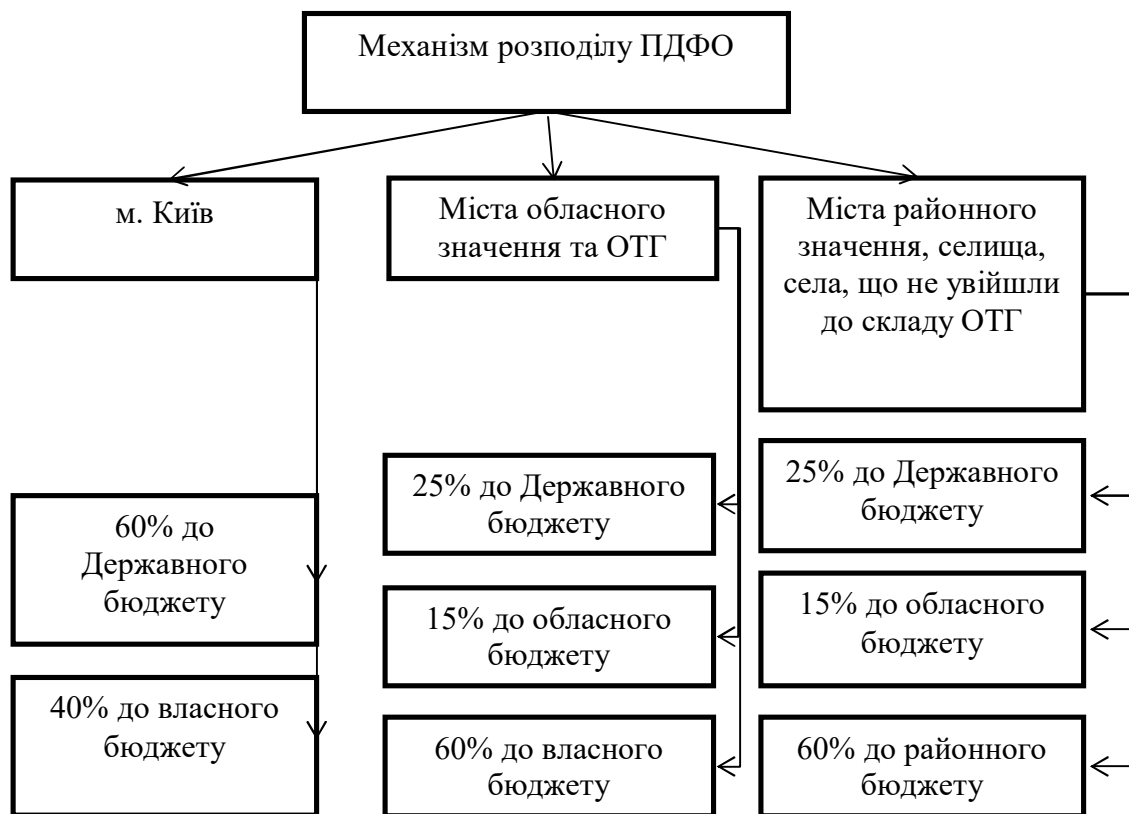

Рис. 1.3. Механізм розподілу надходжень ПДФО*

Примітки:

1. Складено автором на основі [11]
2. *Без урахування тимчасово окупованої території АРК, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Цікавим є і використання надходжень від ПДФО, як стимулу для об'єднання сільських та селищних рад в громади. Всі місцеві бюджети, які не прийняли участь в об'єднанні в територіальні громади, втратили надходження від ПДФО. Натомість, ті хто об'єдналися в громади, отримали 60% надходжень податку. Надходження від ПДФО стали фундаментом, що

дозволило в 2015-2018 рр. суттєво покращити інфраструктуру регіонів. До того ж на сьогоднішній день місцеве самоврядування зацікавлене в збільшенні кількості робочих місць, адже це прямо впливає на достаток громади. Тому ОТГ мають фінансовий резерв на який завжди можуть впливати. Розвиток бізнесу в межах громади на даний момент є інструментом зростання податкових надходжень. Зокрема, для цього вони можуть ще і забезпечити власний внутрішній контроль за сплатою податку та залучити громадськість [31].

ПДФО є одним із основних власних надходжень місцевих бюджетів. Фактично частка ПДФО в загальних надходженнях місцевих бюджетів становить 29,5%, в власних 55,13%, в податкових надходженнях 61,17%. Це підтверджує важливість ПДФО для місцевих бюджетів. Фактично він є найбільшим власним джерелом надходжень і другим за значимістю після офіційних трансфертів. Існує тенденція до зниження розміру офіційних трансфертів, тому прогнозуємо, що в майбутньому значимість ПДФО лише буде зростати.

Зазначимо, ще і про частку податку, яка відійшла до державного бюджету, а саме 25%. Це спричинило перерозподіл надходжень ПДФО між різними рівнями бюджетної системи і зменшення частки надходжень, що надходять до місцевих бюджетів. Здавалося б, це мало б суттєво підірвати фінансову спроможність місцевих бюджетів, проте цього не сталося. Передумовою була успішно проведена реформа бюджетної децентралізації. Багато із науковців визнають її як одну із найуспішніших фінансових реформ в Україні. Ще одним фактором стало розширення переліку фінансових ресурсів громади, що в свою чергу дозволило нівелювати негативні фактори часткової централізації надходжень до державного бюджету. Що ж до справжніх передумов, то ними є необхідність мінімізувати дефіцит державного бюджету, який під час соціально-економічної кризи 2014-2016 рр. суттєво зріс. Натомість, за рахунок централізації 25% ПДФО було скорочено дефіцит державного бюджету. Із 78,1 млрд. грн. в 2014 р. він

знизився до 45,2 млрд. грн. в 2015 р., 16,2 млрд. грн. було покрито саме за рахунок зарахування 25% податку до державного бюджету. Ще одним заходом, який був покликаний мінімізувати розмір дефіциту державного бюджету встановлено єдину ставку для оподаткування пасивних доходів в величині 18%. До цього депозитні вклади до 500 тис. грн. фактично не підлягали податкуванню [61]. Відбулося це з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України і деяких інших законодавчих актів України» від 24 грудня 2015 р. № 909-VIII, який водночас змінював мало прогресивну систему оподаткування на пропорційну.

З табл. 1.4 спостерігаємо зміну частки надходження ПДФО до державного бюджету і місцевих бюджетів. Загалом зміну частки можна поділити на два періоди. Перший - до проведення бюджетної децентралізації (до 01.04.2015 р.), який характеризувався низькою часткою зарахування ПДФО до Державного бюджету. А другий після проведення бюджетної децентралізації. Для аналізу нам цікавий саме другий етап, оскільки він докорінно змінив систему розподілу податкових надходжень. З проведенням бюджетної децентралізації 01.04.2015 р. ми спостерігаємо найбільший розмір частки державного бюджету, а саме 40,8%. Протягом 2016 р. він стабілізувався до свого реального показника в 34,6%-34,8%. Проте варто згадати про сезонність надходження податку, яка відповідно викликає незначні відхилення в частці розподілу податку.

Таблиця 1.4

Розподіл надходжень ПДФО за період 01.04.2012 р. по 01.01.2020 р.

Період	Частка надходжень ПДФО до Державного бюджету України	Частка надходжень ПДФО до місцевих бюджетів
01.10.2013	10,3%	89,7%
01.01.2014	10,5%	89,5%
01.04.2014	10,9%	89,1%
01.07.2014	11,5%	88,5%
01.10.2014	14,1%	85,9%

01.01.2015	18,1%	81,9%
01.04.2015	40,8%	59,2%
01.07.2015	40,1%	59,9%
01.10.2015	39,4%	60,6%

Продовження табл. 1.4

01.01.2016	38,3%	61,7%
01.04.2016	38,7%	61,3%
01.07.2016	37,4%	62,6%
01.10.2016	36,8%	63,2%
01.01.2017	39,0%	61,0%
01.04.2017	35,9%	64,1%
01.07.2017	35,4%	64,6%
01.10.2017	35,0%	65,0%
01.01.2018	34,5%	65,5%
01.04.2018	35,0%	65,0%
01.07.2018	34,6%	65,4%
01.10.2018	34,7%	65,3%
01.01.2019	34,6%	65,4%
01.04.2019	34,8%	65,2%
01.07.2019	34,6%	65,4%
01.10.2019	34,7%	65,3%
01.01.2020	34,6%	65,3%
01.04.2020	35,7%	64,3%
01.07.2020	34,8%	65,2%

Примітка. Розраховано автором на основі [50]

Бюджетна децентралізація, хоч і перенаправила суттєву частку надходжень ПДФО із місцевих бюджетів до державного, була проведена успішно. Її позитивний ефект ми навіть можемо побачити виходячи із темпів зростання надходжень ПДФО на місцевому рівні – 44% у 2016 р. та 40,1% у 2017 р., що перевищує відповідні показники зведеного бюджету (40,2% та 34%).

Зауважимо, що хоч на сьогоднішній день бюджетна децентралізація пройшла успішно, проте в сфері оподаткування ПДФО залишається безліч невирішених проблем:

- низький рівень заробітної плати, середня заробітна плата станом на березень 2020 р. становить 11446 грн. [9], мінімальна заробітна плата 4723

грн. та реальна заробітна плата, яка на грудень 2019 р. становить 442,87 дол. США[54];

- нерозвинутість фондового ринку;
- карантин, обмежив рівень надходжень ПДФО, адже бізнес частково чи повністю змушений був припинити свою діяльність;
- низький рівень орієнтованості держави створення нових робочих місць;
- високий рівень поточного споживання, що не дозволяє формуватися вільним фінансовим ресурсам, а значить отримувати додатковий дохід;
- часта кризовість економіки, світова валютна криза 2009 р. та соціально-економічна криза 2014-2016 рр.;
- низький рівень фінансової грамотності, чим більш фінансово грамотне населення, тим більша частка заощаджень трансформується в інвестиції;
- не використовуються регулятивні можливості ПДФО та зосереджується увага лише на фіскальній функції податку;
- порушення принципу стабільності податкової системи;
- виплата заробітної плати «в конвертах»;
- відсутність середнього класу;
- низький рівень індексу податкостроможності, особливо в Тернопільській обл., 42 громади з 49 отримували базову дотацію в 2019 р.[45].

Окремо варто відмітити, про вплив COVID-19 на рівень надходження ПДФО. Станом на 01.10.2020 р. план надходжень ПДФО недовиконано на 5,3%. Здавалося б, відхилення надходжень на 5,3% не є надто загрозливим. Проте, потрібно врахувати декілька факторів. По-перше, розмір ПДФО стабільно надходив вище рівня планових показників, по-друге, в розрізі бюджетів, ситуація кардинально інша. За державним бюджетом план перевиконано – 100,2%, натомість ситуація з місцевими бюджетами критична. Недовиконано 8,2%, з врахуванням, що ПДФО на місцевому рівні

є ключовим бюджетоутворюючим податком. Звідси виходить, що місцеві бюджети зараз в скрутному становищі. По-третє, даний план відповідно уже відкоректований і мав би виконуватися, що ще більше погіршує ситуацію. В порівнянні із плановими показниками, затвердженими Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» №294-IX від 14.11.2019 р., то відхилення ще більше. За державним бюджетом річний план було скорочено із 248,26 млрд. грн. до 209,5 млрд. грн., тобто на 18,5%, що є величезним значенням. А невиконання річного плану на 01.10.2020 р. становило б 16,4%, що є катастрофічним з точки зору фінансування. Існує суттєвий ризик продовження карантину і в наступному бюджетному періоді. Відповідно це грозить Україні зтяжними економічними негараздами: значними інфляційними процесами, девальвацією національної валюти, надмірним зростання розміру державного боргу, зростання рівня безробіття, значним дефіцитом бюджету та платіжного балансу. Місцеві бюджети ж не зможуть фінансувати подальший розвиток громад, що призведе до погіршення добробуту населення та згортання ключових реформ на місцевому рівні.

Ще однією проблемою, яка залишається після проведення бюджетної децентралізації, це відсутність інструментів в місцевій владі, щоб регулювати розмір податкового навантаження. В високо розвинутих країнах світу місцевому самоврядуванню дається широкий перелік можливих заходів, від можливості встановлення регіональних надбавок до податку до встановлення основної ставки. В країнах ЄС, а саме: Болгарії, Кіпрі, Естонії, Греції, Латвії, Норвегії та Румунії податок на доходи належить до місцевих податків. А в Бельгії, Данії, Фінляндії, Швеції та Швейцарії місцеве самоврядування самостійно встановлює ставки оподаткування [71, с. 84]. Натомість в Україні ПДФО є загальнодержавним податком, хоч до 2011 р. він взагалі не надходив до державного бюджету. До того ж на сьогоднішній день варто зауважити, що в контексті бюджетної децентралізації і розширення прав місцевих органів влади є необхідним надати місцевим органам влади можливість регулювати величину надходжень від ПДФО.

Звичайно, не є доцільним говорити, про можливість встановлення індивідуальних податкових ставок. Хоч є цілком реально дозволити місцевим органам влади встановлювати надбавку до ПДФО в розмірі 1-3%. В свою чергу це дозволить зробити місцеві органи влади більш конкурентноспроможними та дозволити їм акумулювати більше фінансових ресурсів, якщо це необхідно в умовах кризової ситуації, якою зараз є пандемія COVID-19.

Така велика кількість проблем із сплатою ПДФО пов'язана в першу чергу із великою кількістю факторів, що впливають на обсяг надходжень податку. Н. І. Карпишин виділяє декілька груп чинників, а саме [31, ст. 169]:

- економічні (розмір мінімальної та середньої заробітної плати; рівень інфляції і безробіття; контроль фіскальних органів; процентні ставки на пасивні доходи, рівень тінізації економіки, ріст ВВП та створення нових робочих місць);
- демографічні (кількість та густота населення; міграція населення, рівень урбанізації і частка сільського населення в громаді);
- політико-правові (бюджетне та податкове законодавство; фінансові санкції та податкові пільги);
- соціально-культурні (податкова культура та дисципліна; рівень фінансової грамотності) тощо.

Цікаву ідею подала З. Лободіна, а саме –для посилення фінансової спроможності місцевих бюджетів розподіляти між місцевим і державним бюджетом ПДФО сплаченого із пасивних доходів. На сьогоднішній день ця частина ПДФО зараховується лише до державного бюджету [38, С. 142]. На нашу думку це є одним із можливих резервів зростання надходжень ПДФО для місцевих бюджетів.

Оскільки ПДФО є основним джерелом надходження місцевих бюджетів, то він слугує для розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів. Здійснюється це за допомогою індексу відносної податкоспроможності. Основним його показником є величина ПДФО на одну особу, що

порівнюється із загальнонаціональним показником. Якщо розмір індексу є нижчим ніж 0,9, то надається базова дотація в обсязі 80% необхідного, щоб індекс досягнув значення 0,9. Якщо ж індекс податкоспроможності перевищує значення – 1,1, то здійснюється реверсна дотація в обсязі 50% коштів перевищення індексу податкоспроможності. При значенні індексу в межах від 0,9 до 1,1, міжбюджетне вирівнювання не проводиться. Механізм горизонтального вирівнювання регулюється розділом 16 БКУ, а саме статтями 98-100 [11]. Проте, він також не досконалий. Вирівнювання здійснюється лише за одним податком, хоч і найбільш значимим, але такий підхід не є об'єктивним. Простий приклад: в одній громаді може бути АЗС, що буде приносити додаткові акцизні надходження, які не враховуються в горизонтальному вирівнюванні. Відповідно, проведення вирівнювання лише за одним податком є неефективним. З іншого боку, вирівнювання здійснюється для того, щоб мінімізувати дефіцит фінансово неспроможних громад.

В сфері фінансового вирівнювання місцевих бюджетів залишається багато невирішених проблем [2, С. 86]:

- збільшення частки субвенцій в структурі офіційних трансфертів, що знижує рівень свободи місцевого самоврядування;
- перекладання повноважень здійснювати фінансування на місцеві органи влади без відповідних фінансових ресурсів;
- часте законодавче втручання в роботу місцевих органів влади;
- незацікавленість місцевого самоврядування в підвищенні рівня податкових платежів та рівня податкоспроможності бюджетів;
- неврахування видатків бюджету при розрахунку розміру офіційних трансфертів.

Висновки до розділу 1

Нами було встановлено, що еволюція податку на доходи фізичних осіб починається ще задовго до виникнення його сучасного аналогу (десятини). Шлях до сучасного оподаткування виявився для податку дійсно важким. Впровадження його з тої чи іншої причини зазнавало невдачі в кожній із країн. Лише із утвердженням кейнсіанської теорії та утвердження думки, що ринком потрібно управляти, ПДФО приживається як прямий податок, що найкраще регулює доходи суспільства. На нашу думку ПДФО є мультифункціональним податком. Такий податок можна застосовувати для досягнення будь-яких цілей, відрегулювання доходу до наповнення бюджету. Особливо регулятивну здатність ПДФО в своїй праці доносить до суспільства Л. Задорожня.

Щодо еволюції ПДФО в Україні, то він з року в рік піддавався активному реформуванню. Було введено військовий збір, змінено систему оподаткування з малопрогресивної на пропорційну, підвищено процентну ставку з 15% до 18% та встановлено єдину ставку для оподаткування пасивних доходів. Однією з ключових реформ стала бюджетна децентралізація, що повністю перебудувала систему розподілу податку між різними рівнями бюджетної системи. Тим паче залишається велика кількість невирішених проблем: низький рівень середніх заробітних плат, фінансові кризи, пропорційне оподаткування, ротаційність громад, тінізація економіки та багато інших, що не дозволяють розкрити повний потенціал ПДФО. Фактори, що впливають на ПДФО, можна виокремити в 4 групи: економічні, демографічні, політико-правові та соціально-культурні. Залишається актуальним подальше дослідження системи оподаткування ПДФО та її вдосконалення. А саме впровадження сімейного оподаткування, перехід на прогресивне оподаткування із застосування неоподаткованого мінімуму.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ НАДХОДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

2.1. Практика справляння податку на доходи фізичних осіб

Важливість надходження ПДФО до бюджету важко переоцінити, адже він забезпечує значну частку надходжень. ПДФО є одним із трьох основних бюджетоутворюючих податків. За 2019 р. ПДФО в структурі податкових надходжень становить 23,6%. Більшу важливість для бюджету має лише податок на додану вартість, який в структурі податкових надходжень становить 35,4%. І третім за значимістю є акцизний податок, який в структурі займає 12,4%.

З рис. 2.1 можемо спостерігати, що з 2015 р. суттєво зростають надходження від ПДФО. Зазначимо, що причиною цього є значні інфляційні процеси, які спостерігалися в Україні під час 2014-2017 рр.[54]. Підтвердженням цьому слугує стабільний рівень частки надходжень в зведений бюджет, проте з незначним зростанням з 2016 р. Зумовлено це насамперед за рахунок підвищення податкової ставки із базової 15% в 2015 р. до 18% уже в 2016 р. Що ж до номінальних надходжень, то в 2014 р. рівень інфляції становив 24,9%, а в 2015 р. рекордні 43,3%, що і зумовило таке стрімке подальше зростання надходжень від ПДФО. Хоч девальвація валюти суттєво підвищила рівень надходжень ПДФО, проте варто зазначити, що інфляційне зростання надходжень в більшій мірі є номінальним. Для реальної оцінки зростання ПДФО потрібно використовувати відносні показники, такими є частка ПДФО в структурі або через вираження надходжень від ПДФО в іноземній валюті.

Рис. 2.1. Динаміка надходжень ПДФО та частка в структурі зведеного бюджету за 2014-2019 рр.

Примітка. Складено автором на основі [50]

З рис. 2.1 бачимо, що ПДФО має стабільно високу частку надходжень серед податкових надходжень. Розмір надходжень коливається від 17,2% до 23,6% в структурі податкових надходжень. Окремо потрібно зазначити про низьке значення частки податку в 2015 р., коли економічна криза фактично досягла свого апогею. Загалом, це пов'язано із часовим лагом. Був необхідний час на приведення зростання заробітних плат до зростання індексу споживчих цін. Натомість, уже з 2016 р. спостерігається поступове підвищення частки ПДФО в структурі податкових надходжень. Однією із причин цього є згадане нами інфляційне зростання (загалом частка в структурі ПДФО є 20-21%). Можна виокремити іншу причину, а саме позитивний ефект бюджетної децентралізації, яка є однією з найуспішніших реформ. В доказ цього приведемо темпи зростання ПДФО в місцевих бюджетах, в 2016 р. – 44% та в 2017 р. 40,1%. На користь другої гіпотези свідчить і той факт, що темпи зростання ПДФО в місцевих бюджетах

перевищують темпи зростання зведеного бюджету, в 2016 р. – 40,2% та 34%. Проте, не можна забувати і про підвищення податкового навантаження, див. рис. 1.3.

Що ж до аналізу реальної величини надходження ПДФО, то з рис. 2.2. стає зрозуміло, що зростання надходжень від ПДФО в іноземній валюті має суттєві перегини в 2009 р. та в 2014-2015 рр. Натомість, з 2016 р. ми спостерігаємо суттєве зростання надходжень від ПДФО, особливо в 2019 р. Зазначимо, що даний метод аналізу є хорошим для уникнення інфляційного впливу, проте це є його водночас і негативною стороною. А оскільки зміна курсу валют суттєвоспотворює результати аналізу, все ж таки частка надходжень бюджету є більш адекватною оцінкою і більше реалістично дозволяє оцінити існуючі тенденції та стан справ. Тому, суттєве зростання ПДФО в дол. в 2019 р. – 2,03 млрд. дол., викликано як і зростанням номінального обсягу ПДФО – 19,79%, так і зміною курсу з 27,2 грн. за дол. США в 2018 р. до 25,84 грн. за дол. США в 2019 р. (див. рис 2.2.)

Рис. 2.2. Динаміка надходжень ПДФО в гривні та в доларах США за період 2004-2019 рр.

Примітка. Складено автором на основі [50; 54]

Доцільним є оцінити реальний розмір надходжень ПДФО відносно накопичувального показника інфляції. Це дозволить нам нівелювати інфляційну складову і побачити реальне зростання надходжень податку.

З рис. 2.3 спостерігаємо, що індекс інфляції має суттєву вагу в формуванні номінального розміру надходжень ПДФО. Перегин в 2009 р. безпосередньо пов'язаний із цим. Під час світової валютної кризи суттєво зріс рівень інфляції до 25,2% в 2008 р., що і зумовило зниження в 2009 розмір реальних надходжень до 20,14 млрд. грн.

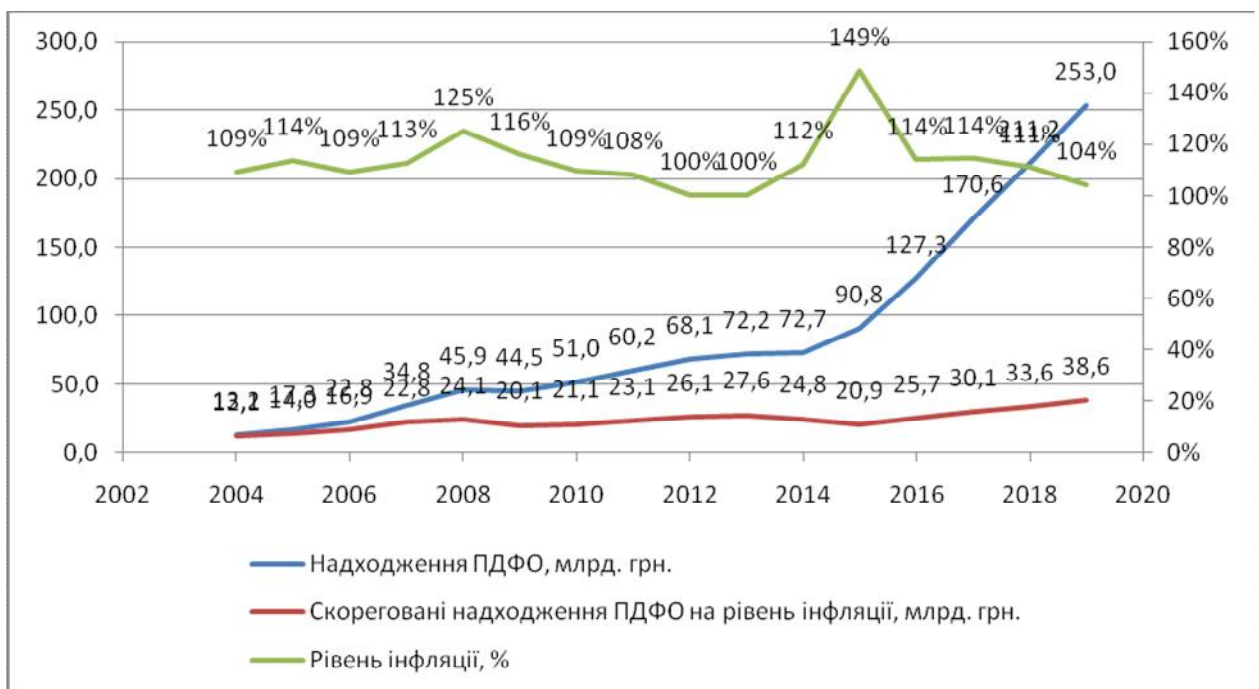

Рис. 2.3. Динаміка надходжень ПДФО скорегованого на рівень інфляції за 2004-2019 рр., млрд. грн.

Примітка. Складено автором на основі [50; 54]

З 2015 р. ми можемо спостерігати навпроти інші тенденції: по-перше, це стрімке лінійне зростання надходжень ПДФО, з іншої сторони до 2015 р. реальна його величина лише скорочувалася до 20,86 млрд. грн. І лише з 2016 р. вона починає стрімко наздоганяти номінальний показник та зростає до 30,08 млрд. грн. в 2017 р., і досягає максимуму в 2019 р. Причин для цього є декілька. По-перше, це відновлення економіки після кризи, що призвело до

збільшення податкових надходжень. По-друге, це суттєва затримка інфляційних процесів, рівень інфляції в 2019 р. скоротився до 4,1%, що є найнижчим показником за останні 6 років. По-третє, непрямий вплив відбувався за рахунок укріплення курсу гривні та високої популярності державних цінних паперів. Як бачимо, хоч інфляційна складова є значимою в зростанні податкових надходжень від ПДФО, проте в останні роки (2017-2020 рр.) спостерігається тренд до реального зростання надходжень ПДФО.

З рис. 2.4. бачимо цікаву тенденцію, по-перше, ми бачимо, що темпи скорочення кількості населення є одним із «малозначимих» чинників, оскільки при зниженні останніх надходження від ПДФО все рівно зростали. Іншою цікавою тенденцією стало те, що фактично графік ПДФО на душу населення і надходження ПДФО накладаються один на одного. А це ще раз доводить про малозначимість кількості населення, як фактора впливу на величину надходжень від ПДФО. Насправді ж кількість населення має суттєвий вплив на надходження ПДФО, точніше кількість зайнятого населення.

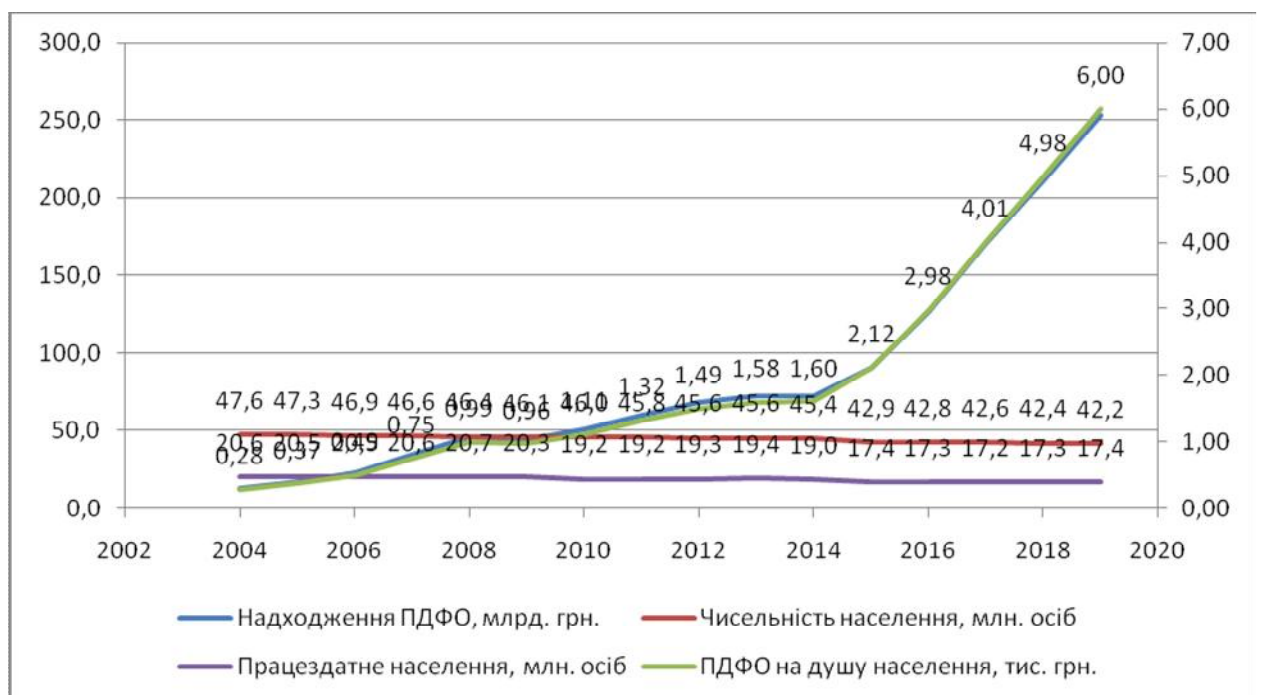

Рис. 2.4. Динаміка надходжень ПДФО на душу населення за 2004-2019 рр., тис. грн.

Примітка. Складено автором на основі [50; 51]

З рис. 2.4. спостерігаємо, що його величина невпинно скорочується, швидше виключенням є незначне зростання його кількості в 2018-2019 рр., відповідно 0,58% та 0,52%. Проте, як на мене вже це є позитивною тенденцією, адже на сьогоднішній день Україні так потрібне економічне зростання.

З табл. 2.1 спостерігаємо структуру надходжень ПДФО. В процесі проведення податкової реформи є важливим розуміти за рахунок чого формуються надходження від податку. У випадку із ПДФО надходження формуються в більшій мірі за рахунок сплаченого податку із заробітних плат, це фактично 82,6% надходжень або в абсолютному вимірі 209 млрд. грн. На другому місці ПДФО сплачене із інших доходів ніж заробітна плата, а саме 16,8 млрд. грн. або 6,64%, та ПДФО сплачене із виплат військовослужбовцям, а саме 6,09% або 15,4 млрд. грн. Ще частина податку надходить у вигляді сплати за рахунок річного декларування – 2,51%. Варто зазначити, що дана частка показує ефективність загалом податкової системи. І чим вищий даний показник, тим автоматизованіша система. З кожним роком кількість поданих декларацій електронним методом лише зростає, що суттєво спрощує сам процес оподаткування. В високорозвинутих країнах світу процес податкового декларування вже давно перейшов повністю в електронну форму. Навіть в деяких країнах, наприклад в Нідерландах чи Данії можна навіть віддати свій голос на виборах онлайн. Електронне декларування дозволяє суттєво як спростити для платників податків сплату податків, так і знизити вартість адміністрування для держави. Що ж до оподаткування процентних доходів, то їх частка в загальних надходженнях податку є незначною, всього лиш 2,17% (див. табл. 2.1). Для цього є декілька передумов, по-перше, це зниження відсоткових ставок за депозитами. Від 17.11.2020 р. на 12 місяців становить 8,5%, коли ж рівень процентних ставок ще в 2016 р. фактично був в два рази вищим, а саме 16-18%. Іншою передумовою є нерозвинутість фондового ринку в Україні. який багато науковців називають «мертвим». Що ж до державних цінних паперів, які в

останні роки набули суттєвої популярності, як серед населення України, так і нерезидентів, то доходи за ними звільняються від оподаткування. 0,68% надходжень ПДФО забезпечується за рахунок оподаткування пенсій, яке було запроваджене в Україні 01.01.2015 р. Базою оподаткування був розмір перевищення 3 розмірів МЗП, проте 01.07.2016 р. було змінено на перевищення 10 розмірів ПМ. Зазначимо, що даний захід мав на меті розширити базу оподаткування ПДФО задля покриття дефіциту державного бюджету. Проте вже в березні 2018 р. конституційним судом було визнано неконституційним оподаткування пенсій та відмінено дане положення, а саме положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України[55].

Таблиця 2.1

**Структура надходжень ПДФО в розрізі функціональної класифікації
за 2019 р.**

(млн. грн.)

Код бюджетної класифікації	Стаття доходів	Надходження ПДФО, млн. грн.	Структура з ВЗ, %	Структура без ВЗ, %
11010000	Податок та збір на доходи фізичних осіб	275 458,46	100,00%	100,00%
11010100	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати	209 010,14	75,88%	82,60%
11010200	Податок на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами	15 397,14	5,59%	6,09%
11010400	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку інших ніж заробітна плата	16 794,54	6,10%	6,64%

Продовження табл. 2.1

11010500	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується фізичними особами за результатами річного декларування	6 342,23	2,30%	2,51%
11010600	Фіксований податок на доходи фізичних осіб від зайняття підприємницькою діяльністю, нарахований до 1 січня 2012 року	0,22	0,00%	0,00%
11010700	Надходження сум реструктурованої заборгованості зі сплати податку на доходи фізичних осіб	-0,06	0,00%	0,00%
11010800	Податок на доходи фізичних осіб доходу у вигляді процентів	5 487,57	1,99%	2,17%
11010900	Податок на доходи фізичних осіб від оподаткування пенсійних виплат бо щомісячного довічного грошового утримання, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України	1 724,63	0,63%	0,68%
11011000	Військовий збір	22 425,51	8,14%	-

Примітка. Складено автором на основі [50]

Ще одним особливим платежем, який справляється разом із ПДФО є Військовий збір, проте потрібно зазначити, що база оподаткування за ним значно ширша. Він сплачується і з доходів отриманих від оподаткування доходів отриманих від державних цінних паперів. Ще однією особливістю є те, що сам збір є тимчасовим та має цільове призначення, а значить зараховується до спеціального фонду державного бюджету України. Запроваджено військовий збір було Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 31.07.2014 р. № 1621-VII. Зауважимо, що на сьогоднішній день його частка в формуванні витрат на оборону є досить значною і складає 20,7% в 20119 р.

З даних табл. 2.2 бачимо, що заробітна плата є основним типом доходів який оподатковується ПДФО, як видно з табл. 2.1, її частка в базі оподаткування є найбільшою 82,6%. Проте, в табл. 2.2 є суттєві відмінності в

темпах зростання. Так, зростання податкових надходжень в 2014 р. становить лише 1%, коли ж середня заробітна плата зросла на 10,86%, ми пов'язуємо це в першу чергу із соціально-економічною нестабільністю, що охопила Україну в кінці 2014 р. Що ж до вищих темпів зростання податкових надходжень в 2016-2017 рр. навпроти середньої заробітної плати, то це ми пов'язуємо із декількома передумовами. По-перше із відновленням економіки після затяжної кризи 2014-2016 рр., по-друге, успішність компанії по детінізації «сірої» заробітної плати та «заробітної плати в конвертах» та по-третє, виїзд населення за кордон, що і призвело, до суттєвого зростання показника в майбутньому.

Таблиця 2.2

Динаміка показників заробітної плати за 2011-2019 рр.

Дата	Надходження ПДФО на душу населення, грн.	Темп зростання, %	Середня заробітна плата, грн.	Темп зростання, %	Мінімальна заробітна плата, грн.	Темп зростання, %
2010	1110,243		2629		922	
2011	1315,588	18,50%	3054	16,17%	1004	8,89%
2012	1492,166	13,42%	3377	10,58%	1134	12,95%
2013	1583,891	6,15%	3619	7,17%	1218	7,41%
2014	1599,701	1,00%	4012	10,86%	1218	0,00%
2015	2115,796	32,26%	5230	30,36%	1378	13,14%
2016	2977,596	40,73%	6475	23,80%	1600	16,11%
2017	4006,552	34,56%	7360	13,67%	3200	100,00%
2018	4982,235	24,35%	9141	24,20%	3723	16,34%
2019	6002,657	20,48%	10783	17,96%	4173	12,09%

Примітка. Складено автором на основі [50; 51]

Що ж до МЗП, то даний показник слабо корелює із податковими надходженнями чи середньою заробітною платою. В Україні розмір МЗП встановлювався уже постфактум після росту середніх доходів. Що ж до 2017 р. та зростання розміру МЗП фактично вдвоє, то для цього була причина. Після соціально-економічної кризи 2014-2016 рр. постала необхідність адаптуватися до нового масштабу цін, а значить і нових стандартів життя, тому було прийнято рішення привести розмір МЗП до реального обсягу в 3200 грн. Станом на 15.11.2020 р. розмір МЗП уже становить 5 тис. грн. і має зрости до 6 тис. грн. з 01.01.2021 р. та 6,5 тис. грн. відповідно із 01.07.2021 р. Що ж до середньої заробітної плати, то вона зросла до 11,988 тис. грн. попри усі негативні тенденції та карантин.

Говорячи про заробітну плату, варто зазначити і про основний негативний фактор, що впливає на розмір надходжень від ПДФО, а саме тінізацію економіки. За офіційними даними у 2018 р. частка тіньової економіки становить 30%, що є вкрай негативним. Хоч порівняно із 2017 р. показник знизився на 2%, фактично це третина економіки України та податкових надходжень. Такий високий показник тінізації економіки негативно впливає на ефективність ПДФО як перерозподільного механізму та його фіскальні можливості. В 2019 р. рівень тінізації економіки зріс до 32%, що можна спостерігати з рис. 2.5, проте вже в 2020 р. в січні-березні скоротився до 31%. Візуалізацію обсягів тінізації економіки можемо спостерігати з рис. 2.5.

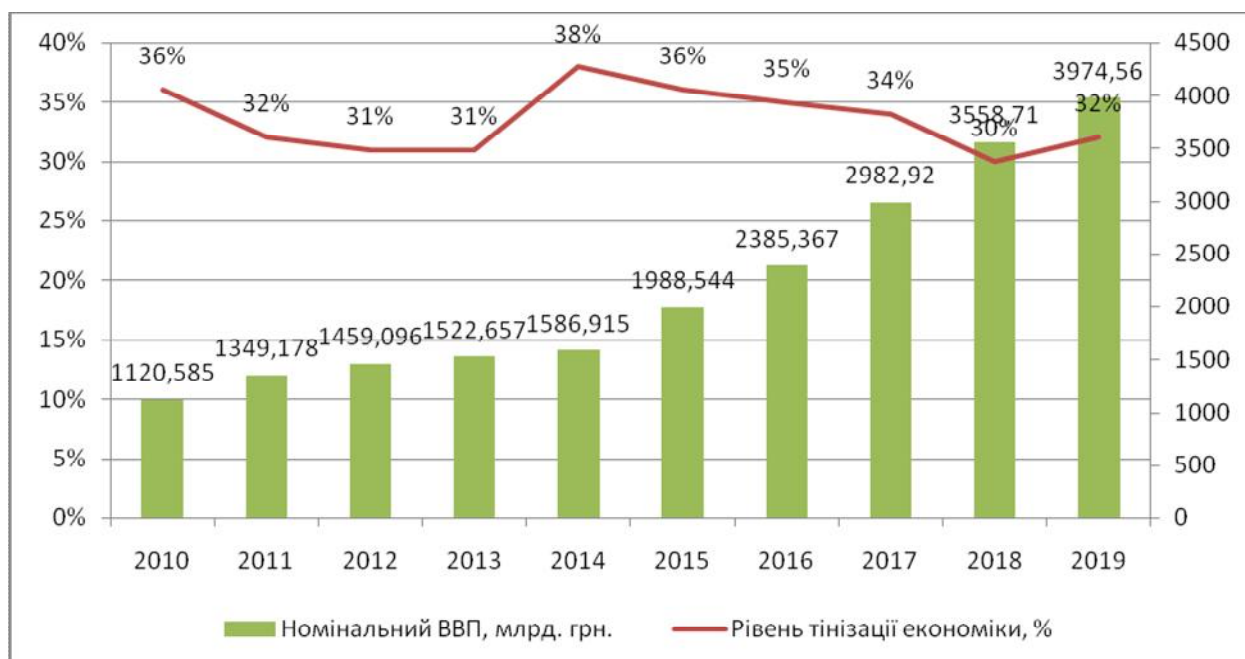

Рис. 2.5. Динаміка тінзації економіки за 2010-2019 рр.

Примітка. Складено автором на основі [68; 78]

З рис.2.5 бачимо наявність оберненої залежності. В 2014 р. під час початку соціально-економічної кризи спостерігається наступна тенденція, найнижчі темпи зростання номінального ВВП – 4,2%. Натомість відбувався значний приріст тіншового сектору з 31% до 38% на фоні виникнення соціальних диспропорцій.

Пандемія COVID-19 стала одним із найбільших потрясінь для світу та світової економіки. Неоминула вона і Україну, так було запроваджено Постановою КМУ від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19». Даний нормативно-правовий акт суттєво обмежив економічну діяльність, чим і призвів до зниження розміру податкових надходжень. Карантин став причиною перегляду та прийняття «Антикризового бюджету», що суттєво змінив структуру використання коштів, а також вніс поправки в величину доходів бюджету, який тепер зменшився на 119,7 млрд. грн. або на 11%. [60]. Основною характерною рисою світової кризи 2020 року стало суттєве зростання дефіциту бюджету, в Україні він зріс з 94,3 тис. грн. до 298,4 тис. грн. В інших країнах світу,

наприклад, Німеччині для боротьби з наслідками пандемії затвердили антикризовий план в розмірі 750 млрд. євро. Економіка Франції втратила близько 32 млрд. євро податкових надходжень, а додаткові витрати на соціальні заходи склали 57,7 млрд. євро стали суттєвою обузою для бюджету. Для підтримки бізнесу та його кредитування було залучено 300 млрд. євро державних запозичень.

Важко усвідомити всю шкоду, що була завдана пандемією COVID-19, станом на 07.11.2020 р. кількість випадків захворювання становить 49,5 млн. осіб, з них 1,2 млн. померли. Глобальна економіка зазнає найглибшої рецесії з часів Великої депресії 1929-1933 років. Спад світового ВВП за очікуваннями Міжнародного валютного фонду складає 4,4%. За прогнозом МВФ рецесія в 2020 році буде зафіксована в 157 країнах з 194. ВВП розвинутих країн скоротиться на 5,8%, а країн, що розвиваються на 3,3%. Щодо ВВП України, то він скоротиться на 7,2%. Економіка США знизиться на 4,3%, єврозони – на 8,3%. Ще однією глобальною проблемою стало безробіття, в Естонії лише за перший тиждень карантину воно зросло на 4,6%, а ОЕСР прогнозують його зростання з 5,3% на початок року до 12% на кінець 2020 р. В Україні рівень безробіття станом на 2 квартал 2020 р. зріс до 9,6% із 8,9% порівняно із першим кварталом [51].

Щодо ПДФО, то внаслідок падіння економічної активності планується зниження його розміру з 129,4 млрд. грн. до 110,8 млрд. грн. в державному бюджеті. Другим ризиком є зниження надходжень від ПДФО до місцевих бюджетів. Обсяги зниження надходжень прогнозувати ніхто не береться, проте вже на сьогодні є зрозумілим, що місцеві бюджети суттєво постраждають. Недонадходження ПДФО уже на жовтень 2020 р. становить 3%, або 9 млрд. грн., а для місцевих на 11,5 млрд. грн. Ще одним ризиком є те що карантин може затягнутися на невизначений період, на який не береться прогнозувати ніхто.

2.2. Аналіз надходжень податку на доходи фізичних осіб у місцеві бюджети

Що ж до розподілу ПДФО між бюджетами різних рівнів, то проведення бюджетної децентралізації суттєво вплинула на зміну часток надходжень.

З табл. 2.3 ми можемо наочно спостерігати розподіл надходжень від ПДФО між державним та місцевими бюджетами. ПДФО є одним із найбільш реформованих податків, проте на розподіл між бюджетами вплинула саме бюджетна децентралізація, так з 2015 р. суттєво зростають надходження державного бюджету і спостерігається від'ємна динаміка надходжень ПДФО до місцевих бюджетів (-7,7 млрд. грн.). Причиною цього є зміна пропорцій розподілу надходжень між бюджетами, внаслідок необхідності покриття дефіциту державного бюджету було вирішено 25% надходжень від ПДФО закріпити за ним. Зазначимо, що хоч це суттєво на місцеві бюджети, але основне скорочення доходів припало на обласні та районні бюджети, які не є ефективними розпорядниками коштів, коли ж новоутворені ОТГ отримали суттєве джерело власних ресурсів. Високі темпи зростання надходжень від ПДФО в 2016-2017 рр. якраз і є одним із наслідків проведення бюджетної децентралізації. Забезпечення високих темпів зростання від ПДФО дозволило мінімізувати негативні наслідки перерозподілу ресурсів між бюджетами різних рівнів. Зазначимо, що на сьогоднішній день зростання ПДФО немає інфляційного підґрунтя як в 2014-2018 рр. Про це свідчить і наднизький рівень інфляції, станом на 2019 р. він становить – 4,1%, тоді ж темпи зростання ПДФО – 19,8%. Що ж до 2014 р., то зростання частки державного бюджету в ньому є наслідком зміни ставки оподаткування пасивних доходів та недоотримання місцевими бюджетами значної суми надходжень від ПДФО – 9,5 млрд. грн. у відповідність до річного плану (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Динаміка надходжень ПДФО в розрізі Державного та місцевих бюджетів
України за період 2010-2019 рр.**

Роки	Надходження ПДФО до державного бюджету, млрд. грн.	Абсолютне відхилення, млрд. грн.	Відносне відхилення, %	Надходження ПДФО до місцевих бюджетів, млрд. грн.	Абсолютне відхилення, млрд. грн.	Відносне відхилення, %
2010	0	-	-	51	-	-
2011	6,1	6,1	-	54,1	3,1	6,1%
2012	7	0,8	12,9%	61,1	7	12,9%
2013	7,6	0,6	8,6%	64,6	3,5	5,7%
2014	10,1	2,5	32,9%	62,6	-2	-3,1%
2015	35,9	25,8	255,4%	54,9	-7,7	-12,3%
2016	48,3	12,4	34,8%	79	24,1	44,0%
2017	60	11,6	24,0%	110,6	31,6	40,1%
2018	73	13	21,7%	138,2	27,5	24,8%
2019	87,5	14,5	19,9%	165,5	27,3	19,8%

Примітка. Складено автором на основі [50]

Розподіл надходжень ПДФО між Державним та місцевими бюджетами можемо спостерігати з табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Розподіл надходжень ПДФО між Державним та місцевими бюджетами
України за період 2010-2019 рр.**

Роки	Надходження ПДФО до державного бюджету, млрд. грн.	Частка в структурі, %	Надходження ПДФО до місцевих бюджетів, млрд. грн.	Частка в структурі, %	Надходження ПДФО до зведеного бюджету, млрд. грн.
------	--	-----------------------	---	-----------------------	---

2010	0	0,0%	51	100,0%	51,0
2011	6,2	10,3%	54,1	89,8%	60,2
2012	7	10,3%	61,1	89,7%	68,1
2013	7,6	10,5%	64,6	89,5%	72,2
2014	10,1	13,9%	62,6	86,1%	72,7
2015	35,9	39,5%	54,9	60,4%	90,8
2016	48,4	38,0%	79	62,0%	127,3
2017	60	35,2%	110,7	64,9%	170,6
2018	73	34,6%	138,2	65,4%	211,2
2019	87,5	34,6%	165,5	65,4%	253,0

Примітка. Складено автором на основі [50]

В 2015 р. бюджетна децентралізація спричинила суттєву зміну часток надходження податку між державним та місцевими бюджетами, частка державного бюджету зросла до 39,5% (див. табл. 2.4), коли ж до 2015 р. не перевищувала 13,9%. Відповідно частка місцевого бюджету скоротилася. Звідси бачимо, що рівень розподілу між бюджетами на сьогоднішній день становить державний бюджет – 34,6% та місцеві бюджети – 65,4% (див. табл. 2.4) Такий висновок робимо, оскільки частки розподілу в 2018-2019 рр. співпадають. Натомість в період 2015-2017 рр. спостерігаємо нижчий обсяг надходження ПДФО до місцевих бюджетів ніж мав би бути. Причиною цього є тривалий процес проведення децентралізації. Він не закінчився і ще досі, оскільки існують ще міста та села, що не увійшли чи не утворили територіальні громади. Варто замітити, що до 2010 р. ПДФО до державного бюджету не надходив взагалі.

З табл. 2.5 спостерігаємо, що ПДФО є основним податковим надходженням місцевих бюджетів. Фактично він займає 61,17%, що свідчить про його високу значимість як дохідного джерела місцевих бюджетів. ПДФО займає важливу роль в формуванні власних надходжень місцевих бюджетів. Станом на 2019 р. цей податок забезпечує формування 58,6% власних доходів. Саме значимість податку для місцевих бюджетів і стала передумовою для використання його як стимулюючого фактора для об'єднання в територіальні громади.

З викладеного вище, можна з повною впевненістю стверджувати про найвищу значимість ПДФО для місцевих бюджетів.

З табл. 2.5 бачимо, що ПДФО фактично забезпечує третину усіх надходжень місцевих бюджетів (29,5%), в розрізі податкових надходжень ПДФО забезпечує 61,1% надходжень, а в розрізі власних надходжень місцевих бюджетів 55,2%. В свою чергу це свідчить про те, що податок виступає центральним джерелом забезпечення фінансовими ресурсами місцевих бюджетів. Також значимими для забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є місцеві податки, частка в бюджеті яких становить 13,13% (податок на майно – 6,78% та єдиний податок 6,29%). Щодо інших надходжень, то їхня частка в структурі місцевих бюджетів є вкрай малою, так неподаткові надходження становлять 4,66%, з них власні надходження бюджетних установ 3,12% та доходи від операцій з капіталом 0,52%. Іншим вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів є офіційні трансферти, які становлять майже половину доходів місцевих бюджетів – 46,44%.

Таблиця 2.5

Структура надходжень місцевих бюджетів за 2019 р.

(млрд. грн.)

Код бюджетної класифікації	Стаття надходжень	Надходження за 2019 рік	Структура, %
10000000	Податкові надходження	270,55	48,27%
11010000	Податок на доходи фізичних осіб	165,50	29,53%
11020000	Податок на прибуток підприємств	10,23	1,83%

Продовження табл. 2.5

13000000	Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	5,28	0,94%
14000000	Внутрішні податки на товари та послуги	13,72	2,45%

1800000 0	Місцеві податки, в тому числі:	73,58	13,13%
1801000 0	Податок на майно	37,99	6,78%
1802000 0	Збір за місця для паркування транспортних засобів	0,11	0,02%
1803000 0	Туристичний збір	0,20	0,04%
1805000 0	Єдиний податок	35,27	6,29%
1901000 0	Екологічний податок	2,24	0,40%
2000000 0	Неподаткові надходження	26,11	4,66%
2100000 0	Доходи від власності та підприємницької діяльності	1,63	0,29%
2200000 0	Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	4,64	0,83%
2400000 0	Інші неподаткові надходження	2,35	0,42%
2500000 0	Власні надходження бюджетних установ	17,48	3,12%
3000000 0	Доходи від операцій з капіталом	2,93	0,52%
3100000 0	Надходження від продажу основного капіталу	1,01	0,18%
3300000 0	Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	1,92	0,34%
4000000 0	Офіційні трансферти	260,30	46,44%
	Усього	560,53	100,00%

Примітка. Складено автором на основі [50]

Що ж до надходжень ПДФО до ОТГ, то варто зазначити, що саме в цьому аспекті фіскальна децентралізація відбулася найуспішніше. Так близько 83% загального зростання власних надходжень ОТГ забезпечені зростанням ПДФО, що робить його ключовим інструментом для фіскального забезпечення громад фінансовими ресурсами. ОТГ на сьогоднішній день є базовими бюджетними одиницями, які зараз функціонують в Україні. Проведення в Україні реформи бюджетної децентралізації відкрило для нашої держави нові перспективи, серед яких оптимізація бюджетної системи та значне скорочення витрат на адміністративний апарат. Ще однією

перспективою є можливість громад стимулювати збільшення робочих місць та загальом розвиток бізнесу в регіоні, адже суттєва частка податку (60%) надходить саме до бюджету громади.

Розглянемо надходження ПДФО до зведеного бюджету Тернопільської області за 2019 р., див рис. 2.6.

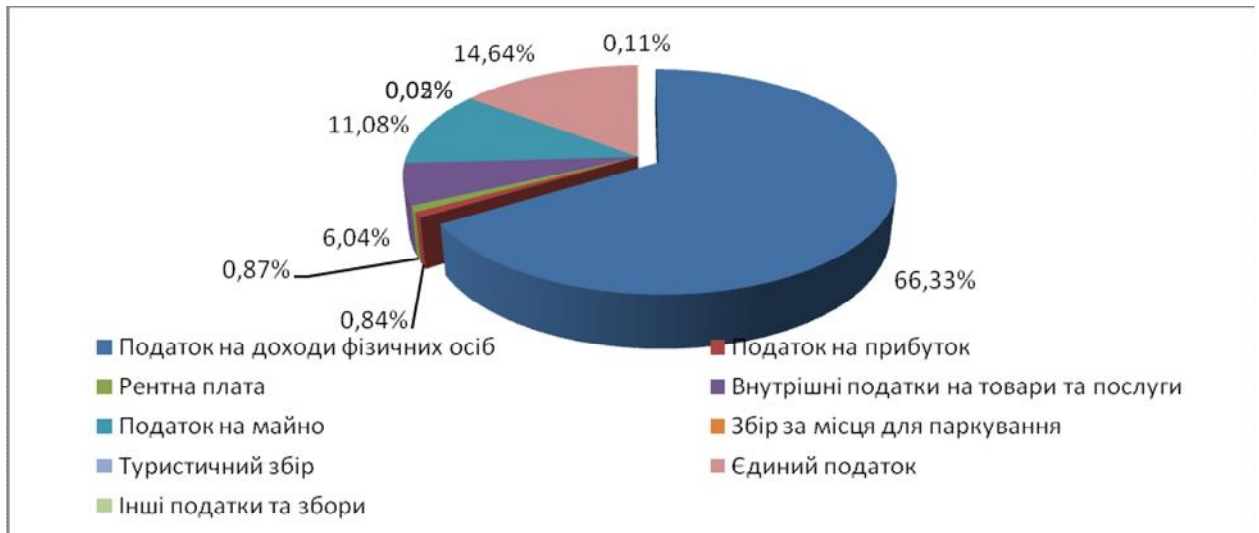

Рис. 2.6. Структура податкових надходжень зведеного бюджету Тернопільської області за 2019 р.

Примітка. Складено автором на основі [49]

Проаналізувавши зведений бюджет Тернопільської області (див. рис. 2.5), скажемо, що фактично бюджет формується за рахунок ПДФО (66,3%) та декількох податків, а саме акцизного податку (6,04%) та місцевих податків: податку на майно (11,08%), та єдиного податку (14,64%). ПДФО забезпечує 62,8% власних надходжень зведеного бюджету, що на практиці підтверджує його високу значимість для місцевих бюджетів. Проаналізуємо структуру власних надходжень в Байковецькій та в Золотопотоцькій громадах. Обидві громади в Тернопільській обл. займають відповідно перше і останнє місце за доходами загального фонду на 1-го мешканця, відповідно 12769 грн. та 1114,3грн.[71].

З рис. 2.7-2.8. бачимо цікаву закономірність, а саме відмінності в структурі податкових надходжень. Байковецька громада є найзабезпеченішою громадою Тернопільської обл., рівень дефіцитності в неї становить -12,2%. За 2019р. розмір реверсної дотації становить 19,9 млн. грн., а величина ПДФО, що припадає на одного жителя – 9699,3 грн. Високі показники надходження ПДФО і зумовлюють його значну частку серед податкових надходжень громади. Що ж до Золотопотоцької ОТГ, то вона є найдефіцитнішою (49%) з поміж усіх громад Тернопільської обл. З зниженням забезпеченості громади ПДФО в структурі більшої ваги набирають інші податки, в випадку Золотопотоцької ОТГ - це місцеві податки: податок на майно (12,36%) та єдиний податок (25,06%). Як бачимо, чим менше розвинутий бізнес в громаді і нижчий рівень надходжень ПДФО, тим дефіцитнішою є таке ОТГ і тим менш ефективно воно функціонує. Зауважимо, що доцільним було б створити держану програму підтримки розвитку бізнесу в громадах із значним розвитком дефіциту. Адже навряд чи місцевому самоврядуванню вдасться перетворити таку громаду на самодостатню і незалежну.

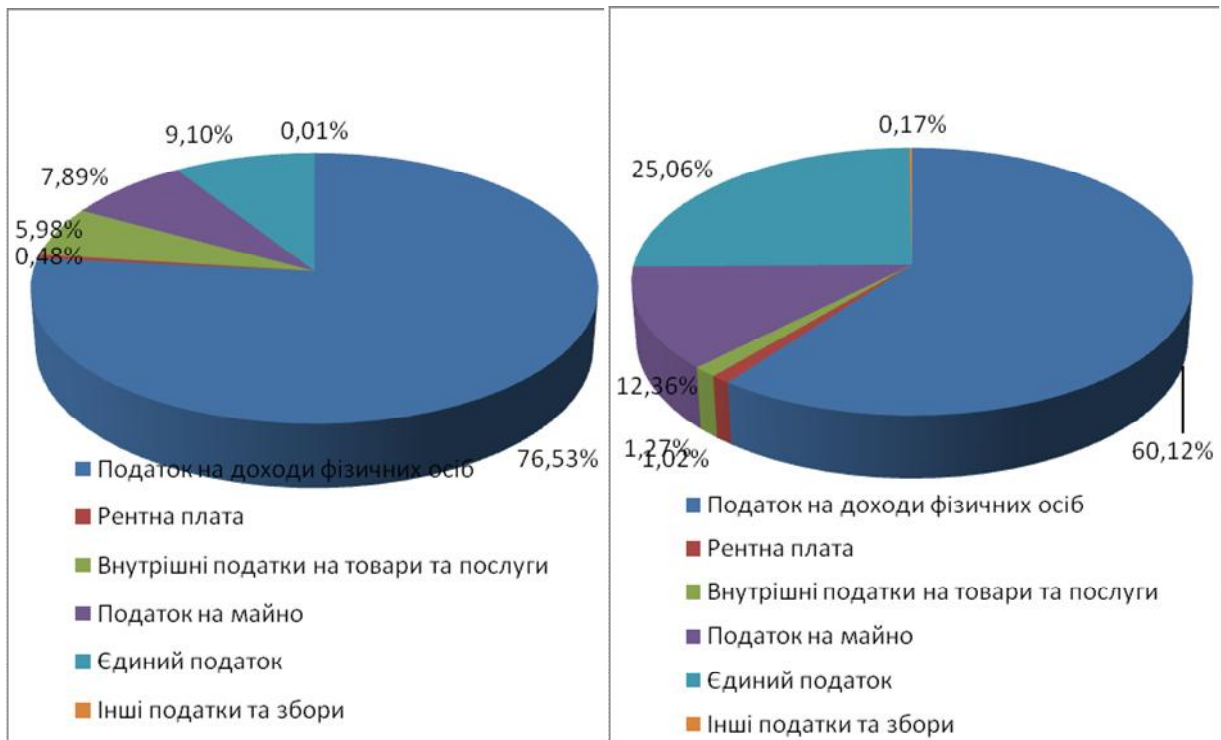

Рис. 2.7-2.8. Структура податкових надходжень Байковецької та Золотопотоцької громад за 2019 р., %

Примітка. Складено автором на основі [49]

Хоч громади на сьогоднішній день стали ефективними бюджетними одиницями, проте саме для них карантин став одним із найважчих викликів за весь час їх існування. Адже їх фінансові ресурси суворо обмежені і будь-які їх втрати призводять до невиконання громадою своїх функцій. На прикладі Микулинецької ОТГ розглянемо, як коронавірус вплинув на роботу самої громади та на наповнення її бюджету, в тому числі і за рахунок ПДФО впродовж березня-червня 2020 р.

Микулинецька об'єднана територіальна громада була створена 25 жовтня 2015 року. В громаді проживає близько 7770 осіб, з яких 4360 осіб працездатне населення, що можуть здійснювати трудову діяльність. Основну частку доходів ОТГ становлять державні трансфери (51,3%), щодо власних доходів, то основним бюджетоутворюючим податком є саме ПДФО, який становить 52,7% власних доходів бюджету. Микулинецька громада є дотаційною, індекс податкоспроможності становить 0,86, а базова дотація за 2019 р. 4,4 млн. грн. Частка місцевих податків станом на 2019 р. становить 26,7%, що також є достатньо значним джерелом власних доходів. В період суворого карантину більшість підприємств – великих платників податків селища здійснювали господарську діяльність (ВАТ «Булат», ПАТ «Микулинецький пивзавод», ПАТ «Микулинецький хлібзавод»), що ж до інших підприємств, то повністю на карантин закрилося ТОВ «Микулинецьке АТП 16114» та підприємства, що займаються сільським господарством та тваринництвом. В свою чергу це дозволило місцевому бюджету не втратити значну частку надходжень ПДФО, адже як ми можемо спостерігати з табл. 2.6 ПДФО фактично забезпечує формування власних надходжень Микулинецької громади. Тому, будь-які суттєві недонадходження ПДФО критично позначилися б на виконанні ОТГ своїх функцій.

Спостерігаємо власні надходження Микулинецької об'єднаної територіальної громади за 2019 рік з табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Власні надходження Микулинецької об'єднаної територіальної
громади за 2019 рік**

Код бюджетної класифікації	Стаття доходів	Виконано всього, тис. грн.	Відсоток виконання, %	Структура, %
10000000	Податкові надходження	23 428	102,49	99,38%
11010000	Податок на доходи фізичних осіб	13 517	105,86	57,34%
11020000	Податок на прибуток підприємств	0,09	-	0,00%
13000000	Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	5,921	236,87	0,03%
14000000	Внутрішні податки на товари та послуги	2 083,9	98,76	8,84%
18000000	Місцеві податки, в тому числі:	7 821	97,78	33,18%
18010000	Податок на майно	3 589	88,91	15,22%
18030000	Туристичний збір	9,18	1837,77	0,04%
18050000	Єдиний податок	4 222,5	106,61	17,91%
20000000	Неподаткові надходження	145,6	99,65	0,62%
21000000	Доходи від власності та підприємницької діяльності	36,7	36,65	0,16%
22000000	Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	100,3	219,99	0,43%

Примітка. Складено автором на основі [49]

З табл. 2.6 бачимо, що типова структура надходжень громади, якою саме і є Микулинецька ОТГ складається із двох найвагоміших джерел, це ПДФО (57,34%) та місцевих податків (33,18%). І якщо ж за плановими показниками величини місцевих податків є недовиконання (2,22%), то ПДФО стабільно демонструє перевиконання планових показників (2019 р. – 5,86%). На нашу думку саме ця тенденція дозволить забезпечити виконання планових показників по надходженнях ПДФО до місцевого бюджету та забезпечити громаду необхідними їй фінансовими ресурсами. Станом на

вересень 2020 р. до місцевого бюджету надійшло уже 35,431 млн. грн. із 46,855 млн. грн. запланованих надходжень ПДФО. До того ж вдалося побороти негативні тенденції карантину і станом на вересень 2020 р. план по надходженнях перевиконано на 290 тис. грн. або 0,6%.

Тому, суттєвого ризику недотриманих доходів в Микулинецькій громаді за рахунок ПДФО немає, інша справа імовірний ризик запровадження повного локдауну в кінці 2020 р. або на початку 2021 р., який може паралізувати економіку ОТГ.

2.3. Бюджетне планування та економетричне прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб

Бюджетне планування в сфері оподаткування ПДФО є складною категорією, особливо це питання актуалізувалося під час пандемії COVID-19, яка змусила переглянути плани на 2020 р. Всі бюджетні плани затверджені на 2020 р. як на місцевому так і на державному рівні є неактуальними, макропоказники на основі яких вони розроблялися на сьогодні суттєво відхилилися від прогнозних значень. Фактично пандемія лише ще раз доказала світові, що фінансове прогнозування неревалентне в хаотичному економічному просторі ф може слугувати лише в якості орієнтира.

Сучасна практика прогнозування надходжень ПДФО зводиться до використання двох основних методів. Це по-перше, розрахунок від сукупного фонду заробітної плати та по-друге, визначення ефективної ставки податку, яка розраховується як відношення фактично сплаченого ПДФО до сукупної податкової бази. На нашу думку обидва методи є недоцільними для використання. В міжнародній практиці є безліч інструментів, що дозволяє більш точно і з меншою похибкою здійснювати розрахунки. Це може бути розрахунок на основі граничних податкових ставок, податкового клину за групами доходів, показника ITR(Implicattaxrate) чи нейронних моделей. Варто зазначити, ще і про особливість ПДФО, якою є стабільність

надходжень, низька похибка та дисперсія. Податок чудово піддається прогнозуванню та описується параболічною економетричною моделлю 2.1.

$$y = 0,666 + 1,14x_1 + 0,918x_2^2, R^2 = 0,9992 \quad (2.1)$$

Як можемо спостерігати, він має $R^2 = 0,9992$, що показує тісний зв'язок та високий рівень адекватності побудованої нами моделі. Графічно, дана модель може бути відтвореною наступним чином (див. рис. 2.9).

З рис. 2.9. можемо спостерігати з графіку два перегини, так в 2009 р. та в 2014 р., коли розпочиналися світові економічні кризи. Саме після останньої спостерігається суттєве збільшення темпів зростання надходжень податку. Прогнозується, що дана тенденція збережеться і в наступних бюджетних періодах. Прогнозується, що до 2024 р. розмір надходжень ПДФО зросте до 430 млрд. грн.

Рис. 2.9. Динаміка надходження ПДФО за 2004-2019 рр. та прогноз на 2020-2024 рр.

Примітка. Розраховано автором самостійно.

Щодо аналізу ПДФО на нашу думку макропоказниками, що впливають на величину надходження ПДФО є наступні: мінімальна заробітна плата (x_1), середня заробітна плата (x_2), показник інфляції (x_3) та кількість працездатного населення (x_4). Проаналізувавши залежності ми дійшли висновку, про тісну залежність між результативною залежною та змінними.

Кореляційна матриця зв'язку ПДФО із макроекономічними показниками представлена в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Кореляційна матриця зв'язку ПДФО із макроекономічними показниками

Показники	Надходження податку на доходи фізичних осіб, млрд. грн. (Y)	Мінімальна заробітна плата, тис. грн.(X ₁)	Середня заробітна плата, тис. грн. (X ₂)	Показник інфляції, % (X ₃)	Кількість працездатних осіб, млн. осіб (X ₄)
Надходження податку на доходи фізичних осіб, млрд. грн. (Y)	1				
Мінімальна заробітна плата, тис. грн.(X ₁)	0.9963	1			
Середня заробітна плата, тис. грн. (X ₂)	0.99706	0.99926	1		
Показник інфляції, % (X ₃)	0.99412	0.99485	0.9970	1	
Кількість працездатних осіб, млн. осіб (X ₄)	-0.88417	-0.88824	-0.89485	-0.89779	1

Примітка. Розраховано автором самостійно.

З табл. 2.7 бачимо, що тісний зв'язок є і між макропоказниками, також відмітимо статистичну помилку. Логічним є, що зростання податкових

надходжень є залежним від кількості платників податків, проте в Україні описується обернена ситуація, населення, а саме працездатне поступово скорочується, коли ж надходження від ПДФО за рахунок росту масштабу цін суттєво зростають. З 2015 р. надходження ПДФО виросли з 90,8 млрд. грн. до 253 млрд. грн. в 2019 р., а кількість працездатного населення так і залишилася 17,4 млн. осіб і добре, що ще не скоротилася. Такі зміни макропоказників і призвело до свого роду статистичної помилки. Ще однією негативною стороною прогнозування та і загалом використання кореляційно-регресійних методів є їх описовість, фактично модель побудована на їх основі наслідує історичні тренди, а значить повністю переносить всі негативні чи позитивні тенденції з минулого. В такому разі зміна «правил гри», реформування податкової системи чи вплив зі сторони держави на макропоказники автоматично стає фактором, що не враховується в моделі.

Нами було розроблено модель багатофакторної регресії, див. табл. 2.8, яка подає кількісне вираження зв'язку між надходженнями податку та показниками, а також ряд однофакторних моделей, всі вони адекватні та можуть бути застосовані для аналізу.

З табл. 2.8 є 5 економетричних моделей. Найбільш якісно описує залежність багатофакторна модель із похибкою 3,5 млрд. грн. Також варто зазначити про високу точність прогнозів в сфері надходжень ПДФО, адже прогноз зроблений нами на 2019 р. становив 251,86 млрд. грн., тобто похибка становила 1,17 млрд. грн., коли ж річний план надходжень ПДФО становив 247,33 млрд. грн., а його похибка 5,7 млрд. грн. [102]. Фактично всі лінійні залежності мають високий рівень точності, так $R^2 > 0,9$, що свідчить про високий рівень точності економетричних моделей. Крім останньої моделі, залежність якої описується лінійною моделлю лише на 73,2%.

Таблиця 2.8

**Однофакторні моделі та модель багатфакторної регресії залежності
надходження ПДФО від макроекономічних показників**

Економетрична модель	R^2	Статистична похибка
$y = -191 - 0,154x_1 + 20,9x_2 + 11,2x_3 + 8,63x_4$	0,998	3,472
$y = 4,69 + 57,3x_1$	0,977	10,875
$y = -2,88 + 24,1x_2$	0,996	4,1998
$y = -33 + 37,4x_3$	0,94112	17,756
$y = 924 - 43,9x_4$	0,73181	37,896

Примітка. Розраховано автором самостійно.

Проте, економетрична модель не враховує низки факторів, такі як тінізація економіки, ризик економічної кризи, природні катаклізми і звичайно всім нам добре вже відомий COVID-19. Здавалося б з одного боку це добре, адже економить велику кількість часу, проте невідповідність прогнозних показників із реальними фінансовими ресурсами. Нерідко фактори, що не враховуються займають значну частку, так наприклад як сталося із COVID-19. Даний ризик абсолютно не враховувався в плануванні та прогнозуванні на 2021 р.

Для виокремлення якісної частини моделі здійснимо покрокове дослідження отриманої економетричної моделі (2.1) на наявність мультиколінеарності, зокрема, використаємо для цього метод χ^2 .

Результат дослідження показав, що якісною частиною економетричної моделі є всього три змінні, а саме: мінімальна заробітна плата (x_1), середня заробітна плата (x_2) та показник інфляції (x_3). Кількість працездатного населення, як показник через свій описовий характер, не може вважатися якісною частиною економетричної моделі. Тепер розглянемо економетричну модель багатфакторної регресії 2.2 побудованої на 3-ох змінних.

$$y = 1,96 + 2,79x_1 + 23,4x_2 - 0,682x_3, R^2 = 0,99679 \quad (2.2)$$

Кінцевим продуктом, економетричного моделювання є побудова прогнозу надходжень податку, нами вже було розроблено актуальний прогноз надходжень податку в річному розрізі, проте зауважимо, що під час економічної кризи та карантинних обмежень є доцільним розглядати саме надходження податку в кварталному розрізі. До того ж проведемо аналіз сезонної компоненти податку, адже на нашу думку існує певна сезонна тенденція в надходженнях даного податку.

Для аналізу оберемо, період з 01.07.2007 р. по 01.10.2020 рр. в сукупності вибірка становитиме 55 елементів, що дозволить гарантувати найбільш повне врахування усіх сезонних коливань (див. табл. 2.9)

Таблиця 2.9

Сезонна компонента надходжень ПДФО

(млрд. грн.)

Оцінка сезонної компоненти	1	2	3	4
2007			-0,10	0,61
2008	-0,91	0,49	0,04	2,09
2009	-1,86	0,06	-0,15	0,75
2010	-1,17	-0,03	0,10	1,20
2011	-1,43	0,24	0,12	1,11
2012	-1,39	0,25	0,08	1,50
2013	-1,71	0,03	0,42	1,65
2014	-1,93	-0,54	-0,66	1,76
2015	-1,80	0,16	-0,63	1,61
2016	-2,03	0,49	-0,17	1,64
2017	-2,67	0,91	0,11	5,06
2018	-5,36	0,23	-0,70	4,04
2019	-4,37	0,89	0,41	5,25
2020	-2,06			
разом за квартал	-28,68	3,19	-1,13	28,28
Середня оцінка сезонної компоненти	-2,206528846	0,265458333	-0,0870	2,17518269
Скореговані значення сезонної компоненти	-2,24	0,23	-0,12	2,14

Примітка. Розраховано автором самостійно.

З табл. 2.9 ми можемо спостерігати результати аналізу на сезонність податку, а саме розрахунок його історичного середнього відхилення за кожним із кварталів. Як бачимо, існує сезонне коливання надходжень ПДФО на початку року, в першому кварталі та на кінець, в четвертому кварталі. Перший квартал характеризується недонадходженням податку в розмірі 2,24 млрд. грн., коли ж на кінець року навпаки, надходження ПДФО зростають на 2,14 млрд. грн. Щодо другого та третього кварталів, то сезонні коливання є не суттєвими, це зростання надходжень в 2 кварталі на 0,23 млрд. грн. та скорочення надходжень на 0,12 млрд. грн. в 3 кварталі.

Що ж до прогнозування надходжень, застосовано було програмні пакети «Stadia» та «Excel». На нашу думку найбільш реалістичною моделлю, що описує українські тенденції, є модель параболічного виду. Також було порівняно її із експоненційною, степеневою та лінійною, а всі результати подані в табл. 2.10.

З табл. 2.10 ми можемо спостерігати, результати прогнозування, якими є 4 імовірнісні сценарії. На нашу думку найбільш реалістичним є саме параболічна модель, менш імовірна є степенева. Натомість експоненціальна модель можлива у випадку значних темпів інфляції та зміни масштабу цін, як це було в 2014-2016 рр. За параболічною моделлю, зважаючи на сезонну компоненту надходження ПДФО в 2021 р., уже зростуть до 312,05 млрд. грн., а в 2025 р. аж до 473,56 млрд. грн. Тому, водночас акцентуємо увагу на зростанні значимості ПДФО в наступні 5 років. Що ж до наступних років, то їх прогнозування є марним, оскільки надто зростає ризик відхилення і неадекватності прогнозної моделі.

Таблиця 2.10

**Прогнозований обсяг надходження ПДФО в кварталному розрізі
на 2021-2025 рр.**

(млрд. грн.)

Вид моделі	Параболічна модель	Експоненціаль на модель	Степенева модель	Лінійна модель
Економетрич на модель	$y=0,055361+0,39679x1$ $+0,015991x2^2,$ $R^2=0,9244$	$y=EXP(2,013+0$ $,040494x),$ $R^2=0,962293$	$y=9,43+0,0339*$ $x^2,4453,$ $R^2=0,973747$	$y=1,9693+1,$ $1061*x,$ $R^2=0,9495$
1 квартал 2021	72,38	73,03	73,85	58,84
2 квартал 2021	77,09	78,62	79,21	62,41
3 квартал 2021	79,01	81,50	81,83	63,17
4 квартал 2021	83,57	87,14	87,14	66,54
За 2021 р.	312,05	320,29	322,03	250,95
1 квартал 2022	81,52	86,27	85,87	63,26
2 квартал 2022	86,35	92,40	91,54	66,84
3 квартал 2022	88,40	95,85	94,45	67,59
4 квартал 2022	93,09	102,08	100,05	70,96
За 2022 р.	349,36	376,60	371,91	268,65
1 квартал 2023	91,17	101,83	99,09	67,68
2 квартал 2023	96,13	108,60	105,06	71,26
3 квартал 2023	98,30	112,73	108,28	72,02
4 квартал 2023	103,12	119,66	114,19	75,38
За 2023 р.	388,71	442,82	426,63	286,35
1 квартал 2024	101,32	120,13	113,54	72,11
2 квартал 2024	106,42	127,66	119,82	75,69
3 квартал 2024	108,71	132,57	123,36	76,44
4 квартал 2024	113,66	140,32	129,59	79,81
За 2024 р.	430,11	520,69	486,32	304,04
1 квартал 2025	111,99	141,65	129,26	76,53
2 квартал 2025	117,21	150,07	135,86	80,11
3 квартал 2025	119,64	155,91	139,72	80,86
4 квартал 2025	124,71	164,62	146,27	84,23
За 2025 р.	473,56	612,24	551,10	321,74

Примітка. Розраховано автором самостійно.

Було досліджено не лише бюджетоутворюючу функцію ПДФО, але і його особливість – можливість прямо впливати на обсяг бюджетного дефіциту та боргового навантаження. Багато країн світу використовують

саме фіскальний метод для подолання проблем із борговим навантаженням і для цього є декілька передумов: По-перше, це простота і дієвість. По-друге, це швидкий метод боротьби із дефіцитом бюджету, адже дозволяє отримати результат вже тут і зараз, на відміну від структурних реформ, ефект від яких супроводжується часовим лагом. По-третє, це досить широкий набір інструментів та важелів для впливу на економіку. Дослідження базується на припущенні ефективності фіскального методу консолідації державного боргу у випадку, зростання податкового навантаження та скорочення боргового. Аналіз проведено як в короткостроковому періоді (для бюджетного дефіциту), так і в довгостроковому періоді (для державного боргу).

Вибіркою для дослідження стали країни-учасниці ЄС в т. ч. і Великобританія, яка з 31 січня 2020 р. покинула союз. Періодом дослідження було обрано 2011-2018 рр. Всі країни-учасниці були умовно поділені на чотири типи (Див. дод. А.1):

- перший тип держави, в яких за відведений період зросло і боргове і податкове навантаження (Естонія);
- другий тип держав, держави в яких зросло лише податкове навантаження, а боргове навпаки зменшилося (Болгарія, Чехія, Німеччина, Греція, Іспанія, Франція, Хорватія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Угорщина, Мальта, Нідерланди, Австрія, Польща, Португалія, Словаччина, Фінляндія, Швеція);
- третій тип держав - це держави в яких зросло боргове навантаження, а податкове знизилося;
- четвертий тип держав - це держави в яких знизилося і податкове навантаження РІТ і боргове навантаження (Бельгія, Данія, Ірландія, Кіпр, Румунія, Словенія, Великобританія).

Проведене дослідження дало нам змогу зробити наступні висновки:

- В довгостроковій перспективі збільшення податкового навантаження, особливо для прямих податків (РІТ), є ефективним в боротьбі із дефіцитом

бюджету та сприяє його якнайшвидшому скороченню. В 20 країн ЄС є 2 типу, що свідчить про використання податкових важелів в боротьбі із дефіцитом бюджету. Існує тенденція до зростання середнього розміру податкового навантаження ЄС з 7,39% до 7,75%;

- Ефективність податкового методу пов'язана не лише із розширенням податкової бази чи підняттям податкових ставок, але і акумулятивним ефектом, який дозволяє поступово зменшити боргове навантаження. Підтверджується це не лише поступовим зменшенням розміру дефіциту, але і високим рівнем кореляції між цими двома показниками – 27,9%,.

- Щодо самого дефіциту, то можна прослідкувати неухильний тренд до зниження його розміру, з 4,69% в 2011 р. до 0,21% в 2019 р.

- В 7 країн ЄС 4 тип, тобто знизилася як податкове навантаження, так і рівень дефіциту. Проте окремо потрібно згадати про Данію, адже РІТ в ній виконує особливу роль, він є консолідованим внеском, що акумулює близько 25% ВВП країни або 56% усіх податкових надходжень.

- Єдиною країною із типом 1 є Естонія, яка проводить консервативну бюджетну політику із мінімальним розміром дефіциту та державного боргу (відповідно на 2018 р. 0,6% та 8,4%).

Що ж до зв'язку між РІТ та борговим навантаженням, то ми дійшли наступних висновків (Див. дод. Б.1) :

- спостерігається

обернений зв'язок між зростанням податкового навантаження та розміром державного боргу. Дана залежність зберігає свою дію і по відношенню до дефіциту державного бюджету.

- розподіл між типами країн за борговим навантаженням, є більш неоднозначним дефіцитом бюджету. Пов'язано це з впливом великої кількості факторів на розмір державного боргу. До цих ризиків відносяться, як економічні, так і монетарні, та політичні. Результати

показують, що до 2 типу відносяться 10 країн: Чехія, Німеччина, Латвія, Литва, Угорщина, Мальта, Нідерланди, Австрія, Польща та Румунія.

- Натомість податкових методів не було достатньо для зниження боргового навантаження в країнах першого типу, а саме: Болгарії, Естонії, Греції, Іспанії, Франції, Хорватії, Італії, Люксембургу, Португалії, Словаччини, Фінляндії, Швеції.

- Утрималися від використання податкових методів країни третього типу, це – Кіпр, Словенія та Великобританія. В усіх трьох країнах зафіксовано мінімальне зниження податкового навантаження, проте є суттєвим зростання боргового навантаження, найменше в Великобританії на 5,6%, натомість в Кіпрі та Словенії це 34,7% та 23,9% відповідно.

- До четвертого типу країн, де знизилася як і податкове, так і боргове навантаження, належать три країни, це Бельгія, Данія та Ірландія. Особливу увагу слід приділити Ірландії, яка маючи суттєві фінансові проблеми в 2011 р., вже станом на 2018 р. змогла скоротити розмір боргового та податкового навантаження, відповідно на 47,6% та 2,1%;

- Щодо тенденцій боргового навантаження, то середній розмір його небезпечно зростає до 73,56% в 2014 р. Проте уже до 2019 р. поступово скоротився до 64,3%.

Фіскальна консолідація передбачає широкий асортимент можливих заходів від зміни податкових ставок до проведення податкових реформ. На сьогоднішній день одним із ключових заходів, що застосовується при фіскальній консолідації є підвищення податкового навантаження і найкраще з цим впорається пряме оподаткування.

Спроби застосування фіскальної консолідації в Україні вже були, так податок на доходи фізичних осіб неодноразово реформувався з ціллю мінімізації бюджетного дефіциту. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 31.07.2014 р. № 1621-VII було запроваджено тимчасовий військовий збір, за

рахунок якого фінансуються витрати на оборону [62]. За рахунок податку на доходи фізичних осіб під час економічної кризи 2014-2016 рр. було мінімізовано дефіцит державного бюджету. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України і деяких інших законодавчих актів України» від 24 грудня 2015 р. № 909-VIII встановлює єдину ставку для оподаткування пасивних доходів в величині 18%, до того депозитні вклади до 500 тис. грн. фактично не підлягали податкуванню [61].

Таку ж саму ідею мав і перехід з малопрогресивної системи оподаткування на пропорційну в 2016 р., встановлено єдину ставку в величині 18%. Дана зміна носила виключно фіскальний характер, адже податковенавантаження фактично зросло для абсолютної більшості населення на 3%. І наостанок, найефективнішим заходом для подолання дефіциту державного бюджету було проведення бюджетної децентралізації. Її метою мало стати забезпечення фінансовими ресурсами нові інституційні базові бюджетні одиниці – об'єднані територіальні громади, проте і державний бюджет не обділили, після проведення реформи бюджетної децентралізації, а саме прийняття змін в 2015 до БКУ та ПКУ, державний бюджет отримав закріплену частку ПДФО в обсязі 25%, що і дозволило мінімізувати величину дефіциту державного бюджету в 2015 р. В 2015 р. 45,2 млрд. грн., порівняно із 78,1 млрд. грн. в 2014 р. Як бачимо, саме для мінімізації дефіциту бюджету, ПДФО зіграло важливу роль і стало основним із інструментів фіскального методу.

Висновки до розділу 2

На сьогоднішній день ПДФО є одним із основних бюджетоутворюючих податків, так в середньому податок формує

23,6% всіх податкових надходжень. Починаючи з 2014 р. надходження податку стрімко зростають. нами встановлено, що причиною цього є надвисокі темпи інфляції, що призвели до зміни масштабу цін. Що ж до місцевих бюджетів, то в 2016 р. та 2017 р. приріст становив відповідно – 44% та 40,1%, що є наслідком проведення бюджетної децентралізації. Що ж до реального обсягу надходжень від ПДФО, то він почав зростати лише після закінчення економічної кризи в 2016 р. Натомість інфляційні процеси після цього починають стрімко скорочуватися. Структура надходжень ПДФО на 82,6% складається із надходжень, отриманих від оподаткування заробітних плат, динаміка яких зросла на 268,77% починаючи із 2014 р. Проте попри всю позитивність змін на надходження податку впливають два негативні явища. По-перше це інфляція економіки та по-друге карантинні обмеження. Станом на жовтень 2020 р. зафіксовано не до надходження податку в розмірі 11,5 млрд. грн. до місцевих бюджетів.

Проведення бюджетної децентралізації суттєво змінило розподіл надходжень ПДФО між різними рівнями бюджетної системи, частка державного бюджету зросла із 13,9% до 34,6%, а місцевого навпаки скоротилася із 86,1% до 65,4%. Причиною цього стало закріплення 25% надходжень податку за державним бюджетом. Щодо структури доходів місцевих бюджетів, то ПДФО формує 29,53% усіх надходжень або 61,1% власних надходжень. Було проаналізовано бюджет Микулинецької ОТГ, зведений бюджет Тернопільської області, а також Байковецької та Золотопотоцької громад. Здійснено кореляційний аналіз факторів, що впливають на ПДФО, досліджено сезонність податку, а також розраховано прогноз на 2021-2025 рр. Досліджено роль ПДФО в процесі фіскальної консолідації для боротьби із надмірним державним боргом.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА РАХУНОК ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

3.1. Зарубіжний досвід справляння податку на доходи фізичних осіб та можливості його застосування в Україні

В зарубіжній практиці виокремлюють єдиний прототип подохідного оподаткування, ним є *personalincometax*(PIT). ПДФО можна вважати вітчизняною практикою здійснення оподаткування за допомогою PIT. Оподаткування PIT здійснюється у всіх розвинутих країнах, проте за різними правилами. Але якщо аналізувати PIT у зарубіжному досвіді, варто акцентувати увагу на найбільш значимих його елементах. Такими елементами є:

- рівень податкового навантаження на доходи;
- підхід до оподаткування;
- фіскальна значимість;
- об'єкт оподаткування;
- пільги з оподаткування та податковий кредит;

Універсальним показником, яким можна охарактеризувати державу та порівняти з іншою, є рівень податкового навантаження. Його важливість обумовлена тим, що по-перше можливо аналізувати державу за моделлю централізації (західноєвропейська, скандинавська та американська). По-друге, так як PIT прямий податок з базою оподаткування якого є безпосередньо доходи, то він показує податкове навантаження на доходи населення. По-третє цей показник показує еквівалентну величину коштів після оподаткування, що отримує населення для наступного споживання і заощаджень. Проте варто зазначити, що в кожній державі є свої додаткові платежі (пільги), що утримуються (відшкодовуються) із заробітної плати і є

необхідним аналіз загального податкового навантаження скоригованого на них. Тому в міжнародному досвіді, а саме в практиці ЄС – 28 використовуються два підходи. Перший *Implicit tax rate* (ITR), який передбачає співставлення усіх платежів, що нараховується та утримується на заробітну плату і виведення відповідного структуризованого показника. Іншим є ефективна податкова ставка або податковий клин.

Показник ITR є важливим з точки зору аналізу та порівняння держав членів ЄС – 28 між собою. Найбільший показник ми можемо спостерігати у Греції 43,3%, Італії 42,4%, Бельгії 42%, Угорщині 39,5%, найнижчі показники у Болгарії 24,3%, Мальті 24,3% та Великобританії 25,9%. Також варто зазначити, що в Греції у 2017 р. цей показник суттєво виріс (на 2,2% порівняно із 2016 р.), це пов'язано із зростанням граничної ставки РІТ до 45% та зростанням платежу на соціальне забезпечення з 6% до 10%. В першу чергу підвищення пов'язане із фіскальним критерієм, тобто необхідністю зростання податкових надходжень. Також цікавим є досвід Данії, яка використовує РІТ для фінансування соціального забезпечення населення. Фактично РІТ в Данії являє собою консолідований внесок. Так із ITR в 34,9%, 96% становить саме РІТ, що є важливим, оскільки навантаження на заробітну плату по-суті складається лише із прямого податку. В основі ITR, РІТ використовують Ірландія (60%) та Мальта (51%), звичайно значимість персонального оподаткування в них не така висока як в Данії, проте підкреслимо, що переважання одного платежу більше ніж на 50% є значним. Також варто зазначити, що в структурі ITR, РІТ може мати і незначне значення, як наприклад в Хорватії (18%). Загалом в середній показник ITR по ЄС-28 за 2017 р. становить 38,6%, темпи його зростання є досить незначними, проте прослідковується довгостроковий позитивний вектор. Зазначимо, що РІТ разом із утриманнями із працівника по-суті становлять 2/3 податкового навантаження, що є досить значним. Відносно 2010 р. ITR зріс на 1,2%, щодо структури кардинальне збільшення відбулося, як ми зазначали

лише в Греції, хоча також можна відмітити різке зниження ITRв Угорщині на 1,4% [116].

Податковий клин в міжнародній практиці на відміну від ITR може використовуватися для оцінки податкового навантаження за групами населення, рівнем доходу та деякими іншими критеріями. Особливо його аналіз є необхідним для врегулювання податкового навантаження на бідних та багатих верств суспільства, одноосібних працівників, сімейних пар та сімейних пар з дітьми, а також структури утримання із заробітної плати (PII та соціальних платежів).

З дод. В.1, робимо декілька висновків, по-перше, в міжнародній практиці рівень доходу є одним із визначних факторів, що впливає на податковий клин та податкове навантаження на населення. При порівнянні домогосподарств із 50% та 100% середнього доходу визначили, що в середньому величина різниці відносно одноосібних працівників та сімейних пар варіюється близько величини у 8,65% та 9,46% відповідно. Зазначимо, що дані числа якісно відображають зміни величини оподаткування для осіб із нижчим доходом. По-друге, фактор наявності двох дітей в сімейній парі є одним із визначальних, що має вплив на величину ефективної ставки, так в середньому по державах ОСЕР він становить 12,53%, а значить демографічний аспект все ж таки є більш вирішальним ніж величина доходу. По-третє, на саму ефективну ставку сильно впливає наявність прогресії та пільг в оподаткуванні для населення із низьким рівнем доходу, такі держави можуть ширше варіювати ставку для населення, а значить більш якісно перерозподілити доходи в суспільстві. До таких держав належать: Бельгія, Італія, Нідерланди, Канада та інші. Натомість держави із пропорційною та мало прогресивною системою в силу розвитку податкової системи назавжди можуть забезпечити незахищені верстви суспільства пільгами, тому розкид значення податкового клину в таких державах є незначним. До таких країн належать Чилі, Польща, Угорщина. Це створює стабільно високий податковий клин для всього суспільства. По-четверте, прослідковується

деяка закономірність, щодо суттєвого зниження оподаткування державами для сімей з дітьми. Ті ж самі держави: Австралія, Італія, Канада, проте є і винятки, так наприклад Польща (рангування за доходом 34 місце, рангування за наявністю дітей 2 місце), тому варто зауважити, що дані критерії є залежними від соціально-фіскальної політики, яку проводить держава. Поп'яте, існує закономірність щодо від'ємного значення ефективної ставки для сімейної пари з двома дітьми при 50% середнього доходу.

Оцінку середньої особистої ефективної ставки по групах доходу і населення можемо спостерігати з рис. 3.1.

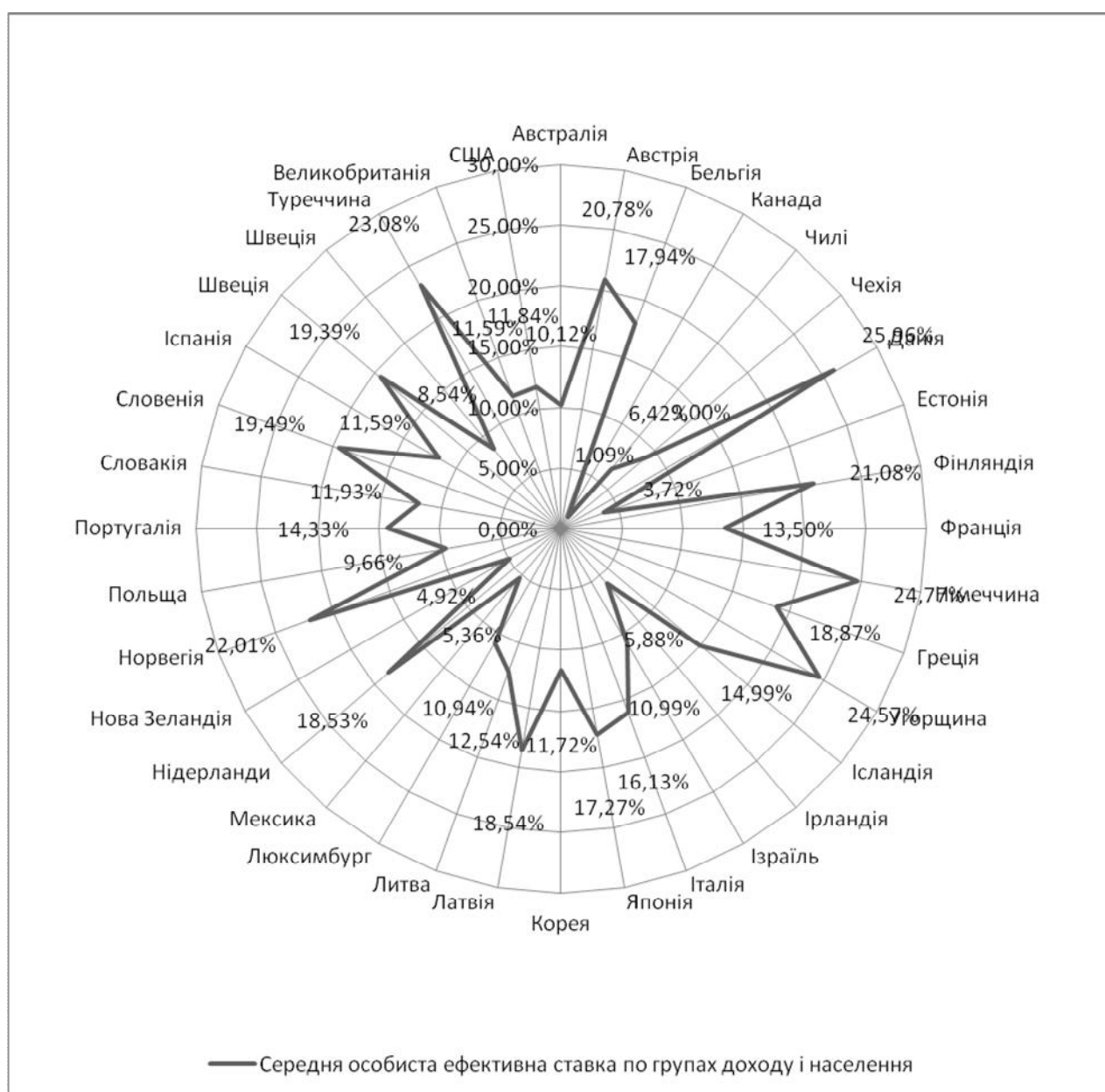

Рис. 3.1. Оцінка середньої особистої ефективної ставки по групах доходу і населення.

Примітка. Складено автором на основі [113]

З рис. 3.1 бачимо, що ефективна ставка суттєво диференціюється між державами. Особливу увагу необхідно звернути на дві крайності, це країни в яких максимізується фіскальний критерій, переважно ці держави скандинавської моделі та держави із мінімальними ставками. До перших належать, Данія (25,96%), Німеччина (24,77%), Угорщина (24,57%), Туреччина (23,08%), Норвегія (22,01%) та Австрія (20,78%). Варто зазначити, що в цих країнах порівняно найвище оподаткування. Найнижча ставка є в Канаді (1,09%), Естонії (3,72%) та Новій Зеландії (4,92%). Це в переважній мірі зумовлено проактивною демографічною політикою

Ще одним показником, який дає можливість оцінити рівень оподаткування, є частка величини надходження податку відносно ВВП. Рівень податкового навантаження – це сукупність ефектів впливу податків на економіку в цілому або на окремих платників [91]. Податкове навантаження РІТ для економіки має важливе значення, оскільки показує рівень навантаження на доходи населення.

З даних табл. 3.1 можемо бачити наступні тенденції. По-перше, частка РІТ в ВВП в середньому по державах учасниках зросла на 0,6% (2005 р. – 8,8%, 2017 р. – 9,4%), зросла частка податкових надходжень відносно ВВП на 1,5% (2005 р. – 37,5%, 2017 р. – 39%). Що ж до важливості податку в структурі податкових надходжень, варто сказати, що в середньому РІТ займає 20,8% податкових надходжень. Найбільшу свою частку відносно ВВП він має в Данії (25,4%), Швеції (15,8%), Фінляндії (12,6%), Бельгії (12,1%) та Італії (11,8%). Окремо потрібно зазначити, про Данію, де цей податок є основним бюджетоутворюючим і виступає, одним із інструментів соціального забезпечення населення, відносно ВВП становить 25,4%. А також про Великобританію, де показник відносно ВВП не надто великий (9,3%), проте серед податкових надходжень РІТ має значну частку (27%). Що

ж до країн, де РІТ не відіграє значимої ролі, то до них можна віднести Польщу (5%), Болгарію (3,3%), Чехію (4%), Литву (3,9%), Румунію (3,6%), Словачію (3,4%), Хорватію (3,3%) та Кіпр (3,1%). Відзначимо, що ці держави, не лише характеризуються низькою часткою РІТ в структурі податкових надходжень: Кіпр (9,1%), Болгарія (11,2%), Чехія (11,4%), а також достатньо низькою ефективною ставкою (див. рис. 3.1, дод. 3.1).

Щодо динаміки, то в період 2005-2017 рр., відбувся ріст частки відносно ВВП на 0,6%, в основному це відбулося за рахунок зростання показника у Нідерландах – 2,2%, Люксембургу – 1,9%, Греції – 1,8%, Італії – 1,7%, Німеччині – 1,6%, Португалії – 1,5%, Румунії – 1,3% та Латвії – 1,2% Є необхідним зазначити, що у частка РІТ суттєво знизилася в Литві – (-2,9%), Ірландії – (-1,8%) та Швеції – (-1,3%) (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка рівня перерозподілу ВВП за рахунок РІТ в країнах-учасниках ЄС-28 за 2005-2017 рр.

Країна	Частка РІТ в ВВП, %			Зміна частки РІТ в ВВП, %	Частка РІТ в податкових надходженнях, %
	2005	2016	2017		
Бельгія	12,4	12,1	12,1	-0,3	27,0
Болгарія	2,6	3	3,3	0,7	11,2
Чехія	4,2	3,8	4	-0,2	11,4
Данія	25,7	25,6	25,4	-0,3	55,6
Німеччина	7,8	9,1	9,4	1,6	23,9
Естонія	5,5	5,5	5,7	0,2	16,9
Ірландія	9,1	7,5	7,3	-1,8	31,7
Греція	4,4	5,8	6,2	1,8	15,8
Іспанія	6,6	7,3	7,5	0,9	22,1
Франція	7,9	8,7	8,7	0,8	18,7
Хорватія	3,5	3,6	3,3	-0,2	8,6
Італія	10,1	11,9	11,8	1,7	28,0
Кіпр	3,2	2,8	3,1	-0,1	9,1
Латвія	5,4	6,3	6,6	1,2	21,4
Литва	6,8	4	3,9	-2,9	12,8
Люксембург	7,2	9,4	9,1	1,9	23,7
Угорщина	6,4	4,9	5,1	-1,3	13,3

Мальта	6,3	6,6	6,9	0,6	22,2
Нідерланди	6,1	7,1	8,3	2,2	21,5
Австрія	9,5	9,3	9,3	-0,2	22,3
Польща	4,3	4,8	5	0,7	14,5
Португалія	5	6,8	6,5	1,5	18,8

Продовження табл. 3.1

Румунія	2,3	3,6	3,6	1,3	14,3
Словенія	5,4	5,2	5,4	0	14,0
Словакія	3	3,3	3,4	0,4	10,4
Фінляндія	12,9	13	12,6	-0,3	29,2
Швеція	17,1	15,7	15,8	-1,3	35,5
Великобританія*	9,7	9,1	9,2	-0,5	27,0

Примітка. Складено автором на основі [109]

*Примітка: з 31 січня 2020 р. Великобританія не є членом ЄС

Що ж до побудови системи оподаткування РІТто варто зазначити, що існує два підходи: прогресивний та пропорційний, кожен із підходів має свої позитивні і негативні сторони. Розглядаючи два цих підходи, зазначаємо наступне:

З таблиці 3.2 спостерігаємо порівняльну характеристику прогресивного та пропорційного підходу. В більшій мірі в високо розвинутих країнах використовується саме прогресивний підхід і для цього є декілька важливих передумов. По-перше, прогресивний підхід нам дає максимум податкових надходжень і при цьому не обтяжуючи бідні верстви суспільства високими податками. По-друге, прогресивне оподаткування завжди є більш соціально направленим, ніж пропорційне і дає можливість регулювати величину доходів. До того ж прогресивний метод дозволяє сформувати в державі суспільство без багатих і бідних, що є одним із важливих наслідків використання прогресивного оподаткування. Проте варто зазначити, що використовувати прогресивне оподаткування не завжди можливо з точки зору держави. Парадоксально, але, щоб зменшити нерівність між багатими і бідними, до впровадження прогресивного оподаткування є необхідним наявність середнього класу. Прогресивне оподаткування значно посилює

мотивацію до зайнятості в тіньовому секторі, дана система є неможливою для впровадження в державах з тіньовою економікою. Є необхідність забезпечення високого рівня контролю за доходами населення. Цікавим в цьому питанні є досвід Франції, яка використовує непрямі методи контролю рівня доходів, так наприклад, доходи можна аналізувати на основі витрат, що були здійсненні фізичною особою, а також її способу життя[4].

Таблиця 3.2

Порівняльна характеристика прогресивного і пропорційного оподаткування доходів

Прогресивний підхід	
<p>Позитивні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> - максимізація податкових надходжень; - вищий рівень перерозподілу доходів населення; - зменшення нерівності доходах населення; - дотримання принципу соціальної справедливості та платоспроможності; - можливість знизити оподаткування або звільнити від нього незахищені верстви суспільства та бідних; - можливість регулювання оподаткування різних груп населення за доходами; - більша соціальна спрямованість оподаткування; - наявність важелів формування середнього класу; - можливість застосувати набагато вищий податковий клин для багатих верств суспільства 	<p>Негативні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зниження мотивації до зростання доходів; - важкість обрахунку і контролю за своєчасною та повною сплатою податку; - зростання тіньового сектору економіки та спроб уникнення та ухилення від сплати податку; - необхідність наявності високого рівня податкової культури та податкової дисципліни у населення; - необхідність наявності середнього класу; - складність в плануванні надходжень податку; - необхідність високого рівню контролю.
Пропорційний підхід	
<p>Позитивні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> - проста для розуміння і сприйняття населенням податкова система; - відсутність дестимулюючих чинників оподаткування; - забезпечення міжнародноконкурентних позицій; - відносно простий спосіб планування та прогнозування податкових 	<p>Негативні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> - порівняно нижчі податкові надходження; - більш сильне розшарування суспільства на багатих і бідних; - високе податкове навантаження на бідні верстви суспільства; - недотримання принципу соціальної справедливості;

<p>надходжень на довгострокову перспективу;</p> <ul style="list-style-type: none"> - стимул збільшувати пасивні доходи; - сприяє детінізації економіки. 	<p>- не можливість якісно регулювати доходи та заощадження громадян.</p>
---	--

Примітка. Складено автором на основі [105; 106]

І останньою проблемою, яка напевне є ключовою є необхідність високого рівня усвідомлення суспільства та довіри до держави. Менталітет людей, низький рівень податкової культури та дисципліни зведуть всі позитивні наслідки впровадження прогресивної системи. До країн, що використовують прогресивний підхід в оподаткуванні доходів належать: Бельгія, Данія, Німеччина, Іспанія, Франція, Нідерланди, Італія, Великобританія, Швеція та інші. Відмітимо також досвід Люксембурга, в якого функціонує деталізована прогресивна система від 0% до 42% із 23 ступенями.

Отже, прогресивну систему використовують високо розвинуті країни, для яких на перший план виступає необхідність якісно регулювати доходи суспільства та формувати «суспільство без бідних та багатих» або ж максимізувати фіскальні надходження. Інші держави, що розвиваються чи держави третього світу використовувати весь потенціал прогресивного оподаткування невзможі, тому на сьогоднішній день існує альтернатива у вигляді використання єдиної ставки податку. Пропорційне оподаткування є одним із методів створення простої податкової системи, що буде міжнародноконкурентна. Ще одним плюсом такої системи є стимулювання детінізації економіки, що є одним із основних факторів вибору такої системи оподаткування. Саме перехід із малопрогресивної на пропорційну відбувся в Україні в 2016 р., а однією із основних передумов такої зміни була висока тінізація економіки, яку хотіли таким чином знизити. Пропорційну систему використовують: Естонія (20%), Болгарія (10%), Чехія (15%), Угорщина (15%), та Румунія (10%).

Малопрогресивна система являє собою щось середнє між прогресивною і пропорційною системою. Проте варто зазначити, що вона до кінця не виконує функції ні прогресивної, ні пропорційної системи. Її можна

вважати перехідним варіантом в довгостроковій стратегії переходу з пропорційної системи в прогресивну. Малопрогресивну систему оподаткування використовують Литва (20% до 136 344 євро та 27% після), Хорватія (до 4019 євро – 24%, після 36%), Латвія (менше 20 тис. євро - 20%, від 20 тис. євро до 62,8 тис. євро – 23%, більше 62,8 тис. грн. – 31,4%), Фінляндія (до 35,3 тис. євро – 20%, після 40%) та Словачія (до 36 257 євро – 19%, після 25%).

Ще одним важливим питанням при аналізі зарубіжного досвіду оподаткування персональних доходів є величина граничних ставок оподаткування. Держава зацікавлена в встановленні найвищих ставок податку для багатих верств суспільства, так як за рахунок цього вона максимізує свої надходження або може забезпечити нижче податкове навантаження на бідні верстви суспільства.

Граничні ставки РІТ в країнах-учасницях ЄС-28 у 2019р. представлені на рис. 3.2.

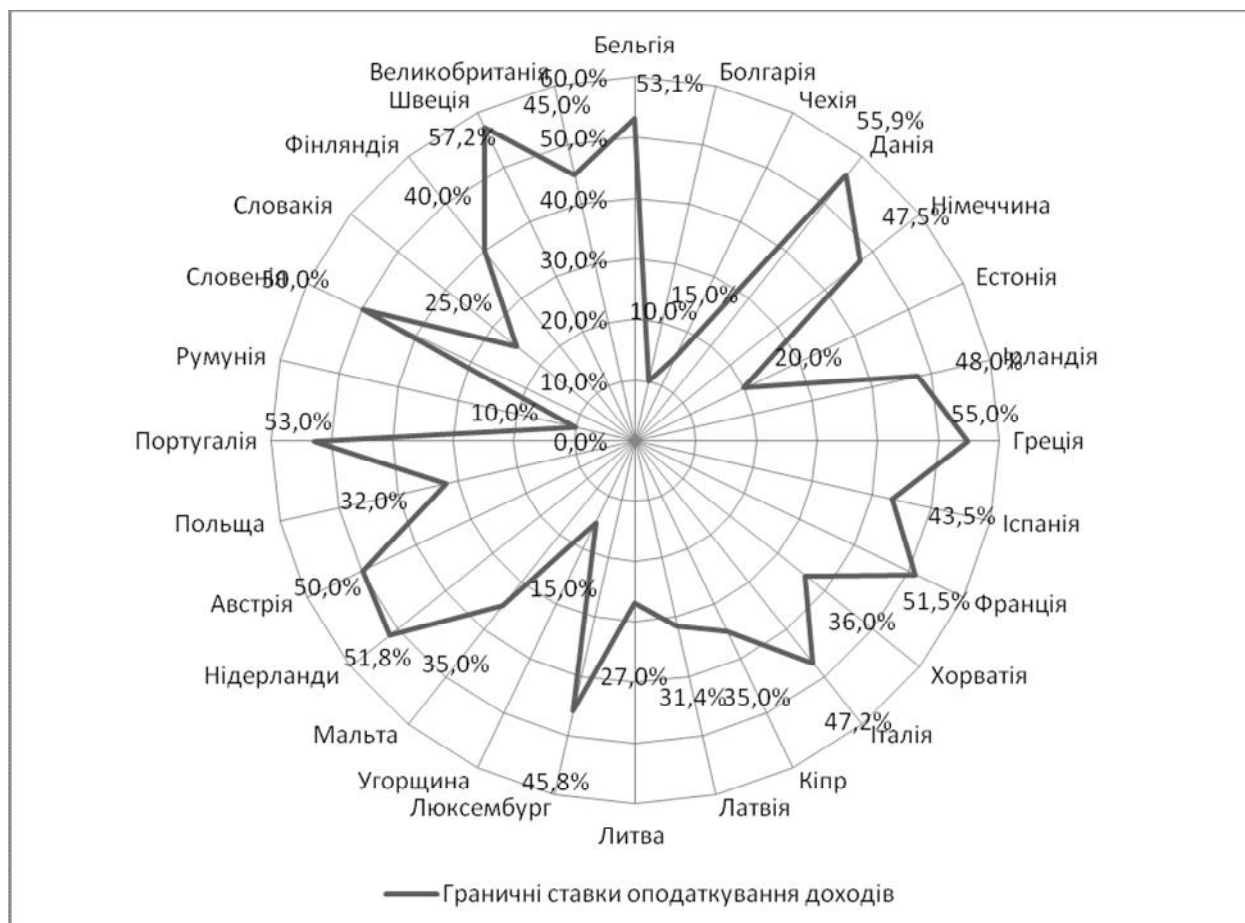

Рис. 3.2. Граничні ставки РІТоподаткування заробітних плат в країнах-учасницях ЄС-28 у 2019р.

Примітка. Складено автором на основі [109]

З рис. 3.2 чіткопроглядаються декілька цікавих тенденцій, що країни з пропорційними системами оподаткування мають найнижчі граничні ставки (Естонія, Болгарія, Чехія, Угорщина та Румунія). Середні за величиною граничні ставки у держав з малопрогресивною системою (Латвія, Литва, Хорватія, Фінляндія та Словачія) та найвищі граничні ставки характерні для країн з прогресивною системою оподаткування.

Ще одним важливим критерієм оцінки оподаткування в іноземних державах є фіскальна значимість. За цим критерієм, особливо з поміж усіх вирізняється Данія, що більшу половину своїх податкових надходжень акумулює за рахунок РІТ, високу частку має Швеція (35,5%) та Ірландія (31,7%). Аналізуючи податкові надходження цих країн можна ствердити, що надходження від цього податку для них є системно важливими. Одним із важливих питань прогресивної системи оподаткування є наступне: максимізація податкових надходжень чи ж якісне регулювання доходів населення. Необхідно зауважити, що при максимізації державою податкових надходжень, робиться це за рахунок коштів, що справляються із населення, а це в перспективі могли б бути спожиті товари чи інвестиції в економіку. Тим самим підвищуючи податкове навантаження, негативно впливаємо на розвиток економіки в цілому. Тому, перед державою завжди стоїть проблема вибору, податкова ліберизація та швидкий розвиток економіки чи максимізація податкових надходжень, та вищий рівень перерозподілу доходів в суспільстві. В залежності від пріоритетів державної фінансової політики буде будуватися податкова система оподаткування доходів громадян. Маємо держави, що мають низьку частку РІТ в податкових надходженнях, наприклад Хорватію (8,6%) чи Кіпр (9,1%).

В свою чергу зазначимо, що РІТкрім регулятивної функції у вигляді перерозподілу доходів, обмеження споживання чи навпаки стимулювання

зростання заощаджень, може використовуватися і у антиінфляційних цілях. Так, в Німеччині у 1973 р. було введено 11% податок на інвестиції та підвищено на 10% оподаткування персональним податком при доходах більше 25 тис. марок. Варто зазначити, що прогресивна система оподаткування в умовах високого рівня інфляції потребує «частої» індексації податкової ставки.

Ще одним дискусійним аспектом в міжнародній теорії персонального оподаткування доходів є проблема визначення доходів, що мають підлягати оподаткування, а які звільнятися від нього. В класичному розумінні оподаткування персональних доходів асоціюється у нас із оподаткування доходів від праці, тобто заробітної плати. В Європейському союзі (ЄС) виокремлюються 23 можливі об'єкти оподаткування РІТ.

З даних табл. 3.3 бачимо, що переважна більшість країн обкладає практично всі види доходів. В Великобританії під оподаткування попадають абсолютно всі види доходів. Натомість існують такі країни як Фінляндія чи Кіпр, в яких об'єкт оподаткування РІТ суттєво обмежений, ні в одній, ні в другій державі, по-суті пасивні доходи не оподатковуються. Зазначимо також, що оподаткування пасивного доходу є одним із факторів міжнародної мобільності капіталів. Що є важливим з точки зору залучення в державу інвесторів. Кіпр, Данія, Франція, Італія та Фінляндія не оподатковують проценти від державних облігацій, тим самим стимулюють вкладення в їх бюджет. В Україні також діє дана практика, що в сукупності з високими процентними ставками допомогло залучити іноземних інвесторів в кризовий для держави час. Потрібно зазначити, що встановлення об'єктів оподаткування в країнах проходить здебільшого історично відповідно до суспільних цінностей, або законодавчо в процесі реформування податкової системи. Спадкування, як об'єкт оподаткування РІТ, використовується в Великобританії, Греції, Нідерландах та Данії. Взагалі Данія та Кіпр мають цікаву практику оподаткування, особливим моментом є оподаткування дивідендів, а точніше його відсутність. Знову ж таки з точки зору

міжнародної конкуренції, це дає їм перевагу в виборі їх іноземними інвесторами, а значить надходження капіталу в державу.

Таблиця 3.3

Об'єкти оподаткування РІТв Європейському союзі

Об'єкт оподаткування	Німеччина	Бельгія	Греція	Польща	Великобританія	Естонія	Кіпр	Данія	Румунія	Угорщина	Нідерланди	Франція	Італія	Фінляндія
доходи від зайнятості	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
доходи від бізнесу чи самозайнятості	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
доходи від спорту	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
службові переваги	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
Дивіденти	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+
пенсійний дохід	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+	-	-	+
Проценти від державних облігацій	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-
Проценти від корпоративних облігацій	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-
Проценти від спеціальних ощадних рахунків	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-
Проценти від депозитів	+	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-
Роялті	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Дохід від оренди нерухомого майна	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
Дохід від оренди рухомого майна	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
Приріст капіталу від нерухомого майна	+	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-
Нерухоме майно зайняте власником	-	-	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-
Приріст капіталу від рухомого майна	+	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-
спадкування	-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-	-
Ануїтет від страхування життя	+	+	+	-	+	-	+	+	-	+	+	-	-	+
нагороди	+	-	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-
Стипендія	-	-	-	+	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-
Випадковий дохід	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Доходи від пожертв і подарунків	-	-	+	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-
Доходи від лотерей та ігрових заходів	-	-	+	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	-

Примітка. Складено автором на основі [109]

Також цікавим класифікація доходів за «щедулами», які використовуються в Великобританії, там доходи поділяються на 5 груп :

- група А – доходи від власності та орендованого майна;
- група С – доходи отримані від облігацій державних позик;
- група D – доходи від комерційної діяльності, аліменти, гонорари, доходи від цінних паперів і майна, що знаходиться за кордоном;
- група Е – заробітна плата, пенсії, соціальні допомоги;
- група F – дивіденти та інші доходи[33].

Ще одним цікавим аспектом, що зачіпає не лише об'єкт оподаткування РІТ, але і фіскальний та регулятивний аспект, диференціювання ставки податку в залежності від виду доходу. Ця практика дозволяє якісно регулювати доходи, що отримуються населенням. На доходи, які держава хоче обмежити, ставиться більша податкова ставка, а на ті, що хоче стимулювати - нижча податкова ставка. Варто зауважити, що розширення об'єкта оподаткування, не лише розширює регулювання, але і дозволяє максимізувати загальні надходження податку.

Така практика наприклад поширена в Італії. На доходи, відмінні від заробітної плати встановлюються фіксовані ставки оподаткування. Оподаткування самої заробітної плати здійснюється за прогресивною системою: до 15 тис. євро – 23%, від 15 тис. євро до 28 тис. євро - 27%, від 28 тис. євро до 55 тис. євро – 38%, від 55 тис. євро до 75 тис. євро – 41% і більше 75 тис. євро – 43%. Оподаткування інших видів доходів: дохід від бізнесу чи само зайнятості – 24%, дивіденди – 26%, проценти від державних облігацій – 12,5%, проценти від спеціальних ощадних та депозитних вкладів – 26%. Також дана практика використовується і в Нідерландах для деяких груп доходів. Основна податкова система: до 20,384 тис. євро – 9%, від 20,384 тис. євро до 34,3 тис. євро – 10,45%, від 34,3 тис. євро до 68,5 тис. євро – 38,1%, більше 68,5 тис. євро – 51,75%. Додатковими ставками є: 10% для спадкування, 30,1% для оподаткування доходів від лотерей та ігрових

закладів. Така практика використовується і в державах з пропорційною системою оподаткування, наприклад Угорщині (15%), додаткові ставки на: службові переваги – 17,7%, проценти зі спеціальних ощадних рахунків – 0%, доходи від лотереї та ігрових закладів – 17,7%. Такий принцип розмежування ставок є характерним для подвійного прибуткового оподаткування [76, 265].

Ще одним аспектом зарубіжного досвіду на який потрібно звернути увагу є надання пільг та податковий кредит. Деякі види витрат можуть зменшувати базу оподаткування. В Італії від бази оподаткування віднімаються кошти витрачені на: медичні витрати, аліменти, пожертвування, медичне та пенсійне страхування. В Нідерландах виключаються доходи із податкової бази, якщо вони були витрачені на: отримання освітніх та медичних послуг, витрати на відрядження, відсотки по іпотечі, аліменти, пожертвування, платежі за медичним та пенсійним страхуванням. Цікавим є досвід звільнення від оподаткування якщо кошти витрачені на інвестиції в екологічно чисті та енергоефективні товари. В Іспанії відраховуються з бази оподаткування наступні витрати: аліменти, внески до пенсійних, медичних чи фондів страхування життя, членські внески для спілок та державні, регіональні чи місцеві податки.

Отже зазначимо, що зменшуючи суму податку держава таким чином намагається простимулювати здійснити певний вид витрат, або ж як в Нідерландах здійснювати соціальноорієнтовану політику. Насамперед це стосується такого аспекту як медичне і пенсійне страхування, вони є дуже важливими в житті кожної людини, так як дозволяють зменшити наявні ризики. На сьогоднішній день якраз такий стимул для розвитку цих двох типів страхування можна закласти в Україні використовуючи ПДФО для проведення пенсійної та медичної реформ в майбутньому. ПДФО як один із прямих податків є одним із найуніверсальніших регуляторів в державі.

Окремим питанням є податковий кредит з виховання дитини. Наприклад, в Італії за кожну дитину сімейна пара отримує податковий кредит на 1220 євро (до 3 років, після 950 євро), якщо дітей більше ніж 3, то

податковий кредит зростає на кожну на 200 євро. Якщо ж в сім'ї більше ніж 4 дитини, така сім'я має право на пільгу в розмірі 1200 євро. Бельгія як одна з країн з високим оподаткуванням може дозволити надавати досить значні пільги власним громадянам, щорічним податковим кредитом встановлені такі суми для дітей: для першої дитини – 1610 євро, для другої дитини – 2540 євро, для третьої – 5140 євро та така ж для кожної наступної. В Бельгії встановлений неоподаткований мінімум в 8860 євро і якщо доходи сім'ї будуть нижчими ніж ця сума, то фактично замість податку така пара буде отримувати допомогу, проте не більше ніж 460 євро на дитину. Існує допомога по утриманню людей похилого віку – 3220 євро і з 2019 р. є можливість отримання допомоги сімейній парі з низьким рівнем доходів та дітьми у сумі 1050 євро.

Зазначимо, що мінімальний неоподатковуваний мінімум є досить ефективним інструментом для допомоги населенню з найнижчими доходами. За допомогою нього держава по-суті усуває податкове навантаження з найбідніших верств населення. Цей інструмент використовують у Данії (для доходів нижче 6134 євро), Іспанії (5500 євро), Люксембурзі (11264 євро), Австрії (11000 євро), на Мальті (9100 євро) та інших країнах. Для використання такого інструменту є необхідним перекладання податкового навантаження на заможних людей у вигляді використання прогресивного оподаткування.

3.2 Резерви збільшення надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів

ПДФО є джерелом власних надходжень місцевих бюджетів, які можуть бути використанні ними на власний розсуд. На сьогоднішній день можна стверджувати, що саме кошти від цього податку дозволяють розвивати місцеву інфраструктуру та покращувати добробут населення. Відповідно для цього є необхідним збільшення фінансових ресурсів і тут є декілька шляхів

максимізації податкових надходжень від ПДФО на місцевому рівні. Для початку потрібно розглянути самі методи акумуляції податкових надходжень в місцевих бюджетах. Їх є два: віднесення частки податку до надходжень місцевого бюджету та використання регіональних надбавок до загальнодержавних податків. Перший метод є хорошим тим, що дозволяє встановлювати єдиний для всіх однорівневих місцевих бюджетів відсоток надходження податку, що дозволяє забезпечити горизонтальну рівність. Проте це в свою чергу є і негативною стороною. При такій системі місцеві органи влади не можуть здійснювати податкове регулювання. Іншим способом є встановлення надбавок до загальнодержавних податків, в такому разі органи місцевої влади вже можуть самостійно регулювати податок. Це в свою чергу призводить до територіальної нерівності в оподаткуванні. Вирішенням цього є законодавче встановлення меж податкових надбавок. Також перевагою цього методу є відсутність необхідності втручання держави для надання допомог дотаційним регіонам. Так як вони зможуть підвищити свої фіскальні надходження самостійно за допомогою надбавки.

Також, цікавий досвід можна перейняти в США, де кожен штат може встановлювати свої податки, така податкова політика є найвищим проявом децентралізованості управління. Місцеві органи влади, маючи законодавчу владу, можуть адаптувати податкову систему до особливостей штату. У виграші залишаються як і місцеві органи влади, так і саме США. Для справедливості замітимо, що така система розподілу податкових надходжень притаманна більш федеративним ніж унітарним державам.

Оскільки Україна взяла орієнтир на децентралізацію влади, планується проведення адміністративно-територіальної реформи. Було б доцільно використати змішану систему забезпечення місцевих бюджетів надходженнями від ПДФО. Так це суттєво посилить значимість місцевої податкової політики та дозволить акумулювати нові фінансові ресурси для місцевого бюджету.

Якщо ж враховувати досвід європейських держав, є доцільним віднесення ПДФО до місцевих податків, а не загальнодержавних, до яких зараз він належить. Основою прийняття такої зміни на нашу думку є те, що ПДФО має ключову роль для місцевих податків. І це є доцільно з точки зору гармонізації податкового законодавства ЄС та України, так як Україна планує вступити в ЄС [22, 795].

Одним із яскравих прикладів в країнах ЄС є Італія. В європейській практиці існує класифікація методів фінансування місцевих органів влади за рахунок загальнодержавних податків. Фінансування може здійснюватися за рахунок: фіксованої ставки, відсотку доходу та податкової надбавки. Варто зазначити, що крім розподілу податкових надходжень між центральною і місцевою владою, широко використовується в ЄС практика надання місцевим органам влади права встановлення податкових надбавок до РІТ. Наприклад в Італії, хоч встановлення РІТ повністю регламентовано центральною владою, проте регіональна влада та муніципалітет можуть встановлювати податкові надбавки до податку. Регіональна податкова надбавка до 1,23%, та муніципальна до 0,8%. Цікава практика діє і в Бельгії, там регіональна влада може впливати на величину ставки РІТ, а місцеві органи влади можуть встановлювати податковий збір до 6%. Подібна система функціонує ще і у Данії та Фінляндії, там місцевій владі дозволено регулювати ставку РІТ самостійно.

Прикладом є ще податкова система у Німеччині, яка являє собою типову трирівневу систему оподаткування (федеральна влада, уряд земель, місцева влада). Кошти отримані від персонального прибуткового податку та податку на прибуток розподіляються між федеральним та місцевим бюджетом. Проте, найбільше з усього варто звернути увагу на систему горизонтального та вертикального вирівнювання бюджетів. Ця система дозволяє перерозподіляти фінансові ресурси між «багатими» землями (Баварія, Вюртемберг, Північний Рейн-Вестфалія) та менш розвинутими.

Здійснюється таке територіальне вирівнювання за складною поетапною схемою [7, с. 326].

Звичайно таке реформування дозволить акумулювати більше фінансових ресурсів на місцевому рівні, проте призведе до збільшення податкового навантаження. Тому, на сьогоднішній день потрібно віднайти основу для зростання податкових надходжень від ПДФО. Оскільки такою основою є заробітна плата, то є необхідним забезпечити її зростання. Податкові надходження від ПДФО являються уже наслідком того, що населення отримує доходи, в тому числі і заробітну плату. Саме тому є доцільним створення економічних умов по-перше, для її зростання, а по-друге, для розширення бізнесу та відповідно створення нових робочих місць

В міжнародній практиці є поширене твердження, що ставки РІТ та corporate incometax мають бути наближеними одна для одної для уникнення перетікання капіталу з відповідних сфер зайнятості [19]. На сьогоднішній день ефективна ставка ПДФО є вищою за податок на прибуток, що створює диспропорції в податковій системі та фінансуванні бюджетів як місцевих, так і державного.

Тому постає питання чи ефективний перерозподіл коштів ПДФО. Після зміни частки розподілу податку в 2015 р., 25% надходження ПДФО відтоді надходить у державний бюджет. Основним мотивом цього була необхідність покрити тогочасний дефіцит державного бюджету України. На сьогоднішній день в контексті обрання вектору на децентралізацію влади цілком логічно б було змінити розподіл надходжень ПДФО, мінімізувавши частку держави. Зазначимо, що це дозволить збільшити ресурси місцевих органів влади, а також надати їм фінансову незалежність. Хоч в процесі реформи децентралізації вона зросла, проте не на стільки, щоб можна було говорити про повністю самодостатність громад.

Загалом, при ефективному формуванні ресурсів місцевих бюджетів можна буде говорити, тільки при проведенні комплексної оптимізації ПДФО та суміжних із ним елементів: мінімальної заробітної плати, прожиткового

мінімуму, соціальних податкових гарантій, тінізації економіки та інвестиційного клімату.

Отже, можна стверджувати, що надходження від ПДФО напряму є залежні від зростання рівня заробітної плати. Це підтверджує і однофакторніеконометричні моделі надходження ПДФО від мінімальної та середньої заробітної плати. Простим вирішенням проблеми здавалося б є підняти мінімальну заробітну плату, проте як показало дослідження МВФ, зростання мінімальної заробітної плати на 10% призводить до зростання безробіття на 0,4% [39, с. 139]. Підвищення мінімальної заробітної плати необхідно використовувати лише з соціальної точки зору, для захисту найменш оплачуваних працівників. В світовому досвіді мінімальна заробітна плата, як і прожитковий мінімум, є основою для встановлення неоподаткованого мінімуму. Для більшої соціальної спрямованості оподаткування зазначимо, необхідним впровадження такого інструмента і в Україні. Звичайно, це призведе до зменшення рівня податкових надходжень та відкриє можливості для тінізації економіки, проте при грамотному контролі дозволить частково усунути нерівність в доходах найбагатших та найбідніших верств суспільства. Постає питання і до прожиткового мінімуму встановленого в Україні, споживчий кошик, що кладеться в його основу, не відповідає реальності і має бути ґрунтовно переглянутим через наступні причини:

- строки користування не споживчими товарами суттєво завищені;
- не враховується ПДВ;
- не передбачені витрати на мобільний зв'язок, медичні та освітні послуги, та попит на нові товари.

Тому можна стверджувати, що прожитковий мінімум є суттєво заниженим та не відповідає реаліям. Такий ж висновок зробила Федерація профспілок України, яка самостійно обчислює фактичний рівень прожиткового мінімуму кожен рік. Станом на липень 2019 р. він становив 4776,21 грн., що є в 2,4 рази більшим ніж затверджений ПМ на відповідний

період.[56]. Прожитковий мінімум є важливим показником із точки зору надання податкової соціальної пільги. На сьогоднішній день ця пільга реально може використовуватися лише людьми із двома і більше дітьми, що не відповідає принципу її функціонування. Ще одним фактором, що робить ПСП неефективним, це не врахування загального доходу домогосподарства, а лише працюючого в сукупності розрахований загальний дохід сім'ї на кожного члена може виявитися меншим. В силу цих та названих нами раніше негативних факторів ПСП, ми рекомендуємо заміну його неоподатковуваним мінімумом, який би ґрунтувався на основі показника МЗП, а саме розміру 1 МЗП. Для уникнення тінізації економіки та зловживання працівниками не оподаткуванням їхніх доходів пропонуємо зробити МЗП диференційованою. Це дозволить не допустити зловживання звільненням від оподаткуванням ПДФО в тих галузях праці, які характеризуються суттєво більшою оплатою праці (ІТ, авіаційна та інші). Зауважимо, що у ПДФО в соціальній сфері є великий потенціал, тому розроблення ефективного механізму соціального захисту є на сьогоднішній день пріоритетною ціллю [43].

Ключовою зміною, в оподаткуванні доходів фізичних осіб, яка є найнеобхіднішою на даний момент є запровадження прогресивної системи оподаткування. На даному етапі розвитку нашої держави, перед Україною постала необхідність якісно вирівняти доходи її громадян. Так Ю. Іванов вважає, що у чинному законодавстві про оподаткування фізичних осіб існує безліч проблем, головною з яких є недотримання принципу соціальної справедливості та відсутність прогресивної системи оподаткування [43, с. 122]. Ще однією передумовою для цього виступає значне розшарування доходів населення. Питання про впровадження даної реформи вже неодноразово публічно та офіційно піднімалося на розгляд. Наприклад, законопроектом № 2758 від 16.01.2020 р. Запровадження прогресивного податку є цікавим і з точки фінансальних можливостей, які мають суттєво зрости із впровадженням прогресивної системи чи хоча б малопрогресивного

її аналогу, як припускає О.Д. Данилова. Дане питання активно обговорюється в науковій спільноті, кожен із науковців пропонує свій варіант врегулювання даної проблеми. Т. Кізима рекомендує диференціювати платників податків за п'ятьма групами в залежності від отримуваних доходів: доходи в розмірі одного неоподаткованого мінімуму – ставка 0%; друга група – малозабезпечені громадяни з доходами на рівні від 1 до 3 неоподаткованих мінімумів – ставка 15%; третя група – громадяни із середніми доходами на рівні від 3 до 5 неоподаткованих мінімумів – ставка 20%; четверта група – заможні громадяни з доходами від 5 до 15 неоподаткованих мінімумів – ставка 25% [38];

Ще одна прогресивна система була запропонована З. М. Лободіною, вона складається із 6 ставок: до доходів, обсяг яких не перевищує 1 ПМ, – ставка 0%; друга група – громадяни з доходами обсягом від 1 до 2 ПМ застосовується ставка 14%; третя група – громадяни з доходами обсягом від 2 до 3 ПМ – ставка 18%; четверта група – громадяни з доходами обсягом від 3 до 4 ПМ – ставка 21%; п'ята група – громадяни з доходами обсягом від 4 до 5 ПМ – ставка 23%; шоста група – громадяни з доходами, обсяг яких перевищує 5 ПМ – ставка 25%).[38];

На нашу думку є доцільним розроблення прогресивної системи базуючись в розрахунку бази оподаткування на МЗП. Для цього є декілька передумов: по-перше МЗП є стандартизованим показником, що встановлює мінімальний дохід у вигляді оплати праці працівників. По-друге, ПДФО має вищий рівень кореляції з МЗП (0,97), ніж із ПМ (0,898). По-третє, ПМ використовується уже для розрахунку великої кількості показників, через що доцільним є використання саме МЗП. На нашу думку, є кращим встановлення широкої системи прогресивних ставок, де гранична ставка буде досить високою, подібно до досвіду країн-аналогів з бюджетною моделлю централізації ВВП (35-45%). Сам ж розрахунок величини податкової ставки, доцільно будувати на даних податкового клину по групах доходів, а граничної ставки на показнику ITR. При розробці прогресивної системи

оподаткування є доцільним звільнити частину доходу від оподаткування, застосувавши або податковий кредит, або неоподатковуваний мінімум. Щодо суми, то якщо це податковий кредит встановити на рівні 1 ПМ, якщо ж неоподатковуваний мінімум, то в розмірі 1 МЗП. Проте в такому разі є необхідність впровадження крім загального показника МЗП, ще і диференційованого МЗП по галузях економіки, що ми раніше і пропонували.

Розроблена нами модель прогресивної системи оподаткування представлена в табл. 3.4

Таблиця 3.4

Модель прогресивної системи оподаткування

Податкова ставка	База оподаткування
0%	до або рівно 1 МЗП (5000)
7,5%	від 1 МЗП до 2 МЗП (5000-10000)
15 %	від 2 МЗП до 4 МЗП (10000-20000)
23%	від 4 МЗП до 10 МЗП (20000-50000)
29%	від 10 МЗП до 20 МЗП (50000-100000)
39%	Більше 20 МЗП (>100000)

Примітка. Розроблено автором самостійно.

Дана прогресивна система оподаткування (табл. 3.4), розроблялася на основі даних Державної служби статистики України, та на припущенні, що 93% населення отримують заробітну плату в розмірі до 20 тис. грн. [32]. При використанні неоподаткованого мінімуму, МЗП фактично не буде оподатковуватися, якщо ж використовувати податковий кредит, то є необхідним встановлення бази до 2 МЗП в сумі перевищення податкового кредиту. Для більшості платників податків, які сплачують ПДФО (отримують середню заробітну плату), застосовуватиметься ставка в розмірі 15%. Вибір даного рівня оподаткування не випадковий, адже саме ця ставка застосовувалася до 2016 р. До 7% населення, що мають доходи вищі 4 МЗП, як видно з табл. 3.4 будуть застосовуватися 3 прогресивні ставки (23%, 29% та 39%). Зазначимо, що найбільшу важливість має встановлення саме перших

двох порогів шкали оподаткування, адже вони будуть застосовуватися для абсолютної більшості платників податків. Натомість податкове навантаження наступних трьох порогів є не настільки важливим, адже застосовується до платників податків доходи яких є вищими середньостатистичними.

Рівень заробітної плати являється фактором мобільності робочої сили, так останні роки ми спостерігаємо виїзд працездатного населення закордон. Саме тому є таким важливим зростання рівня оплати праці та створення нових робочих місць, це дозволить працевлаштуватися молодим людям в Україні з гідним рівнем оплати праці.

Тому на сьогоднішній день постає питання створення саме позитивних умов для розвитку економіки та бізнесу. Основним фактором для цього стало зниження облікової ставки НБУ, яка з 14% в 2016 р. знизилася до 6% станом на 23.10.2020 р., відповідно, це є основною передумовою для зниження ставок по кредитуванню[68].

Оскільки основними ресурсами в процесі розширеного відтворення є кредитні ресурси, на сьогоднішній день уряд намагається знизити їх вартість для суб'єктів господарювання. По-перше, це має стати поштовхом для розвитку економіки та пришвидшення економічного зростання, по-друге, зниження відсоткових ставок на депозитному ринку має призвести до розвитку фондового ринку та інвестування в Україні. В контексті цього в Україні було розроблено і впроваджено державну програму підтримки малого бізнесу «Повертайся і залишайся», що надає кредити під 5%, 7% і 9%. Обов'язковою умовою отримання мінімальної ставки є створення 2 робочих місць. За прогнозами до 2021 р. буде створено близько 90 тис. нових робочих місць. Також ставку по цьому кредиту можна знизити за рахунок створення нового робочого місця на 0,5% за кожне, проте ставка кредиту не може бути меншою 5%, загалом на програму в 2020 р. закладено 2 млрд. грн.

На сьогоднішній день пошук міжнародних інвестицій залишається для України ключовим завданням в сфері розвитку економіки, створення прозорих відносин дозволить залучити заощадження населення в економіку, у вигляді

інвестицій, а також збільшити пасивні доходи населення та відповідно і податкові надходження від ПДФО. На місцевому рівні, тобто на рівні окремого муніципалітету є доцільним налагодження партнерства між місцевими органами влади та бізнесом. Оскільки кожне нове робоче місце, це нові фінансові ресурси у вигляді податкових надходжень для місцевого бюджету. То самоврядування має бути зацікавленим в підтримці малого та середнього бізнесу в громаді. Щодо голів ОТГ, то подібно європейській практиці вони мають стати ефективними менеджерами, що здатні примножити капітал громади та підвищити добробут її населення. Зазначимо, що підприємства також зацікавлені в ефективному використанні сплачених ними податків.

Ще одним із резервів зростання надходжень від ПДФО не лише в локальних масштабах, а і в національному є впровадження загального декларування, згідно із зарубіжним досвідом. Зазначимо, що це один з найдієвіших методів контролю за сплатою ПДФО. Проте, є необхідним впровадити декілька компонентів: по-перше, це легалізація всіх доходів в країні, так тіньові доходи на сьогоднішній становлять 45%, по-друге, забезпечити високий рівень податкової культури та дисципліни, по-третє, створити ефективну систему контролю та забезпечити високу якість оброблення та аналізу даних, по-четверте, провести всезагальну податкову амністії. Тому, на сьогоднішній день, ми не вважаємо, що є можливим впроваджувати в Україні систему всезагального декларування, хоча в кінцевому результаті її все ж необхідно запровадити. Перспективами впровадження системи може стати: зниження рівня тінізації економіки та впровадження сімейного оподаткування, що в міжнародній практиці визнається як основа соціально-направленого оподаткування. Разом з тим є суттєва необхідність підвищення якості адміністрування податків не лише ПДФО, а взагалі, особливо це стосується місцевих податків. А ще доцільно було б перейняти досвід непрямого контролю оподаткування, що дозволить перейти на якісно новий рівень контролю за сплатою податків.

Також необхідно змінити принципи горизонтального вирівнювання, так із зростанням величини сплаченого податку на людину, ОТГ зобов'язується здійснити реверсну дотацію. В кінцевому результаті, це спричиняє передання коштів більш самодостатніх громад дотаційним, що як ми вважаємо є антимотиваційним фактором.

Ще одним із резервів зростання надходжень ПДФО є запровадження оподаткування доходів отриманих від трудових мігрантів, за приблизними оцінками доходи з закордону становлять 12 млрд. дол., що є набагато більшим прямих інвестицій (1,7 млрд. дол.)[68]. Проте, це може породити подвійне оподаткування, так як трудові мігранти вже сплатили податки із доходів в іншій державі. Вирішенням цієї дилеми є 71 міжнародний договір з іншими країнами про уникнення подвійного оподаткування, що дозволить здійснювати оподаткування лише тих громадян, які працювали за кордоном неофіційно. Також є необхідним законодавчо врегулювати оподаткування доходів від Інтернет торгівлі, з розвитком сучасних технологій заробляти кошти стало можливим і в Інтернеті. Створення і популяризація різноманітних торгових площадок, криптовалюти, Форекста інших різноманітних Інтернет ресурсів. Так в наслідок дефіциту даних, такі Інтернет сайти можуть повністю уникати оподаткування, що призводить до недоотримання податкових надходжень в бюджет та є резервом збільшення надходжень.

На сьогоднішній день існує проблема податкової культури, так вихідцям із радянського простору малознайоме поняття «податки», що суттєво ускладнює проблему податкової дисципліни та впровадження новітнього міжнародного досвіду персонального оподаткування. Тому необхідно поширювати в суспільстві ідею –чесно сплачувати податки. Найактуальнішим на сьогоднішній день це зробити за допомогою телебачення та поширення інформації через Інтернет сайти офіційних державних органів. Це дозволить виключити такі поняття як уникнення та ухилення від оподаткування та змінити девіантну поведінку сьогоднішнього

платника податків. Коли суспільство буде вважати, що морально не етично уникати оподаткування, то лише тоді система оподаткування буде по справжньому ефективною.

На нашу думку для вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб та збільшення доходів місцевих бюджетів необхідно:

- переглянути ставки оподаткування відповідно до зарубіжного досвіду та обґрунтувати їх макроекономічне значення;
- запровадити непрямі методи фіскального контролю;
- розглянути можливість впровадження сімейного оподаткування та підготувати базу для цього;
- надати місцевим органам влади можливість встановлювати регіональні надбавки до ПДФОв визначених межах (1-3%)[23, с. 213];
- впровадити прогресивну систему оподаткування ПДФО, засновану на ІТРта податковому кліні;
- зміну ПСП міжнародною практикою використання неоподаткованого мінімуму доходів;
- на законодавчому рівні врегулювати оподаткування Інтернет-бізнесу та його доходів;
- підвищити рівень прожиткового мінімуму до реального рівня та провести диференціацію мінімальної заробітної плати за видами економічної діяльності;
- налагодження партнерства між муніципалітетом та бізнесом;
- на державному рівні створити декілька програм підтримки бізнесу, а саме задля створення нових робочих місць;
- створити сприятливі економічні умови для росту середньої заробітної плати;
- підвищення податкової культури та дисципліни населення;
- оптимізація податкової знижки відповідно до іноземного досвіду функціонування податкового кредиту;
- здешевлення кредитних ресурсів для підприємств;

- детінізація наявних доходів населення.

Висновки до розділу 3

Міжнародний досвід оподаткування доходів є багатограним, його аналіз дозволив нам зробити наступні висновки.

Серед країн-учасниць ЄС переважає прогресивна система оподаткування, вона характеризується високими фіскальними надходженнями, можливостями та регулятивною функцією. Аналіз ставок ІТР дозволив нам розрахувати навантаження на заробітну плату, так в середньому це 38,6%, натомість податковий клин показав, що сімейне оподаткування здійснюється за нижчими ставками, в країнах ЄС 8,65-9,46%, а в країнах-учасницях ОЕСР 12,53% ніж для одноосібних працівників. Широко розповсюдженим також є застосування додаткових ставок до доходів інших ніж заробітна плата, так Італія, Кіпр, Данія та Франція звільнили від оподаткування проценти від державних облігацій тим самим стимулюють вкладення населення в них. Досліджено використання в міжнародній практиці неоподаткованого мінімуму та податкового кредиту, які мають за мету проведення просоціальної та демографічної політики.

Досліджено міжнародну практику акумуляції податку місцевими бюджетами, їх є два: а саме: віднесення частки податку до надходжень місцевого бюджету та використання регіональних надбавок до загальнодержавних податків. Досліджено можливість запровадження регіональної надбавки в Україні та її обґрунтування. Розроблено вітчизняну прогресивну систему та досліджено шляхи удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб, забезпечення місцевих бюджетів фінансовими ресурсами від сплати цього податку, а також створення умов для росту середньої заробітної плати та мінімізації тінізації економіки.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного у кваліфікаційні роботи дослідження ролі податку на доходи фізичних осіб у формуванні місцевих бюджетів ми прийшли до наступних висновків:

1. Досліджено виникнення та еволюцію податку на доходи фізичних осіб, встановлено, що десятина є аналогом сучасного пропорційного оподаткування. Розглянуто вагомий вплив Флоренції, Великобританії та Пруссії на розвиток подохідного оподаткування. Вітчизняна еволюція податку полягала в утвердженні декількох ключових тенденцій, по-перше, це позмінне апробування пропорційної та прогресивної систем оподаткування та зниження граничної ставки податку, по-друге, це перехід від щедулярної системи до функціонування єдиної ставки податку.

2. Розглянуто трактування науковцями сутності ПДФО, вони вважають його мультифункціональним податком. Податок виконує багато ролей для економіки, серед яких є: інструментом регулювання циклічних коливань, вмонтованим стабілізатором економіки, регулятором доходів суспільства, перерозподільним механізмом; впливає на рівень зайнятості населення, тінізацію економіки, формування заощаджень населення та здатність до інвестицій. В бюджетній сфері науковці розглядають ПДФО як основне джерело формування доходів місцевих бюджетів.

3. Визначено, що реформа зміни системи оподаткування з малопрогресивної на пропорційну, закріплення за державним бюджетом 25% надходжень ПДФО внаслідок бюджетної децентралізації, встановлення єдиної ставки оподаткування пасивних доходів мали на меті боротьбу із дефіцитом Державного бюджету України.

4. Встановлено, що ПДФО в процесі бюджетної децентралізації виступав мотиваційним чинником для

добровільного об'єднання територіальних громад. В результаті проведення бюджетної децентралізації відбулася зміна ефективної частки зарахування ПДФО до місцевих та державного бюджету, з 81,9% та 18,1% відповідно, станом на 01.01.2015 р. до 65,2% та 34,8% станом на 01.07.2020 р.

5. Виокремлено основні фактори впливу на ПДФО та проблеми пов'язані з його функціонуванням. Основними факторами є: економічні (рівень зайнятості, тінізація економіки, процентні ставки в економіці, розмір мінімальної та середньої заробітної плати), демографічні (кількість та густота населення, частка працездатного населення), політично-правові (бюджетне та податкове законодавство) та соціально-культурні (податкова культура та дисципліна). Основними проблемами функціонування ПДФО є:

- нерозвинутість фондового ринку;
- карантинні обмеження;
- низький рівень реальної заробітної плати;
- часта кризовість вітчизняної фінансової системи;
- низький рівень регулятивної спроможності податку;
- значний рівень тінізації економіки;
- відсутність середнього класу;
- низька ефективність податкової системи.

6. Встановлено, що ПДФО є одним із бюджетоутворюючих податків і його частка в надходженнях бюджету становить 23,6%. Щодо динаміки, то його стрімке зростання до 2018 р. мало інфляційну основу, проте уже з 2018 р. спостерігається тренд до зростання реальних обсягів надходження податку. Щодо вищих темпів надходження податку до місцевих бюджетів, то ключовим фактором ми вважаємо успішне проведення бюджетної децентралізації.

7. В структурі надходжень ПДФО найбільшу частку становлять надходження від оподаткування заробітної плати, а саме 82,6% або 209 млрд. грн. станом на 2019 р. Тому, важливим є перехід на прогресивну систему оподаткування та боротьба із тінізацією економіки.

Дуженизька частка надходжень податку від оподаткування пасивних доходів – 2%.

8. Основним ризиком для надходжень ПДФО в 2020 р. стало запровадження карантинних обмежень та прийняття антикризового бюджету, що суттєво вплинуло на рівень надходжень податку. Проте станом на 01.11.2020 р. недонадходження ПДФО складає лише 11,5 млрд. грн., причиною цього є тенденція до перевиконання показників плану податком, що і дозволило забезпечити бюджет коштами.

9. На місцевому рівні податок виступає основним джерелом формування власних коштів місцевих органів влади. Фактично ПДФО формує 29,5% всіх доходів місцевих бюджетів, 61,1% усіх податкових надходжень, або 55,2% власних надходжень місцевих бюджетів. Встановлено, що відхилення в структурі громад є наслідком наявності чи відсутності великих платників податків. На прикладі Микулинецької громади, яку ми позиціонуємо як типову, було встановлено, що вищі темпи зростання податку дозволили нівелювати негативний вплив для громад.

10. Здійснено регресійний аналіз надходжень податку, було встановлено, що надходження податку описується економетричною моделлю параболічного виду $y = 0,666 + 1,14x_1 + 0,918x_2^2, R^2 = 0,9992$

11. Для проведення багатofакторної регресії було вибрано наступні макроекономічні показники: мінімальна заробітна плата (x_1), середня заробітна плата (x_2), показник інфляції (x_3) та кількість працездатного населення (x_4), та розраховано кореляційну матрицю, що показала тісний зв'язок між усіма елементами економетричної моделі.

$$y = -191 - 0,154x_1 + 20,9x_2 + 11,2x_3 + 8,63x_4, R^2 = 0,998.$$

12. Розроблено ряд однофакторних моделей, із високим рівнем точності та розраховано сезонну компоненту податку, встановлено, що ПДФО характеризується незначною сезонністю 2,18%. Так, надходження податку в першому кварталі знижуються на 2,24 млрд. грн. та навпаки зростають в 4 кварталі на 2,14 млрд. грн. В другому та третьому кварталі відхилення є незначними. Нами було розроблено прогноз надходжень податку як в кварталному, так і в річному розрізі до 2025 року чотирма економетричними моделями: параболічною, експоненціальною, степеневою та лінійною. Аналіз показав, що найбільш реалістичною є економетрична модель параболічного виду, тому саме її ми пропонуємо для розгляду як орієнтиру надходжень податку.

13. В контексті фіскальної консолідації є ефективним методом боротьби із надмірним державним боргом, 20 із 28 країн вдавалися до підвищення податкового навантаження за рахунок РІТ

- перший тип держави, в яких за відведений період зросло і боргове і податкове навантаження (Естонія);

- другий тип держав, держави в яких зросло лише податкове навантаження, а боргове навпаки зменшилося (Болгарія, Чехія, Німеччина, Греція, Іспанія, Франція, Хорватія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Угорщина, Мальта, Нідерланди, Австрія, Польща, Португалія, Словаччина, Фінляндія, Швеція);

- третій тип держав – це держави в яких зросло боргове навантаження, а податкове знизилось;

- четвертий тип держав – це держави в яких знизилось і податкове навантаження РІТ і боргове навантаження (Бельгія, Данія, Ірландія, Кіпр, Румунія, Словенія, Великобританія).

14. Розглядаючи зарубіжний досвід оподаткування РІТ, нами було проаналізовано системи оподаткування країн-учасниць ЄС за наступними критеріями:

- рівень податкового навантаження на доходи;

- підхід до оподаткування;
- фіскальназначимість;
- об'єктоподаткування;
- пільги з оподаткування та податковий кредит;

Було використано ряд показників, а саме податковий клин та ITR (Implicit tax rate), які характеризують величину податкового навантаження. Показник ITR показав, що середній рівень навантаження по країнах ЄС становить 38,6%, що показує значний рівень податкового навантаження і має тенденцію до зростання на 1,2% з 2010 р. Податковий клин показав, що сімейне оподаткування порівняно із одноосібним здійснюється за нижчими ставками. Так в країнах ЄС 8,65-9,46%, а в країнах-учасницях ОЕСР 12,53%. Оподаткування суттєво знижується для сімейних пар із двома дітьми (Бельгія, Нова Зеландія, Італія, Нідерланди, Канада та інші), податковий клин в більшості держав становить від'ємне значення, найменший він в Канаді – 53,22% та Польщі – 44,75%. Кількісний вплив факторів становить: величини доходу становить 10,19%, та наявності дітей 12,55%.

15. За фіскальним критерієм максимізуються надходження податку в скандинавських країнах: у Данії 25,4%, у Швеції 15,8%, у Фінляндії 12,6, у Бельгії 12,1% та у Італії 11,8%. Натомість найнижчі надходження РІТ спостерігаються переважно в державах з пропорційною системою оподаткування: Польща (5%), Болгарія (3,3%), Чехія (4%), Литва (3,9%), Румунія (3,6%), Словачія (3,4%), Хорватія (3,3%) та Кіпр (3,1%). Існує тренд до зростання податкового навантаження РІТ, так за 2005-2017 рр. в середньому по країнах-учасницях він виріс на 0,6%. В деяких країнах воно зростало вищими темпами: Нідерландах – 2,2%, Люксембургу – 1,9%, Греції – 1,8%, Італії – 1,7%, Німеччині – 1,6%, Португалії – 1,5%, Румунії – 1,3% та Латвії – 1,2%, суттєво знизилося лише в Литві – (-2,9%), Ірландії – (-1,8%) та Швеції – (-1,3%).

16. Встановлено, що за рахунок податкових ставок держави можуть стимулювати отримання населенням окремих видів доходів. Так

Кіпр, Данія, Франція, Італія та Фінляндія не оподатковують процентівід державних облігацій, тим самим стимулюють вкладення населення в державу. Виокремлено основні переваги прогресивного оподаткування та необхідність його впровадження в Україні. Розроблено прогресивну систему оподаткування, на основі вітчизняного та міжнародного досвіду. Для більшої її ефективності рекомендуємо застосувати або прожитковий мінімум в розмірі 1 МЗП або податковий кредит в величині 1 ПМ.

17. Розглянуто два основні методи акумуляції податкових надходжень на місцевому рівні: віднесення частки податку до надходжень місцевого бюджету та використання регіональних надбавок до загальнодержавних податків. Розглянуто міжнародний досвід, коли місцеве самоврядування має право змінювати ставку оподаткування самостійно або можливість встановлювати надбавку до податку.

18. На нашу думку, для вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб та збільшення доходів місцевих бюджетів необхідно:

- переглянути ставки оподаткування відповідно до зарубіжного досвіду та обґрунтувати їх макроекономічне значення;
- запровадити непрямі методи фіскального контролю;
- розглянути можливість впровадження сімейного оподаткування та вирішити ключові проблеми для його впровадження;
- надати місцевим органам влади можливість встановлювати регіональні надбавки до ПДФО в визначених межах (1-3%);
- впровадити прогресивну систему оподаткування ПДФО, засновану на ITR та податковому кліні;
- змінити ПСП міжнародною практикою використання неоподаткованого мінімуму доходів;
- повернення молоді з закордону;

- на законодавчому рівні врегулювати оподаткування Інтернет-бізнесу та його доходів;
- підвищити рівень прожиткового мінімуму до реального рівня та провести диференціацію мінімальної заробітної плати за видами економічної діяльності;
- забезпечити налагодження партнерства між місцевою владою і бізнесом;
- на державному рівні створити декілька програм підтримки бізнесу, а саме для створення нових робочих місць;
- створити сприятливі економічні умови для росту середньої заробітної плати;
- підвищити податкову культуру та дисципліну населення;
- оптимізувати податкову знижку відповідно до іноземного досвіду функціонування податкового кредиту;
- здешевити кредитні ресурси для підприємств;
- детінізувати наявні доходи населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безверхий К. Облік і звітність розрахунків за податком на доходи фізичних осіб. *Бухгалтерський облік і аудит*, 2015. № 5. С. 27-37. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2015_5_5 (дата звернення 06.12.2020 р.)
2. Беновська, Л. Фінансове вирівнювання в контексті реформи децентралізації влади: проблеми та перспективи. *Світ фінансів*, 2019. Вип. 2. С. 85-97. URL :<http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/36270>(дата звернення 06.12.2020 р.).
3. Березовська Л. О. Оцінка регулюючої ролі податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Науковий вісник НУБІП України*: К.: ВЦНУБІП України, 2015. Вип. 222 С. 108-112
4. Бечко П. К., Барабаш Л. В., Власюк С. А., Бондаренко Н. В. Напрями посилення соціальної спрямованості оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2018. Том 3. № 26.С. 452–461.
5. Білокудря Т. С. Методичні засади оподаткування доходів фізичних осіб. *Управління розвитком*. 2014. №5. С. 72-74. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_5_34(дата звернення 06.12.2020 р.).
6. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / пер. З нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка. К.: Либідь, 2000. 654 с.
7. Бойко О. Я. Специфіка податкових систем України і країн Європейського Союзу та їх порівняльний аналіз. *Ефективність державного управління*, 2016. Вип. 4. С. 322-328. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2016_4_38(дата звернення 06.12.2020 р.).
8. Борейко В. І. Шляхи виведення заробітної плати з "тіні". *Вісник економічної науки України*, 2015. № 2. С. 3-6. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2015_2_3(дата звернення 06.12.2020 р.).

9. Бугай Т. В. Концепція реформування податкової системи України: наукові та практичні аспекти. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України, 2014 № 2. С. 32-46
10. Бюджет України 2017: стат. Збірник. Міністерство фінансів України. 2018. 307 с. URL :
[https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf) (дата звернення 06.12.2020 р.).
11. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 URL :
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>(дата звернення 06.12.2020 р.).
12. Вознюк О. Б. Податок на доходи фізичних осіб та його вплив на формування доходів місцевих бюджетів. Збірник науково-технічних праць. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22. С. 176 – 180.
13. Греченко В. А., Греченко В. В. Виникнення і розвиток податку з доходів фізичних осіб до Першої світової війни. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2010. № 2. С. 23-30. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2010_2_5(дата звернення 06.12.2020 р.).
14. Далевська Т. А. Шляхи удосконалення фінансового забезпечення місцевого самоврядування. *Економіка та держава*, 2014. № 4. С. 91-93. URL :
http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2014_4_20(дата звернення 06.12.2020 р.).
15. Демиденко Л. М., Тюріна М. М. Оподаткування доходів громадян в Україні: фіскальні іновачії. *Економічні науки*, 2017. С. 45-48. URL:
http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2017/10.pdf(дата звернення 06.12.2020 р.).
16. Дем'янишин, В. Г. Концептуальні засади бюджетного прогнозування в Україні. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*, 2011. Вип. 7, т. 2. С. 392-397.
17. Десятнюк О. М. Іновачії податку на доходи фізичних осіб у контексті норм Податкового кодексу України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*, 2012. Вип. VIII. Т. 2. С. 3–9.

18. Дронів, В. Порівняльна характеристика особливостей оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та державах ЄС. *Управління соціально-економічним розвитком в умовах глобалізації* : зб. тез. доп. студ. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ 31 берез. 2015 р.) Івано-Франківськ : ІФННІМ ТНЕУ, 2015. С. 205-209.

19. Дубровський В., Черкашин В. Порівняльний аналіз оподаткування фондів заробітної плати та видатків бюджету в окремих країнах СНД, ЄС, Азії, Латинської Америки. Київ, 2018 р. 49 с. URL : <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/07/Doslidzhennya-rozmir-derzhavy.pdf> (дата звернення 06.12.2020 р.).

20. Дулік Т. О., Александрюк Т. Ю. Сучасна система управління оподаткуванням в Україні та її роль у процесі формування доходів бюджетів держави. *Вісник ДДФА*, 2015. № 1. С. 144–153.

21. Духновська Л. М., Пономаренко Р. А. Вплив ставки податку на доходи фізичних осіб на доходи громадян України. Проблеми та перспективи регулювання міжнародних економічних відносин : збірник наукових праць. Дніпропетровськ. 2014. С. 266-270. URL : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/17326> (дата звернення 06.12.2020 р.).

22. Жаворонок А. В., Павлюк А. О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання місцевих податків і зборів. *Молодий вчений*, 2018. № 10(2). С. 792-797. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10%282%29_91 (дата звернення 06.12.2020 р.).

23. Жмурко Н. В., Парфенюк І. П. Зарубіжний досвід країн європейського союзу у сфері удосконалення системи оподаткування та доцільність його застосування в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2012. Вип. 22.3. С. 209-215. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2012_22.3_38 (дата звернення 06.12.2020 р.).

24. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні за 9 місяців 2018 року. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України URL : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinivoiEkonomiki>(дата звернення 06.12.2020 р.).

25. Задорожня Л. А. Регулятивна ефективність персонального прибуткового податку: приклад України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Ірпінь : Ун-т держ. фіск. служби Укр., 2017. 266 с.

26. Іванечко П. М., Іванченко Ю. М. Адаптація європейської практики оподаткування: погляд на фонд оплати праці та спецрежими оподаткування. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка.* 2015. Вип. 1(2). С. 91-94. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2015_1%282%29__21(дата звернення 06.12.2020 р.).

27. Іващук О. Т. Економетричні методи та моделі: навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2003. 348 с.

28. Іващук О. Т. Економіко-математичне моделювання: навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 704 с.

29. Іващук О. Т. Кількісні методи податкового прогнозування: навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка. 2009. 164 с.

30. Карлін М. І. Проблема вибору моделі оподаткування в Україні в умовах соціально-економічної кризи. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія", Серія : Економіка.* 2016. Вип. 1. С. 100-103. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2016_1__21(дата звернення 06.12.2020 р.).

31. Карпишин Н. І., Ніпіаліді О. Ю. Податок на доходи фізичних осіб: практика та проблематика справляння в місцеві бюджети. *Інноваційна економіка,* 2019. Вип. 5-6 (80). С. 169-174. URL :<http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/85/0> (дата звернення 25.05.2020 р.)

32. Клімова А. Впровадження прогресивної ставки ПДФО в системі українського оподаткування. Міжнародна науково-практична конференція. С 175-176. URL :<http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/38091/1/%D0%9A%D0%9B%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%90.pdf>(дата звернення 06.12.2020 р.)
33. Кміть В., Яскевич О. Зарубіжний досвід функціонування системи прямого оподаткування та доцільність його застосування у національній практиці. *Український журнал прикладної економіки*, 2017. Т. 2. № 3. С. 96–106.
34. Корень Н. В. Бюджетна децентралізація в Україні: результати реформи та пріоритети розвитку. *Стратегічні пріоритети*, 2017. № 2. С. 81-88. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2017_2_10 (дата звернення: 22.12.18).
35. Корнєва О. В. Основні проблеми проведення реформи децентралізації в Україні у 2014-2018 роках. *Порівняльно-аналітичне право*, 2018. № 3. С. 68-69.
36. Кратт О. А. Напрями реформування оподаткування заробітної плати в Україні. *Економіка. Управління. Інновації*. Серія : Економічні науки. 2016. № 3. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_3_11(дата звернення 06.12.2020 р.).
37. Лазутіна Л. О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2015. Вип. 6. URL :<http://global-national.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>(дата звернення 06.12.2020 р.).
38. Лободіна З. М. Шляхи посилення фіскальної та регулюючої функцій податку на доходи фізичних осіб. *Галицький економічний вісник*. Т. : ТНТУ, 2020. Том 62. № 1. С. 142–151. URL :http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/31697/2/GEB_2020v62n1_Lobodina_Z-Ways_of_strengthening_142-151.pdf(дата звернення 06.12.2020 р.).

39. Лопушняк Г. С. Мінімальна заробітна плата: практика України та досвід країн Європейського Союзу. *Демографія та соціальна економіка*, 2017. № 1. С. 132-144. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2017_1_12(дата звернення 06.12.2020 р.).
40. Мандоліна Т. Соціальна несправедливість сплати податку на доходи фізичних осіб. *Фінансово-кредитна система України в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів* : Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів. 20-21 квітня 2017 р. Черкаси: ЧННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. С. 177-180
41. Мацедонська Н.В., Клівіденко Л. М. Децентралізація в Україні та основні шляхи її впровадження в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 8. С.613-618 URL :<http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/22566>(дата звернення 06.12.2020 р.).
42. Михайленко С. В., Шрамко О. О. Фіскальні ефекти розподілу податку на доходи фізичних осіб між бюджетами. 2016. Вип. 21. час. 2. С. 160-164.
43. Найденко О. Є., Логошенко В. О. Вплив регулятивного потенціалу податку на доходи фізичних осіб на соціальний захист населення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки, 2016. Вип. 16(2). С. 121-125. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16%282%29_33(дата звернення 06.12.2020 р.).
44. Непочатенко О. О., Боровик П. М., Парій Д. Ю. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи. *Економіка. Управління. Інновації*. Серія : Економічні науки. 2016. № 1. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_16(дата звернення 06.12.2020 р.).
45. Окремі показники виконання місцевих бюджетів 49 ОТГ Тернопільської області за 2019 рік. Децентралізація. <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/567/%D0%A2%D0>

[%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BB %D1%81 %D0%BA%D0%B0 %D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82 .pdf](#)(дата звернення 06.12.2020 р.).

46. Онищенко В. В. Особливості бюджетної децентралізації в Україні: теоретичний аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2017. Вип. 12. С. 45-50

47. Оподаткування пенсій визнали не конституційним. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/02/28/7173099/> (дата звернення: 22.12.18).

48. Орлова В. К., Негрич І. М. Крива Лаффера : теорія і практика. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 2001. С. 477-480. URL : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9660/1/81.pdf> (дата звернення: 22.12.18).

49. Офіційний сайт OpenBudget URL : <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=26000000000>(дата звернення 06.12.2020 р.).

50. Офіційний сайт Державної казначейської служби України URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>(дата звернення 06.12.2020 р.).

51. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>(дата звернення 06.12.2020 р.).

52. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України URL : <http://sfs.gov.ua/>(дата звернення 06.12.2020 р.).

53. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL : <https://www.minfin.gov.ua/>(дата звернення 06.12.2020 р.).

54. Офіційний сайт Національного банку України URL : <https://bank.gov.ua/>(дата звернення 06.12.2020 р.).

55. Офіційний сайт Пенсійний фонд України URL : <https://www.pfu.gov.ua/3046-opodatkuvannya-pensij-3/>(дата звернення 06.12.2020 р.).

56. Офіційний сайт Федерація Професійних спілок України URL : <https://fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/virobnicha-politika-ta-tsinoutvorennya/16137-prozhitkovij-minimum-v-tsinakh-lipnya-2019-roku.html>(дата звернення 06.12.2020 р.).
57. Письменний В. В. Планування надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*, 2016. Вип. 2. С. 80-89. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2016_2_9(дата звернення 06.12.2020 р.).
58. Податкова система: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [Лютий І. О., Демиденко Л. М., Романюк М. В. та ін.]; За ред. І. О. Лютого. К.: Центр учбової літератури, 2009. 456 с.
59. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>(дата звернення 06.12.2020 р.).
60. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» : закон України № 553-IX від 13.04.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-20>(дата звернення 06.12.2020 р.).
61. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році: Закон України № 909-VIII від 24.12.2015 р.
62. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України: Закон України № 1621-VII від 31.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-18#Text>(дата звернення 06.12.2020 р.).
63. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-2014-р від 01.04.2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>(дата звернення 06.12.2020 р.).

64. Росенко Т. І., Ямелинець А. І. Фіскальна консолідація, як інструмент врегулювання надмірного державного боргу. *Регіональна економіка та управління*, 2020 № 4(30).
65. Рябчук О. Г. Еволюція регулювання доходів населення шляхом їх оподаткування. *Економіка та держава*, 2012. № 6. С. 44-47.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2012_6_14(дата звернення 06.12.2020 р.).
66. Сайт Financial and economic analysis office in the VRU URL :<https://feao.org.ua/> (дата звернення: 22.12.18).
67. Сайт Децентралізація URL :<http://decentralization.gov.ua>(дата звернення 06.12.2020 р.).
68. Сайт МІНФІН URL : <https://minfin.com.ua/ua/>(дата звернення 06.12.2020 р.).
69. Сайт Ціна держави URL : <http://cost.ua/>(дата звернення 06.12.2020 р.).
70. Сідельникова Л. П., Костіна Н. М. Податкова система. К.: Видавництво, 2013. 257 с.
71. Слепцова Н.В., Кочура Л.В. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та реалії адміністрування ПДФО в Україні. *Економіка та держава*, 2019. № 4. С. 82-85.
72. Слободянюк Н. О., Коніна М. О. Проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. *Економіка і суспільство*, 2016. Вип. 2. С. 611–616.
73. Сміт А. Добробутнацій. Дослідження про природу та причини добробутунацій. К.: Port-Royal, 2001. 594 с.
74. Сомова В. В., Чумакова О. О. Імітаційне моделювання прогресивної шкали ставок податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Проблеми економіки*, 2014. № 3. С. 305–311.
75. Стигліц Дж. Е. Економіка державного сектора / пер. з англ. К.: Основи, 2005. 854 с.

76. Танклевська Н.С. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки*, 2013. Т. 1. Вип. 1 (6). С. 264–268.

77. Таукешева Т. Д., Даудова Г. В. Бюджетна децентралізація як чинник зміцнення місцевого самоврядування в Україні. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-1/doc/3/02.pdf>. (дата звернення 06.12.2020 р.).

78. Тенденції тіньової економіки. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення 02.12.2020)

79. Тимошенко А. О., Головка М. Й. Аналіз зарубіжного досвіду реформування податкових систем в умовах фіскальної децентралізації. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*, 2017. Вип. 3 (95). С. 64-72. URL : <http://dspace.mnau.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2700> (дата звернення 06.12.2020 р.).

80. Тимченко О. М., Бадида О. М. Ризики у сфері оподаткування доходів громадян. *Фінанси, облік і аудит* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; редкол.: А. М. Мороз (відп. ред.) [та ін.]. Київ : КНЕУ, 2008. Вип. 11. С. 148-157.

81. Трофімова М.О. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: фіскальна та соціально-регулятивна роль. *Ефективна економіка*. ДКС-центр, вип. 2. 2012 URL : <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=947>. (дата звернення 06.12.2020 р.).

82. Тулай О. І. Марчук А. П. Підвищення фіскальної ролі податкових надходжень у формуванні місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2013. № 3. С. 107–117.

83. Тулай О. І., Ямелинець А. І. Податок на доходи фізичних осіб: досвід зарубіжних країн. *Світ фінансів*. 2019. № 1. С. 76-87.

84. Тулай О. І., Ямелинець А. І. Податок на доходи фізичних осіб: роль та значення в умовах бюджетної децентралізації. *БізнесІнформ*, 2019. №1. С. 343–348.

85. Тулай О. І. Планування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах дефіциту фінансових ресурсів. *Світ фінансів*. 2009. Вип. 4 (21). С. 89–98.

86. Тулай О. І. Проблеми зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів та напрямки їхнього вирішення. *Наука молода* : зб. наук. праць молод. вчених Терноп. нац. екон. ун-ту. 2007. Вип. 8. С. 109–114.

87. Тулай О. І., Марчук А. П. Доходи місцевих бюджетів України та міжнародно-правові стандарти: проблеми імплементації. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 4 (208). С. 94–97/

88. Тулай О. І., Тріпак
М. М. Тенденції формування доходів місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2011. Вип. 4. С. 91–100.

89. Федосов В. М., Опарін В. М., П'ятаченко Г. О. Податкова система України: Підручник / За ред. В. М. Федосова. К.: Либідь, 1994. 464 с.

90. Федосова В. Е. Податкова соціальна пільга в системі податкових преференцій під час оподаткування доходів фізичних осіб. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 2(27). С. 81-84. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/23-2-2017/20.pdf> (дата звернення 06.12.2020 р.).

91. Цимбалюк І. О. Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики. *Економічний вісник університету* : збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький : Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2012. № 19/1. С. 183-187.

92. Чижова Т. В. Податок на доходи фізичних осіб: наукові постулати та практичні аспекти функціонування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2014. Вип. 6. С. 103–106.

93. Чижова Т. В., Сисоєнко І. А., Сутність і значення податку на доходи фізичних осіб у формуванні фінансових ресурсів регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки.*, № 8 (1) 2014. С. 178-180 URL :www.ej.kherson.ua/journal/economic_08/43.pdf (дата звернення 06.12.2020 р.).

94. Швабій К. І. Регулятивна ефективність податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Фінанси України*, 2013. № 4. С. 27-44.

95. Швець Ю. О., Бахметова Я. Ю. Оподаткування доходів фізичних осіб: проблеми та перспективи в Україні та ЄС. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, 2017. №17 С. 771-775

96. Шевченко Р. Ю. Методологічні засади оподаткування доходів фізичних осіб у контексті впровадження Податкового кодексу України. *Вісник ДДФА*, 2011. № 5. С. 102–110.

97. Шевчук І. В. Актуальні проблеми податкової політики в умовах фінансової децентралізації. *Вісник ЖНАЕУ Фінанси, облік та аналіз господарської діяльності Ж.*: 2016. № 1 (54), т. 2.

98. Штефан Л. Б., Ткач Д. О. Регулююча роль податкових пільг при оподаткуванні доходів фізичних осіб. *Гроші, фінанси і кредит*, 2016. №2. С. 638-641. URL :http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/114.pdf (дата звернення 06.12.2020 р.).

99. Юшко С. В. Бюджетна система : навчальний посібник Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. 345 с.

100. Ягольницький О. А., Гудзь А. В. Проблеми бюджетної децентралізації в Україні. Мукачівський державний університет : *Економіка і суспільство*, 2017 Вип. 13. С. 1283-1289. URL

[:http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/214.pdf](http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/214.pdf)(дата звернення 06.12.2020 р.).

101. Ямелинець А. І. Впровадження новацій в оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні. *Актуальні питання фінансової теорії і практики: збірник матеріалів Сьомої заоч.-дист.конференції студентів і молодих вчених, м.Тернопіль, 30 листопада 2020р.*

102. Ямелинець А. І. Кількісний аналіз процесу надходження податку на доходи фізичних осіб в бюджет. *Регіональна економіка та управління*, 2019. № 2 (24). Ч. 2. С. 158-163.

103. Ямелинець А. І. Реформування податку на доходи фізичних осіб: зарубіжний досвід оподаткування. Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди студентської молоді: збірн. матер. *Сьомої Всеукр. студ. Інтернет- конф. Кафедри фінансів ім. С.І. Юрія*, м. Тернопіль, 17 квіт. 2020 р. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 181 с.

104. Bikas E., SubačienėR., AstrauskaitėL&Keliuotytė-StaniulėnienėG. EvaluationofthePersonalIncomeProgressiveTaxationandtheSizeofTax-ExemptAmountinLithuania. *EKONOMIKA*, 2014. том. 93, (3). С. 84-101.

105. Castenheira, M. Wheretheeconomicsofpersonalincometaxreformsmeetpoliticalconstraints. *ReflètesPerspectivesde laVieEconomique*, 2014. 53(1). С. 87-111. URL [:http://dx.doi.org/10.3917/rpve.531.00874](http://dx.doi.org/10.3917/rpve.531.00874)(дата звернення 06.12.2020 р.).

106. Conesa C&KruegerD. OntheOptimalProgressivityoftheIncomeTaxCode. *JournalofMonetary. Economics*, 2006. № 53. С. 1425-1450. URL [:https://www.sas.upenn.edu/~dkrueger/research/opttaxescfs.pdf](https://www.sas.upenn.edu/~dkrueger/research/opttaxescfs.pdf)(дата звернення 06.12.2020 р.).

107. Cozmei, C. &ŞerbanE. A cross-countrycomparisonofthepersonalincometaxsystemsprogressivity. *TheoreticalandAppliedEconomics*, 2014. № 21(11(600)). С. 57-70. URL [:http://store.ectap.ro/articole/1034.pdf](http://store.ectap.ro/articole/1034.pdf)((дата звернення 06.12.2020 р.).

108. European tax database. European Commission URL :http://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxSearch.html(дата звернення 06.12.2020 р.).

109. EurostatDatabase URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

110. Germanincometax. Офіційний сайт TheFederalGovernmentURL : <https://www.make-it-in-germany.com/en/jobs/taxes/income/#income-tax-declaration>(дата звернення 06.12.2020 р.).

111. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money (1936) URL : <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory>. (дата звернення 06.12.2020 р.)

112. Kozarezenko L., Petrushenko Y., Tulai O. (2018). Innovation in PublicFinance Management of Sustainable Human Development. *Marketing andManagement of Innovations*, 2018№ 4, С. 191-202.

113. OECD Database URL :<https://data.oecd.org/>(дата звернення 06.12.2020 р.).

114. Paturot, D., MellbyeK. &BrysB. AveragePersonalIncomeTaxRateandTaxWedgeProgressioninOECDCountries. OECDTaxationWorkingPapers. OECD Publishing. Paris,2013. № 15. 47 с.URL:<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5k4c0vhzsq8v-en.pdf?expires=1551031429&id=id&accname=guest&checksum=0ACDFFED535C4FE179321E391AB6C83E>(дата звернення 06.12.2020 р.).

115. Szarowska I. PersonalIncomeTaxationin a Contextof a TaxStructure. *ProcediaEconomicsandFinance*, 2014. том 12. С. 662-669. URL : [dx.doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00391-8](dx.doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00391-8) (дата звернення: 22.12.18)

116. TaxationTrendsinttheEuropeanUnion 2019. EuropeanCommission. URL : https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2019.pdf(дата звернення 06.12.2020 р.).

117. TaxingWages 2015-2016 SpecialFeature: Taxationandskills. OECD
URL : https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/taxing-wages-2017_tax_wages-2017-en(дата звернення 06.12.2020 р.).